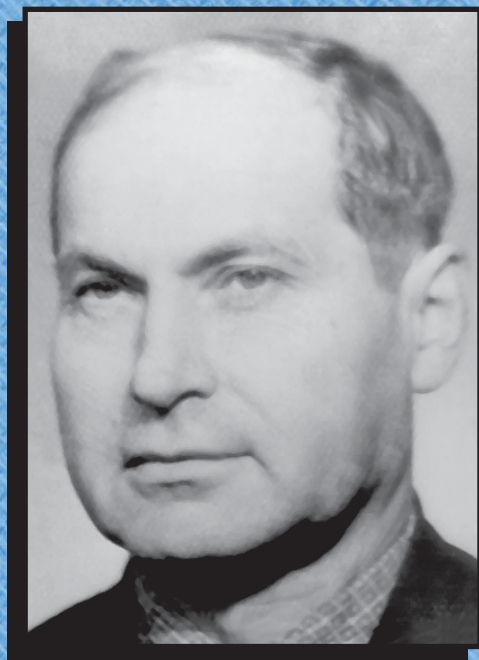

ДАНИЕЛА НАЧЕВА

РОДЕН
ЗА
ДРУГ
СВЯТ

ДОКУМЕНТАЛЕН РАЗКАЗ ЗА ЖИВОТА НА

МАРИН ЖЕЧЕВ

Звезди
София – 2009

ДАНИЕЛА НАЧЕВА

РОДЕН ЗА ДРУГ СВЯТ

**ДОКУМЕНТАЛЕН РАЗКАЗ
ЗА ЖИВОТА
НА
МАРИН ЖЕЧЕВ**

Звезди
София, 2009

© Даниела Начева
Роден за друг свят, 2009 г.
Второ издание

ISBN 954-9514-13-7

ТОЙ БЕШЕ НАЙ-ДОБРИЯТ МИ ПРИЯТЕЛ

Марин Жечев бе една светла, духом надарена и нравствено извисена личност. Но за ония, които го познаваха отблизо и дълбоко, той бе феномен, явление, знамение.

От ранно детство и през всичките години на учене и възмъжаване той жадно и ненаситно набираще, преработваше и складираще огромна житейска информация, знания, познания, учения, идеи. Затова в по-сетнешните години той беше желан и търсен за приятел и събеседник. И именно заради огромните му познания в много области на науката и живота приятели шегобийци имахме лаф, че ако някога Народната библиотека изгори – справки при Марин Жечев. След завършване на Химическия факултет при Софийския университет професор Спасов го взе за свой асистент и той водеше лабораторните упражнения на студентите медици. Но дойде злокобната дата 9 септември 1944 г. и червеното насилие заля цялата ни родина. Свободолюбивият асистент Марин Жечев не можа да приеме това насилие, както не беше приел преди това италианския фашизъм, германския хитлеризъм, дори личния режим на Цар Борис, който го бе наградил лично със сребърен часовник като първенец в Школата за запасни офицери. Ето защо през 1949 г. го уволниха от Университета и го хвърлиха в лагера Богданов дол, където прекара една година. По това време беше обявен конкурс за написване на стихотворение за мира. Страхил (под това име Марин Жечев публикуваше някои статии и близките приятели най-често го наричахме така) току-що беше излязъл от лагера и реши да участва в конкурса с женското име Евгения Славомирова. Когато обявиха резултата от конкурса, дамата беше спечелила първа награда. Това беше голям гаф за управляващите и стихотворението не беше отпечатано. Втора награда получи Елисавета Багряна, чието стихотворение стана популярно. Оттогава анонимен конкурс не се провежда вече. Но това бе поводът репресивните органи да вземат на мушка Марин Жечев и той не видя повече бял ден.

Като учен Марин Жечев бе един от петимата асистенти на проф. Спасов. Четиримата станаха професори, а той – най-способният сред тях, изкара два концлагера – първия в Богданов дол, а втория от 1956 до 1959 г. заедно с пишещия тези редове, бе в зловещия концлагер на остров Персин край Белене.

Страхил не свърза живота си с жена и деца, защото не искаше да има хора, страдащи с него и заради него. Ето защо остана сам – като Христос, като Левски, като Никола Д. Петков и много други.

С Марин Жечев се запознах през 1933 г. в редакцията на в-к „Младежко земеделско знаме“ и оттогава до края на живота му ние имахме цели 56 години непомрачено приятелство. Няколко седмици преди той да напусне този свят, получих от него кратко, но сърцераздирателно прощално писмо. Докато го четях, целият се разтресох и сълзите ми рукоаха. Взех първия самолет и долетях при него в с. Вълбел, Търговишко. Заварих го в компанията на двама съидейници. Поплакахме, поговорихме, после се опитах да ги развеселя, защото Страхил много обичаше хумора. И накрая, преди да си тръгна, ние се прегърнахме и разцелувахме, и направихме, както се казва по народному „жива раздяла“.

През всичките тези години на гладуване, мизеруване и гонения той не спря своите научни търсения, а продължаваше сам и където може да дири лек срещу болестите. Ние въщи използвахме неговите лекарства против хрема и против гъбички. От първото много се кихаше, и в крайна сметка се чувствахме по-добре. По това време той създаде лекарство и против гнойна ангина. Нашият общ приятел проф. Иван Димов прилагаше това лекарство в лекарската си практика. Голямото желание на Страхил обаче беше да открие лек срещу рака. Години наред работеше упорито и тайно, като по едно време спомена, че е доста напреднал, ала коварната болест не отмина и него и за няколко години го смля. В края на живота си се оттегли при племенниците си, където животът му угасна като свещица в черква. Той завърши земния си път само десет дни преди голямата промяна на 10 ноември 1989 г., за която бе страдал и мечтал през целия си съзнателен живот.

Тук спирам в едноминутно мълчание за почит и за да кажа последна дума: „Поклон пред светлата ти памет, приятелю любим, не забравим и непрежалим! Вечна слава!“

Йосиф Петров

ПЪРВА ЧАСТ

ПЪТЯТ НА ЕДНА ЛИЧНОСТ

ЗАЩО НАПИСАХ ТАЗИ КНИГА;

Искрицата за това начинание дойде след като прочетох статията на Стефан Великов „Поетът и ученият от Вълбел“ (в. „Знаме“ от 11 януари 1995 г.), в която се описваше животът на Марин Илиев Жечев.

Силно се впечатлих, че в моето село Вълбел, сега квартал на Търговище, е роден толкова интелигентен и способен човек, който така много е страдал. Съжалявах, че не съм го познавала приживе. Започнах да възстановявам сложния му живот по сламките, запазени през годините. Неоценимо беше съдействието на Йосиф Петров – най-добрия приятел на Марин, с когото проведох множество срещи.

Достъпът до досието на Марин Жечев ми даде възможност да изясня някои събития от живота му, да посоча точната дата и място. Същевременно се породиха редица въпроси: Що за държава сме били? Що за живот е имал Марин Жечев, заобиколен и следен от агенти? Време, когато една анонимка може да те изпрати в концлагер!

„Искам да чуя звъна на камбаната, възвестяваща 2000-та година“.

Това е била мечтата на Марин Жечев. Споделял я е със своите близки и приятели. Марин Жечев не успява да чуе камбаната на промяната. Починал е на 1 ноември 1989 година в родното си село Вълбел.

За мнозина името на Марин Жечев е неизвестно. В страниците по-долу представям онова, което събрах през близо петте години проучвания, за да може всеки читател да научи за този изключителен българин. Досега за Марин Жечев е писано само в две книги – „Записки за българските страдания 1944 – 1989 г.“ от Петко Огойски и „Богат съм с любовта си към хората“ от Тодор Кавалджиев.

Личността на Жечев обединява в едно химика и изследователя с поета и публициста, учителя с енциклопедиста. Представил е пред Министерството на народното здраве препарата „Вълбелин“

като средство срещу грипа, няколко поликлиники в София използвали препарата „9,10“ като заместител на риванола, създал е боен газ. Съавтор, заедно с проф. Александър Спасов, на публикации с химични изследвания. Помагал е на много хора с лекарства, които сам е приготвял.

Идейно симпатизирал на БЗНС – Врабча 1. Четири години бил в концлагери – „Богданов дол“ и „Белене“.

Преди всичко обаче Марин Жечев е бил високо нравствен, безкористен и честен човек. Винаги в опозиция на лъжата. Забележителна личност, колоритна и привлекателна. За познанията и уменията му с часове говориха неговите близки и колеги.

В книгата публикувам снимки, писма и документи за живота на Марин Жечев. Получих ги с помощта на десетки хора, които са го познавали. За тяхната отзивчивост сърдечно им благодаря!

Авторът
август 1999 г.

ПОСЛЕДНИЯТ АНОНИМЕН КОНКУРС

През август 1943 г. Марин Жечев бил назначен за асистент по органична химия при Физико-математическия факултет на Софийския университет. Шест години по-късно, със заповед № 198 от 17 юни 1949 г. бил въдворен в ТВО „Богданов дол“ (край Перник) по политически причини. Не закъсняло и уволнението. В заповед № 5116 от 20 септември 1950 г., подписана от Председателя на Комитета за наука, изкуство и култура Карло Луканов, е записано:

„Освобождавам от длъжност, в интерес на службата, считано от деня на задържането му от Народната милиция.“

В началото на 1950 г. Комитетът за наука, изкуство и култура (КНИК) обявил конкурс за написване на стихотворение, посветено на мира. Поводът бил предстоящ конгрес на мира в Стокхолм.

Жечев участвал със стихотворението „Писмо до Томи Билд“. То имало 25 куплета. Томи Билд е американски летец от щата Луизиана, който пише писмо до сестра си от затвора.

Стихотворението се харесало на комисията. Решението било то да получи първата награда.

Във в. „Изгрев“ от 16 ноември 1950 г. открил следната информация:

„Комитетът за наука, изкуство и култура съобщава резултата от обявения литературен конкурс за мира: I-ва награда от 100 000 лв. получава Евгения Славомирова от Марек за стихотворението ѝ „Писмо до Томи Билд“; II-ра награда от 80 000 лв. – Елисавета Багряна за стихотворението ѝ „Пет звезди“; другата втора награда се разделя по 40 000 лв. между Андрей Гуляшки за разказа „Янки Дудъл“ и Хаим Бенадов за едноактната пиеса „Жилищна конференция“; III-та награда от 50 000 лв. се разделя между Иван Рудников за стихотворението „На пост“ и Блекани – за цикъла стихотворения „Радиограма“, „Дете“ и „Бъди на пост“.

Марин добре е знаел, че ще има неприятности, ако посочи собственото си име и затова използвал псевдонима Евгения Славомирова. Според спомените на негови приятели това е студентка, към която Жечев имал по-специално отношение. Посочил и несъществуващ адрес в гр. Марек, сега Дупница.

Самата награда никак не била малка – това била равностойността на 5 – 6 асистентски заплати. Тъй като дълго време никой не се явил да получи парите, заповядали на служителите от Милицията да проверят адреса. Установили, че такава улица няма.

Как Марин Жечев научил, че е спечелил наградата, не ми е известно. Според Петър Братоев, след като излязъл от концлагера (май 1950 г.), Жечев започнал работа в „Паркове и градини“, само и само да осигури препитанието си. Веднъж, когато седнал да обядва, се зачел във вестника, с който била увита храната – най-често хляб и сирене. Там били обявени резултатите от конкурса.

Когато Марин Жечев разбрал, че стихотворението му е класирано на първо място, отишъл при Йосиф Петров, за да се посъветва как да получи парите. Взели решение да посети Георги Караславов. По това време той бил папата на литературата (може би и член на журито). Известен като душеприказчика на Вълко Червенков. Караславов живеел в София на улица „Гургулят“. Марин го открил и му обяснил, че е класиран на първо място за стихотворението за мира. „Аз идвам при Вас, защото Ви имам доверие и с молба, ако срещна трудности да ми помогнете“. Караславов му обещал, че ще си получи наградата.

След това Жечев отишъл при д-р Георги Ангелов – главен секретар на КНИК. От студентските организации било приятелството на Марин Жечев и Йосиф Петров с него. Те били членове на Земеделската студентска корпорация „Ивайло“, а Георги Ангелов и Живко Живков били от Младежкия комунистически съюз. Йосиф Петров сподели, че Ангелов бил благ и възпитан човек, благоразположен към земеделците. Жечев бил посрещнат много сърдечно. Д-р Ангелов знаел, че Марин е бил в концлагер и че комунистите го преследват. Когато разбрал, че Евгения Славомирова, която печели наградата, е всъщност Марин Жечев, пребледнял – „Ако знаеш каква беля ще ни направиш!“.

Завел го при председателя (или заместник-председател) на КНИК Георги Михайлов. Започнал интересен разговор. Михайлов веднага казал, че се усъмнил в тази Евгения, която помислили за самодейка и решили да поощрят. Въпросът му бил с какво ще докаже, че той го е написал? Марин Жечев отговорил, че е запазил индигото, без да е писано друго върху него. И добавил, че на шеста страница, трети куплет, първият ред е изтриван и поправян, десетият ред – също.

Разговорът им продължил с други теми. Марин Жечев започнал да цитира събития от биографията на Михайлов: че е от Кнежа и е бил учител на Стефан Цанов (земяделски лидер) по красноречие. Михайлов се учудил от осведомеността му. Тогава Жечев обяснил, че би могъл да говори два часа за неговия живот. И започнал да припомня важни моменти от биографията му – на коя дата и как е избягал за Югославия, къде кога е бил и т.н., и т.н. Михайлов разбрал, че има за събеседник интелигентен човек и го питал защо е попаднал в концлагер. Отговорът на Жечев бил лаконичен: „Вие знаете защо, Вашите хора знаят, Вие управлявате“.

Марин Жечев занесъл индигото. Пишещата машина бил взел от съпругата на Йосиф Петров – адвокатката Гинка Калчишкова. Като по чудо или съвсем съзнателно той бил запазил индигото, без да е писано върху него. Журито било поставено в конфузно положение. За случая се допитали и до Вълко Червенков (по това време министър-председател). С добри сведения за Марин Жечев се изказал Стефан Марков – родом от Вълбел, служител на Държавна сигурност.

В крайна сметка взели решение да му изплатят парите. Начислен бил данък от 20 хиляди лева. Разбира се, не минало без наказание: *стихотворението никъде да не бъде публикувано*. И до днес не е известно неговото съдържание. Опитите ми да го открия засега са неуспешни, но остава надеждата да бъде изровено отнякъде.

Вместо стихотворението на Марин Жечев, широка популярност добило стихотворението „Пет звезди“ от Елисавета Багряна, класирано на второ място.

Така наградата получил мъж, вместо жена, при това не бил член на Съюза на българските писатели, а на всичко отгоре бил концлагерист. Ето защо това бил последният анонимен конкурс. Вземайки си поука, всички следващи конкурси били провеждани с открити карти – хем сигурно, хем удобно за комисиите.

С характерното си чувство за хумор Марин разказвал случката на своите близки и приятели, сравнявайки се с негъра Фред Стюарт от разказа на Светослав Минков „Негърско щастие“. В него се описва историята на негър, върнал се от войната окуцял и с орден за храброст. Решавайки да пожертва един долар за лотариен билет, той спечелил обявената награда от 20 000 долара. Парите обаче не му изплатили заради черния цвят на кожата.

През лятото на 1996 г. **открих Николай Зидаров, поет от Въбел**, във вилата му в Банкя. Според Зидаров мнението на Ели-савета Багряна за този конкурс и първата награда било, че това е само случка, случайност, на която не обръщала внимание. Разбира се, разсърдила се, че не е на първо място.

Парите били изхарчени бързо. Част от тях били спестени (покъсно Марин купил малка таванска стаичка на бул. „Толбухин“, сега „Васил Левски“, в София). Имало и тържество. Според **спомените на Стефан Великов** на него присъствали Слава Семирова, Ана Каменова, Никола Фурнаджиев, Иван Дерменджиев (преподавател в Юридическия факултет на Софийския университет).

И още една интересна случка-следствие – бащата на Марин Жечев, недоволен от заниманията на сина си, често напомнял ядосано: „Един калпак пари съм дал да те изуча, пък ти ...“ След като взел парите от наградата, Марин ги развалил на банкноти от по пет лева, напълнил един калпак и го изсипал пред баща си.

Но нека спазим правилата на биографичния очерк и се върнем към началото.

РОДНО МЯСТО

Марин Жечев е роден на 7 декември 1914 г. в село Герен. В някои от запазените документи датата е 14 декември. Справка със свидетелството за свето кръщение изяснява разликата. Жечев е роден на 7-и, а е кръстен на 14-и декември 1914 г. в църквата „Света Троица“ в с. Герен, Ески Джумайска околия.

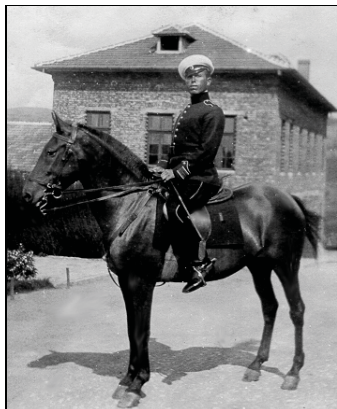
През 1934 г. селото е преименувано на Въбел, а от 21 март 1969 г. е квартал на гр. Търговище.

Той бил най-малкото дете в семейството на Илия и Ангелинка Жечеви. Преди него са братята Жечо, Теньо и Йордан.

Проучвания за родословието прави Жечо Илиев – най-големият син в семейството. В своите записки той посочва като родоначалник дядо Димитър от с. Вардун, Търговишко.

Жечо – дядото на Марин останал чирак още като малък и започнал да работи по съседните села. Установил се в с. Герен, Търговишко.

Името на село Герен произлиза от турската дума „геран“ – кладенец. В енциклопедията на братя Данчови от 1936 г. е посочено и

още едно значение – ниско място край вода, която го залива понякога. Село Герен наистина е изградено върху мочурлива почва. Веднъж избила подземна вода и запушвали изворите с вълна. Селото се намирало на пътя за Русчук (Русе), докъдето се пътувало два дни. „Въбел“ („Българска енциклопедия“, Братя Данчови, 1936 г.) означава кладенец, излак, стубел. Марин Жечев казвал, че името на селото идва от „въбел“ или „вабел“ – това е дървена греда, която се използва за вадене на вода от кладенец. На единия край има тежест (камък), а на другия е съдът за водата.

Село Герен било доста голямо. Имало българско и турско училище, читалище, църква, джамия. Известни родове са Узуновци (дълги хора), Каноолу (кръвожадни), Айладънови – дошли от с. Айладън (дн. Бистра), Калеолу (добри), Тилкиите (лисиците), Хаджиювци, Илийчо Йолар. Възхитих се от паметта на човека, който ми разказваше за миналото на Герен и за фамилиите с такава подробност, че всеки историк-изследовател би му завидял. Казва се **Марко Колев и разговарях с него през януари 1996 г.** в дома му във Варна.

Село Герен е известно с консерватизма на жителите си. Тук не можело да се заселят преселници. Геренските момичета и момчета трябвало да се сродяват само с местни фамилии. Постепенно строгите неписани правила били нарушени и днес във Въбел живеят преселници от всички краища на България. Отношението на старите геренци към тях обаче и сега не се е променило.

Търговище (до 1934 г. Ески Джумая) е популярно с провежданя през месец май традиционен търговски панаир. Не по-малко известен и многолюден е и съборът на село Герен. Той се провеждал в началото на юни, когато църквата отбелязва деня на Свети дух. Мястото му била местност над селото, наречена Мантарлъка, тъй като там растяли гъби манатарки. На събора идвали много жители от Търговище и околните села. Виели се по три ката хорà.

Дядо Жечо ходил на Божи гроб и затова на семейството казвали „Хаджижечевци“.

Марин подписвал ученическите си стихотворения „Марин Ерусалимов“ и „Марин Хаджижечев“. Като се върнал от Белене той споделил пред Стефан Робев (негов колега), че „по-голям хаджилък от Белене няма“.

Дядо Жечо и баба Йорданка имали шест деца – Митьо, Теню, Илия, Труфи, Еленка и Бърна.

Най-големият син – Митьо се носел разпуснато и му викали „палаз Митьо“. Заради него на целия род понякога казвали „палазовци“. Поради небрежния външен вид и Марин получил прозвището „палапашник“.

Баща на Марин Жечев е третият син в семейството – Илия. След като Илия завършил основното училище, по настояване на даскала дядо Жечо го пратил да учи в прогимназията в града. Бил добър ученик, но не завършил гимназията, тъй като по-големите му братя настоявали пред баща си и той да работи на нивите, а не да учи.

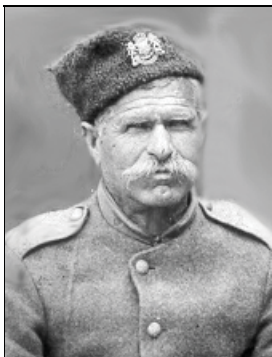
Илия не ламтял при разпределението на бащините имоти. Братовчедите му казвали: „Илия, трябва да купуваме ниви“, а той отговарял, че има време. Оженил се за момиче от селото – Ангелинка. След като старият дядо Жечо не бил желан от другите синове, отишъл да живее при Илия и Ангелинка. Илия е първият магазинер в селото (1930 г.).

Баба Гина (Ангелинка) е от старата геренска фамилия Каноолу. За произхода на тази фамилия самият Марин Жечев разказвал следната случка. Било още през турско, когато мъж от рода обесил с пояса си един турчин. Дървото било кръвна круша. От тогава започнали да му викат канъ армут – кръвен наследник. От там и на целия род – Каноолу.

Родителите ѝ са Мария и Йордан Каноолу. Имала по-голям брат Йордан и по-малка сестра Станка. Брат ѝ имал две деца – Нейчо и Йордан. **На 31 декември 1995 г. разговарях с Иванка Йордано-**

Мария Каноолу
(баба)

Йордан Каноолу
(дядо)

Ангелинка Йорданова
(майка)

ва – съпругата на Нейчо. Тя е запазила снимка на старите родители. За баба Мария в селото казвали, че е умна жена. Йордан Каноолу бил горски надзирател. Агелинка – тяхната дъщеря била чела за всички писатели, знаела кой какво е написал. Брат ѝ Йордан казвал на празници, когато се събирали семействата, че Марин приличал на нея. Тя била и политикан, както я определиха съселяните ѝ, запалена по земеделските идеи. Когато в Търговище гостувал Александър Стамболийски, тя отишла на митинга, като взела и едно от децата си. По време на избори обикаляла селото и разпространявала бюлетини, които криела в чорапите си.

На баба Гина били харизани две деца – Живко и Марийка. Когато една жена дълго време няма дете (или децата ѝ са болни), след като роди го „харизва“ на друга жена – с много живи и здрави деца. **Историята на Марийка научих от самата нея през лятото на 1997 г.** в дома ѝ в Търговище. Малко преди Великден майка ѝ се заела с почистването и измазването на къщата. Малкото момиченце си играело, докато не се подхлъзнало и паднало в съд с вода (харалия). Съседката Гина видяла какво се случило и се притекла на помощ. След това Марийка била харизана на баба Гина за здраве и дълъг живот.

Марин Жечев имал намерение да състави история на рода си. В писмо до Димитър Ралов той пише, че смятал жителите на Въбел и някои съседни села за потомци на куманите. Казвал, че новите хора били сплескани, което било признак, че не са чисти българи.

ПЪРВИ СТИХОТВОРЕНИЯ

Марин учил в село Герен от 1922 до 1927 година, или до IV отделение. Негова **съученичка била Стоянка Йорданова**, с която били и съседни. Според нея те били най-добрите ученици, силни по всичко, а „историята я пеели“. Марин с никого не се карал, никого не удрял. Негов съученик бил и **Йордан Братоев**, с когото седели на един чин. През последния коледен ден на 1995 г. намерих дядо Йордан в дома му в Търговище и с часове разговаряхме пред къщата, използвайки, че времето не беше много студено.

„Аз стоях до него, но бях мързелив – разказваше ми дядо Йордан. – Обичах повече да играя и затова баща ми ме побийваше: Учителка ни беше г-ца Еленка. Тя все ми казваше „Стоиш до най-силния ученик и пак не учиш“. Марин ми казваше отговорите и аз ги написвах, ама не полагах усилие да ги разбера“.

И моят събеседник подзе да разказва за своя живот – как отишъл чирак при един турчин да става дърводелец, а Марин продължил да учи в Търговище.

Една от причините за прилежността на Марин била неговата майка – баба Гина. Тя била умна за времето си жена. Искала да изучи децата си. Не пускала Марин да играе преди да си научи урока и да ѝ го разкаже.

Марин се славел като много добър футболист. Отборът на момчетата от Герен бил един от най-силните в района. Имало и понятие „гол по геренски“. Това означавало, че топката е минала между краката на вратаря. Играел в отбора и след като станал студент. По-късно, когато се връщал през ваканциите от София, ритал топка с децата от махалата.

Марин постъпил в Търговищката непълна гимназия (дн. Археологически музей) през 1928 г. Негов **приятел тук бил Станчо Петров**. Той ми разказа за едно изпитване на Марин по литература. Учителката (с дългогодишен стаж) посочвала ученици да прочетат домашното си по литература. Когато стигнала до Марин, той взел тетрадката си и започнал да чете. Учителката харесала написаното и му поискала тетрадката, за да покаже съчинението на колегите си. Марин подал тетрадката, но в нея нямало и един написан ред. Обяснението му било, че е разказвал това, което смятал да напише. На Марин му вървяло по всички предмети, а учителят по химия му бил като приятел. Марин живеел под наем, изключи-

телно скромно. Хранел се предимно с боб. Не пиел и не пушел. С брат си Жечо създали в родното село въздържателно дружество.

Още като младеж започнало увлечението му по земеделските идеи. От другата страна били привържениците на Работническия младежки съюз (РМС). **Марко Колев, негов съселанин, ми разказа**, че се е водила борба всеки един да бъде привлечен към идеята. Провеждали продължителни диспути.

По това време (1928 г.) Жечо Илиев – най-големият син в семейството, бил редактор на в. „Младежка мисъл“. Вестникът бил орган на Шуменската окръжна младежка земеделска група, чийто председател бил Жечо Илиев. В една от статиите четем:

„... Ние, младежите земеделци, в България сме последователи на тази мирносна идея; на този съюз, който групира под своето светло знаме всички синове на отрудения земеделски народ, на това съсловие, което съставя 81% от целия български народ.“

Вестникът е издирен от Марин Жечев от Народната библиотека в София и е предоставен на сина на Жечо – Илия. Запазени са само първите четири броя, а е възможно и да са излезли само толкова. За това съдя от уводната статия в първия брой от 12 октомври 1928 г.:

„Ние положихме основите на нашия малък вестник „Младежка мисъл“ без да разполагаме с никаква парична сума, която е необходима дори на първо време. Издадохме настоящия брой с малкото средства, които имахме на ръка, отделени от същия ни зальк. ... Ние не мислим чрез него да печелим, а да изпълним своя човешки и граждански дълг; да изпълним завета на нашите предшественици, които страдаха в борбата, за да облекчат участието на изстрадалия български селянин.“

Вестникът е трибуна за мнения на земеделци от региона. (За Жечо Илиев и този вестник пише и Тодор Кавалджиев в книгата си „Кратка история на младежкото земеделско движение в България“.)

Не е трудно да се предположи какво е правил 14-годишният Марин. Той вече бил гимназист. Под влиянието на Жечо Марин става симпатизант на земеделските идеи и ще остане верен на тях до смъртта си.

Всички братя били добри, „нравът им бил добър“, споделиха техните съселани при срещите ни. Само Теньо (Стоян) бил по-опърничав, бунтар. Той бил секретар на читалището. Под ръковод-

ството на Жечо и Теньо се провеждали театрални преставления и четения. Третият брат – Йордан бил шивач, свирел на гайда. Покъсно той станал офицер и се установил да живее в Разград.

На Марин не му се работело на нивата. Предпочитал да чете книги. Понякога семейството му наемало ратаи, а той ги съветвал да си почиват и така предизвиквал неодобрението на баща си. В местността „Мешелика“ имали нива. До нея била нивата на **Стоян Николов, който си спомни**, че веднъж, когато Марин бил на нивата с майка си, четял на глас от някаква книга, така че всички да го чуят.

Друг път, когато се вършеело житото, баща му казвал да стои на диканята. Като видял, че Марин не гледа воловете, му се скарал: „*От теб човек няма да стане. Ние харман вършеем, а ти стихове пишеш*“. Марин обичал докато работи да пее. Според **Дафинка Йорданова, негова племенница**, Марин често пеел „Край Вардара“ и стари градски песни. За да ядосва свои роднини с комунистически разбирания, пеел „Шуми Марица“. По думите на Дафинка, Марин бил съставил песнопойка.

През 1931 г. Марин Жечев постъпил в Шуменската мъжка гимназия. Заради политическата му дейност имало предложение да бъде изключен. Наставник на Марин бил Велко Спанчев и с негова помощ до изключване не се стигнало. Кой е Велко Спанчев?

През януари 1997 г., след лутане между сградите на двата Свети синода на българската църква, успех да открия **Емил Спанчев – син на Велко Спанчев**.

Разказа за своя баща той започна от родното му място – с. Стеблево, Дебърско. През 1918 г. семейството се преселило в България и Велко Спанчев започнал работа като организатор на Земеделския съюз. След преврата на 9 юни 1923 г., за да избегне арестуване, се изселил в с. Руец, Търговишко. Избран бил за кмет на селото и председател на Съюза на земеделските кооперации за Търговишка околия. Семейство Спанчеви се запознало и сприятелило със семейство Хаджижечеви от село Вълбел. През 1931 г. Велко Спанчев бил избран за окръжен управител на Шумен. По това време Марин бил ученик в града.

Един ден Марин бил извикан в кабинета на директора на гимназията. „*Вземаш си книжките и си заминаваш*“, му казал чиновникът. Изключването било следствие от пропагандираните от

Марин земеделски идеи. Както бил по терлици (имали час по гимнастика), той изтичал при Велко Спанчев за помощ. Така му се разминало само с отстраняване за известно време. Това е може би един от първите сблъсъци на Марин Жечев с властта.

В „Кратка автобиография“, писана по време на задържането му през ноември 1956 г., Марин Жечев пише:

„Като ученик съм отстраняван един път от гимназията (1932 г.), като учител съм отстраняван един път (през 1941 г.), като асистент в Университета съм отстраняван също един път (1949 г.)“.

Марин започнал да печата стихове в ученически вестници и списания. **Стефан Великов – професор по история, родом от Търговище**, беше издирил няколко стихотворения и статии от Марин Жечев. Към тях прибавих и тези, които открих, и общият брой стана 21 стихотворения и 3 разказа. Това може би не са всичките, тъй като не е известно в кои броеве е печатал Марин Жечев.

Особено активно той сътрудничи на сп. „Българска реч“. Според **поета Николай Зидаров**, Жечев е награден за най-добри стихотворения, публикувани през учебната 1932–1933 година. В Шумен е написан и цикълът „Полски песни“, за който ще стане дума отново.

В стихотворна форма, едва осемнадесетгодишният Марин Жечев дава своята клетва:

*И нерадостен, и бледен аз ще тръгна из полята
Да зарина свойта мъка във дълбоките бразди.
И с потта си да наквася черни пазви на земята,
Що в неволи и несгоди от плътта си ме роди.*

*Ще закрача с потно чело по угари посивели
Ведно с мойте два бивола, що обичам от сърце;
Пръстта черна ще разкъртя, где деди ми са умрели,
И ще дам аз верна клетва със копраля във ръце,*

*Че весден ще поря тези свети майчини гърди
И ще хвърлям златно семе, да покара нов живот;
Ведно с него ще зарина мъката, що днес седи
Над помътения роден, буреносен небосвод!*

(„Клетва“, сп. „Българска реч“, м. април 1932 г.)

Надеждата за по-добър живот откриваме във всички стихотворения:

*Днес друго слънце грее над простора
и нов възторг сърцата ни гори –
на всички бедни селяни в душите
пламти викът към слънчеви зари.*

*Поспри се пътниче и виж: в очите грее
на нова вяра пламенният зов,
и слънцето, разписало огньовете,
люлей в сърцата пламенна любов.*

*В селяшките гърди бунтовно зрее
викът да счупят робския хомот,
над всяка бедна хижа и колиба
да възвестят нов, пламенен живот.*

*Упиянени в тоя устрем кървав,
те скоро ще издигнат черна длан –
в борбата си за нови дни ще паднат
сред екота на кървавата бран.*

(„Стремеж“, в. „Сеяч“, бр. 5, 9 юни 1932 г.)

*Обичам моя роден чернозем
и неговите кадифени пазви,
които често ровя вдъхновен
и слушам дълго как ми той разказва:*

*за мъката, за тия черни дни,
сковали днеска родните простори,
където моите ранни младини
протичат със помътни, тъмни взори.*

*И слушам аз – той дълго тук нарежда –
една нерадостна, горчива повест,
препълнена със сълзи, скръб и горест ...*

*И все пак във гърдите ми надежда
расте в грядущия очакван Ден,
когато аз ще литна възроден!*

(„Сонет“, сп. „Българска реч“, м. октомври 1932 г.)

Тези стихотворения са подписани: *Марин Ерусалимов, ученик при Шуменската мъжка гимназия.*

Във втората част на книгата са включени някои от стихотворенията на Жечев от този период.

Акрани на Марин от село Вълбел са Стоян Йорданов, Миро Неделчев, Йордан Иванов, Христо Радев, Митю Жечев, Петър Георгиев, Марин Тонев, Митю Стефанов, Илия Лазаров, Атанас Труфев, Георги Иванов, Минчо Митев. През месец декември на 1995 г. **се срещнах с трима от тях – Митю Жечев, Минчо Митев и Йордан Иванов.** Те споделиха, че Марин не ходел с тях на седенки. Винаги имал да учи. Родителите му искали да го оженят за Тодоричка Иванова – момиче от същото село. През лятото на 1996 г. се срещнах с **Тодоричка Иванова в София.** Тя потвърди, че нейните родители имали такова желание. Лозята на двете семейства се намирили едно до друго и те се познавали добре. Марин и Тодоричка се виждали и в София през 1943 г., където тя била студентка в Свободния университет и носила багаж за Марин от родителите му.

СТУДЕНТ И УЧИТЕЛ

След като завършил гимназията, през 1933 г. Марин продължил да учи в Софийския университет, специалност „Химия“. Слушал е лекции при проф. Асен Златаров. Бил е демонстрант на проф. Александър Спасов. Това е помощник, какъвто са искали да бъдат много студенти, но били избирани само най-способните. В университета наричали Марин Менделеев.

Като студент Марин се включил активно в земеделското младежко движение. Печатал във в. „Младежко земеделско знаме“ (1931–1934 г.). Една от статиите била озаглавена „Внимайте, консули“. По-късно и самият Марин се чудил на смелостта си да го напише. Марин бил привърженик на крилото „Врабча“ 1 с водач Димитър Гичев. Неговият син Страхил Гичев бил известен като Малкия Страхил, а Марин – като Големия Страхил. С псевдонима Страхил Селяшки са подписвани огнените статии на Марин Жечев и повечето приятели го знаят като Страхил.

За създаването на корпорация „Ивайло“ и нейната дейност разказва самият Марин Жечев при един от разпитите в Белене:

„Студентската корпорация „Ивайло“ има кратък, не особено богат откъм проявя обществен живот. Тя бе едно малко звено във веригата на зараждащия се у нас народен фронт, движи се по линията на БЗНС-Врабча 1, създаде другарски връзки с някои от деятелите на БОНСС-а, отстояваше на авторитарните и профашистки напъни на домораслите идеолози на надпартийността и остави макар и слаби следи в младежкото антифашистско движение.“

Прави впечатление изключителната точност, с която Марин описва проявите на корпорацията, въпреки че са изминали повече от 20 години. Назовани са нейните членове, както и заниманията им след завършването на университета. Пълната справка е поместена във втората част на книгата.

В корпорация „Ивайло“ членува и **Йосиф Петров, който става най-добрия му приятел**. Те имат 56-годишна нерушима дружба, както се изрази самият Йосиф Петров. Ако някой техен приятел срещнел Йосиф сам, първият въпрос веднага бил „Какво прави Марин?“, а когато видели Марин: „Как е Йосиф, добре ли е?“ В книжката „Ти ли ме повика, мое родно село“ Йосиф Петров е включил стихотворението „Акрани“, посветено на Марин. То е писано през 1936 г.

В земеделската организация членувал още един **приятел на Марин – Димитър Ралов**. Различни типове хора с различно образование били обединени от еднаквите политически възгледи. Често обсъждали македонския въпрос.

„Повече от половин век сме другарували в хубави и горчиви дни, еднакво сме мислили, еднакво сме действали.“

(из писмо до Ралов от 4 октомври 1989 г.)

Според Йосиф Петров, от Марин Жечев е останала мисълта, че „китайските, македонските и земеделските работи никой не ги разбира. Само този, който е вътре в тях, може да ги разбере“.

През учебната 1937/1938 г. Марин стажувал в III Софийска мъжка образцова гимназия. Запазено е Уверението, което свидетелства, че кандидат-учителят е положил успешно изпити по „Методика на химията“, като главен предмет и „Методика на естествената история“, като втори. Теоретическият и практическият изпит е издържал с отлични оценки. В графата „Национално и обществено съзнание“ е попълнено „будно“, а за общо държание – „много добро“.

През ваканциите, когато се връщал в родното село, Марин обичал да ходи на Мантарлъка – място извън селото. Там имало много билки и той си събирал. Бил небрежен към външния си вид – хората го помнят на единия крак с цървул, а на другия крак – с галош. Помагал на родителите си в селскостопанската работа. Това се приемало с учудване от съселяните му. Те го считали за „голям“ човек, щом учи в София, а той ходел бос на нивата, носел снопи. Всяко лято се връщал с футболна топка за племенниците. За всички роднини носел подаръци.

С дипломата в ръка Марин се върнал в село Вълбел. Тръгнал към гимназията в Търговище да кандидатства за учител. Преди да влезе в града, събул еминииите (меки обувки) и ги скрил в храстите край пътя. Директор по това време бил Стоян Мавродиев. Секретарката излязла в коридора, огледала се и като не забелязала представителен човек, попитала: „Къде е кандидатът?“. Една от учителките ѝ казала, че видяла да се върти наоколо само някакъв пропаднал тип. Марин седял на пейката бос, гологлав, с разкопчана риза. Тогава излязъл директорът и го поканил в кабинета си, но така и не го приел на работа. Тази случка Марин разказвал на своите роднини и сам се смеел над конфузното положение, в което попаднал.

Качествата на учен-изследовател, които е проявил по време на следването си, били забелязани, и той е имал възможност да остане в столицата като научен работник. Жечев взел друго решение.

От есента на 1938 г. бил учител по химия в Провадия. През 1939 г. се дипломирал първият випуск на Провадийската смесена гимназия „Цар Симеон“. Дотогава тя била непълна, до пето отделение. Не беше трудно да открия някои негови ученици, установили се в града, след като пресякох няколко пъти Провадийската река.

Като „много добър учител“ определиха те Марин Жечев след повече от 55 години. Държал се с тях като с приятели, което за онова време било коренно различно от приетото поведение между учител и ученик. **Стефанка Стефанова сподели**, че Жечев бил мно-

Учител в Провадия

С ученици в Провадия (Марин Жечев е с белия шлифер)

го енергичен, на 2 – 3 крачки стигал от вратата до катедрата. Всички ученици го обичали.

През месец март 1939 г. Марин Жечев трябвало да постъпи в Школата за запасни офицери в София. Устроили му сърдечно изпращане, каквото в училището не било правено.

Учениците от първия випуск на гимназията провели няколко срещи. Марин Жечев присъствал само на последната през 1989 г. За желанието си той уведомял организатора на срещата – Генчо Батанов:

26.4.1989г
София

Др. Батанов,
Благодаря за поканата. Ще се старая,
когато ми е възможно, да участва на годишната, годишно-
всичката среща, макар че ми е проблем с здравето
си.

Много благодарен!

Marin Zhechev

Срещата се провела на 23 май в ресторант „Проватон“ в Провадия. Жечев бил единственият учител, който присъствал.

— 1 —

Серия „А“
№ 07799 Жечев
(фамилия)

Марин
(име)

Илиев
(презвие)

Иван
(псевдоним)

ВОЕННО-ОТЧЕТНА КНИЖКА

ВОЕННА СЛУЖБА

Началник на Бодру
военно окръжие:

Иван Димитров
звание: полковник фамилия

Серия „А“

I. Военно-отчетни данни

1. Род войска (служба) Жечев
ВОС № 18550
2. Военно звание лейтенант
3. Запас 24 разряд _____ разряд _____
разряд _____
4. Длъжност Жечев
5. Следва да се води на отчет
до 31 декември 19 69 год.

Военната книжка на Марин Жечев

От Военния архив във Велико Търново научих подробности за военната служба на Марин Жечев. Със заповед № 29 от 16 март 1939 г. Жечев е зачислен в специалната рота на ШЗО-София. Повишен е в чин кандидат-подофицер, а по-късно и в чин подофицер.

Завършил школата с обща бележка 83.82, която му отрежда единадесето място от 1072 школьници. Първенците от подделенията били наградени лично от Н. В. Цар Борис III за отличния им успех с по един часовник, подписан и гравирани с инициалите на школата. Жечев получил сребърен часовник. Със заповед № 6 от 1940 г. бил повишен в чин фелдфебел.

От 1 януари 1940 г. служил като фелдфебел-школьник в 8-ми Приморски на Н. Ц. В. Княгина Мария-Луиза полк във Варна. На плажа Марин се запознал с Олга Тодорова – момиче, в което се влюбил. От 29 юни 1940 г. бил прехвърлен в новосформирания 31 пехотен полк. На 20 септември полкът влязъл в Силистра и участвал в освобождаването на Южна Добруджа. На 1 октомври 1940 г. Жечев бил освободен от служба.

Според някои спомени Марин е награден с кортик на учение-демонстрация в село Паламарца, Поповско през 1939 г. По-късно при обиските в дома му във Вълбел кортикът бил конфискуван.

В началото на учебната 1940 г. Марин Жечев бил вече учител в Сливенската мъжка гимназия „Добри Чинтулов“. **Негов ученик е Радой Ралин**, с когото станали приятели. Ралин го описва като „човек на среден ръст, с широка, детска усмивка и излъчва-

не на Есенин“. Негов ученик е и проф. Николай Йорданов. В писмо от 8 ноември 1941 г. Жечев му пише:

8. XI. 1941 год.
Сливен
Фраги Жечев,
Едва днес ми се сподобих да ти пиша. Беше много приятно да ти пиша благодарение на благосклонността на българските бюрократи. Обичам ти още преди всичко да ти пиша, защото, но изглежда, не забравя. Вера ми е най-много по мой мащаб: - една дъщеря почитам по адрес на вестник "всички" мислят в Милениумите. Очакваше да види как ще реагират. ...
За село - мисля много особено. Френска литература е в Сливен. Речи, речи и пак ти пиша. Предишните се радвам се пак ти пиша - "защото".
Обичам ти се до село - веднъж и да съм ти писала ти ще ми пишеш.
Жечев Жечевите ми пише!

Мило: Жечев

В един от протоколите за разпит (София, 13 ноември, 1956 г.) четем:

„По време на учителстването ми в Сливен съм ръководил противогазовото дружество, което включваше в себе си учениците-легионери, и бях ръководител на ученическата бранническа дружина месец и половина. През време на учителстването ми в Сливенската гимназия бях уволнен от учителство по нареждане на военните власти за противодържавна дейност. Впоследствие бях възстановен за учител в същата гимназия, но я напуснах доброволно и дойдох в София.“

В досието на Марин Жечев се пазят два документа, свързващи го с „Бранник“. Първият е Актът за встъпване в длъжност от 11 февруари 1942 г. От него става ясно, че Марин е назначен за ръководител на организацията на българската младеж „Бранник“. Вторият документ е заповед № 276 от 17 април 1942 г. за уволнение по собствено желание на дружинния ръководител в гр. Сливен Марин Илиев Хаджижечев.

Тоест, Жечев е начело на организацията само два месеца, но това е достатъчно за служителите на Държавна сигурност да го изгъкват като улика при всяко задържане и въдворяване в ТВО.

Тъй като вече цитирах писма, редно е да спомена, че в разговор със своята **племенница Ангелинка Жечева** Марин е казал: „*На небрежни писма не отговарям*“. Самият той имал калиграфски почерк. Ползвал е стенография.

Със Сливен е свързана следващата случка, в която участват Илия Цеков – учител в гимназията, и Марин Жечев. **Разказа ми я Радой Ралин**, който бе любезен да ме приеме в дома си в София на 14 юни 1995 г. На следващия ден издирихме в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в. „Правда“ от 27 февруари 1944 г., където е поместено следното стихотворение:

ПОЛСКИ ПЕСНИ

*Аз не жала за оня живот,
отшумял по градските паважи,
ни за градския оловен свод,
нито за високите етажи.*

*Няма що да жала тук сега –
небосвода под е чист и светъл
и по-кратко селската ръка
шумоли сред китните полета*

*Аз за нищо в света не бих дал
туй небе лазурно и тъй свежо,
от където моята звезда
ми изпраща всяка вечер нежност.*

*Днес, упит от мирис на сено,
аз не мисля за шумни площади,
а жадувам светлия простор,
от където тишината пада.*

*И в съня си аз често сега
с бясна ярост го нощем нападам
и със мойта мургава ръка
най-големите звезди сграбвам.*

.....

Б. Р. Стихотворението „Полски песни“ от Марин Иерусалимов (Марин Хаджижечев, бивш учител от Сливенската гимназия) е публикувано в сп. „Българска реч“, кн. 4–5, 1933 г. По-миналата седмица, от името на читалище „Зора“, бе изнесена авторска вечер. Авторите прочетоха свои творения пред 500 души слушатели.

Между участниците в тази вечер бе и г. Илия Цеков, диригент на народния хор и учител в мъжката гимназия, който прочете горното стихотворение като свое от цикъла си „На село“.

Следва статия във вестника, озаглавена „Писмото на г. Марин Иерусалимов – х. Жечев до редакцията – оправдателно ли е, или не?“, която започва така:

„В един от миналите броеве на вестника избличихме Илия Цеков, който прочете чуждо стихотворение като свое. По този повод, в редакцията ни се получи следното писмо от г. Марин Иерусалимов, което предаваме дословно:

Уважаеми г. редакторе,

В бр. 1080 – 81 от 27. II. т. г. на редактирания от Вас вестник, е поместено стихотворението „Полски песни“, като дело на двама автори и в бележката под него е посочен като истински автор не г. Илия Цеков, който го е чел на литературното четене в града Ви, а се замесва и моето име, поради което се считам задължен да дам следното изяснение относно истинността на авторството:

Преди 12 години поместих цикъл стихотворения „Полски песни“ в сп. „Български реч“. Едно от тези стихотворения – това, което е поместено във вестника Ви, – се отпечати и във в. „Литературен глас“, но в съвсем друга редакция. С г. Илия Цеков, с когото ме свързва тясна дружба, родена през дните на учителствуването ми във Вашия град, съм споделял своите литературни вкусове и сме разработвали еднакви теми, предимно из селския живот. Зная, че и той написа цикъл „Полски песни“, близки по съдържание и форма до моите, дори имам някои от тях в кабинета си в университета, които при първата отпуса ще Ви пратя да сравните съдържанието им със стихотворението, поместено във вестника Ви. С г. Цеков смятахме да издадем общ сборник от наши стихове, но попречиха за това няколкото мобилизации, през които продължихме размяната на теми и литератур-

ни идеи. Правихме и преводи на едни и същи стихове от френски автори, предимно от Мюсе. Смятам да заявя, че г. Цеков ми е внушил не малко стихотворни похвати и втората редакция на споменатото по-горе стихотворение, поместено в „Литературен глас“ се дължи по-скоро на него. А неговото стихотворение „Аз не жая“, написано в същия дух и рамка, стои по-горе по поетични достойнства от „Полски песни“. И аз съм убеден, че г. Цеков е чел точно това свое стихотворение – право да мисля това ми дава твърде голямата прилика между двете стихотворения.

Като Ви изяснявам тоя случай, аз Ви моля да дадете място на тези мои редове в колоните на Вашия в-к, за да отхвърля оная забележка, която цели да zlepостави г. Цеков пред гражданството и учащата се младеж.

Приемете моите уважения,

Марин х. Жечев
3. III. 1944 г.

Б. Р. Курсивните редове в това писмо са отбелязани от редакцията. От тях и за децата е ясно, че стихотворението е написано точно 9 години преди да се „роди“ познанството и дружбата на г. Иерусалимов с Ил. Цеков. Тясната дружба само е подтикнала Ил. Цеков към присвояване на стихотворението и благодарение на тази дружба г. Иерусалимов изпраща това писмо, за да оправдае приятеля си, тъй както някога епископът заяви пред полицията, че подарил свещниците на Жан Валжан, които той открадна от дома му...

Ив. Д.

Инициалите Ив. Д. са на редактора на вестника Иван Димитров.

В писмо до Радой Ралин от 30 март 1944 г. Марин Жечев определя случилото се като „съвсем дребна работа“ и продължава: „Ако съм бил подведен в предположението си – нека това остане за моя сметка и за сметка на другите“.

Може би Марин Жечев е имал свои причини за тези думи, въпреки постъпката на Цеков. Друго писмо до Радой Ралин от 18 юни 1943 г. той завършва с думите: „Поздрави татка си и г. Цеков.“ Освен това му е посветил стихотворението „Син“, публикувано в сп. „Народна просвета“ през 1941 г.

БОЙНО КРЪЩЕНИЕ

От декември 1943 г. до септември 1944 г. Марин Жечев служи като мобилизиран подпоручик в Първи български окупационен корпус в състава на 24 пехотна дивизия на гарнизон в гр. Ужице, Югославия.

За този период от живота на Жечев **получих информация от Георги Господинов Георгиев от Търговище – офицер.** Георгиев бил включен в група от 40 човека, мобилизирани на 25 декември 1943 г. С известни колебания на командването – за Гърция или за Сърбия – тръгнали за Царев брод (Димитровград) в пълна бойна готовност.

Пътували с товарен влак в посока Ниш. Георги Георгиев намерил Марин в щаба на дивизията в Ужице и бил настанен в неговата стая. Спалните помещения били в местната гимназия. Преди това там бил щабът на Тито.

През юни 1944 г. подпоручик Марин Жечев получил първото бойно кръщение. Било му наредено да замине за Пали сад – 25 км по-навътре в страната, за да провери дали пътят има разрушения. Натъкнали се на партизани и започнала стрелба. Подпоручик Жечев наредил на войниците от взвода (30 човека) да заемат „ежова позиция“ на близката височина. Наложило се да осъмнат там.

Според Георги Георгиев Марин Жечев е бил най-интелигентният сред офицерите. Изучавал историята на Сърбия, посещавал библиотеката в Ужице. Леглото му винаги било покрито с книги. Влюбил се в сръбско момиче, което според едни спомени е било библиотекарка, а според други – учителка.

На 2 септември 1944 г. паднало правителството на Иван Багрянов и било обявено новото – министър-председател станал Константин Муравиев. Генералът, командващ армията, бил арестуван от германците в Ниш. По негово нареждане командването поел подполковник Стамбурджиев. Той наредил ротите да се строят, да се вземе само най-необходимото, да се разглобят оръдията. Дивизията тръгнала за България пеш, тъй като влаковете били сръбски и машинистите избягали. До българската граница вървели 22 дни и 22 нощи. В първото българско село – Стакевци ги посрещнали войсковы части на Отечественния фронт. Качили ги на влакове и всеки се отправил към родното си място.

Племенникът на Марин Илия Жечев сподели, че чичо му се върнал вкъщи бос, без кифлар. Казвал, че е загубил литература за 50 хиляди лева. Като свиден спомен от това трудно време Илия Жечев пазел петте тома сръбска литература, подарък от чичо му.

След завръщането си Марин получавал много сръбски вестници и списания. Те били изпращани от неговите познати в Сърбия. Искал да покани приятелката си в България, но нямал пари, за да ѝ плати билета.

В писмо до Радой Ралин от 18 февруари 1944 г. Марин пише:

18.2. 1944г.

Др. Димитре,

Било твоя кесийка погубил пред месець и не можам да я намеря. Но сега вече в твоята библиотека излязъл един (може би най-добрият) издана на Балкански п-ов). Но ти отискамъ негодният си-итма смисъл. През цялото време на предиваването ми тук до сега съм живял с истинния на две книги и под две имена: „Грехоуния консул“ на Крешков и „Семе-користи“. Много би да имава още едно име – Ламарь, но кой знае защо обичама и така в него тириферията на иаитрошества е.

Във твойта твоя помяна мито етоято и тва да стане действителност в скоро време. Тво еко-кайто хората си загубила ума и почнала да мислят сь подметливост си.

Е, ти како прекарваш динит си? Не се съмнявам че четеш тоякото и замисляш (по-точно утвърждаваш, скелата на едно забавна дло. Но не се съмнявам и в тоуи, че прекарваш кето дини и вора на турне.

Аво се интересувам за нашия Николай Зитаров – той е сериозно болен и почива на село (вие мобилизираща ното освободила). Аво обичама обати му се и го окурати.

Ще кавамъ и тва свисама и тваги новини.

Посл: Димитре

ХИМИК-ИЗСЛЕДОВАТЕЛ

От 12 август 1943 г. Марин Жечев е асистент по органична химия във Физико-математическия факултет на Софийския университет. За това научаваме и от писмото на Жечев до Радой Ралин от 18 юли 1943 г.:

„През време на войниклъка ми съм назначен за асистент по химия в медицинския факултет.“

От 2 юни 1944 г., по предложение на проф. Александър Спасов – ръководител на катедрата, договорът на Жечев е продължен. Проф. Спасов имал петима асистенти – Иван Иванов, Марин Жечев, Богдан Куртев, Досю Бакалов, Младен Генчев. По думите на Йосиф Петров всички от тази група по-късно стават професори, Куртев – академик, а Марин Жечев, най-ерудираният и паметливият, получил вместо научно звание два концлагера. При **разговора ми с Милен Куманов** той напомни сентенцията, че „човек се познава не по звание, а по знание“ и определи Марин Жечев като човек-университет. Марин казвал, че ще работи „стига да му се дадели малко условия и плащане, колкото за хляба“.

Потърсих сградата на Медицинската академия в София с желанието да открия колеги на Марин Жечев. Насочиха ме към катедрата по биология и химия. Секретарката с учудване прие молбата ми да потърсим колеги на човек, който е работил там преди 40 години. И след като установи, че името на Марин Жечев не е в компютърната картотека, едно позвъняване на телефона ми осигури нов шанс.

Така случайността ми помогна да **открия проф. Стефан Робев в кабинета му**. Той беше любезен да отдели от времето си и да сподели своите спомени за Марин Жечев. По-късно продължих срещите си с него.

Марин Жечев е помагал с ценни съвети, при навлизането в лабораторната работа, на настоящия професор, доктор на химическите и доктор на биологическите науки Стефан Робев. Според него Жечев е учен не само от български мащаб. Жечев работил върху създаване на вещество, което можело да се окаже лекарство против грип и боен газ. Твърде краткото време (до 1950 г.) не е позволило на Жечев да се развие като химик. Изследването на рака е друга тема, над която е работил Жечев. „Много учени са си трошали зъбите“ с този проблем, тъй като ракът е „костелив

орех“. Според проф. Робев големите идеи се развиват от големи колективи, а Марин е нямал условия.

В лабораторията не пускал други хора, бил голям „чистник“. В изследванията Жечев търсил собствена насока. Той бил движещата сила в опитите за създаване на нови циклични съединения на арсена. Резултатите показали, че това не е арсеново, а акридиново производно. Въпреки това изследванията били публикувани. В науката също важи твърдението „търсиш едно, а намираш друго“.

За проф. Стефан Робев Марин бил крупна личност, широко скроен, с изявена гражданска позиция. Той определи Марин като човек с феноменална памет. С лекота рецитирал „Гарванът“, „Анабел Ли“, „Юлалюм“ от Едгар По, „Лунни петна“ на Лилиев, Траянов, Байрон. При написването на стихотворението, с което спечелил първо място, Жечев проявил своето тънко чувство за хумор. Това още повече ядосало членовете на комисията, след като разбрали с кого си имат работа.

Държавна сигурност се интересувала от работата на Марин Жечев. Колегите му изразиха мнение, че не е представлял изследванията си поради опасения, че ще откраднат резултатите, до които е достигнал, и ще продължат опитите.

Донесенията на агентите на Държавна сигурност започнали още от този период. Ето какво казва агент „Стрела“ в доклад от 14 септември 1946 г.:

„През пролетта на 1945 г. от едно писмо узнахме, че Марин Жечев говорил пред селяните от Вълбел против участието ни във войната. По този повод предупредих Жечев да не си играе с огъня. За негови реакционни изказвания, по-късно се появи дописка в „Работническо дело“.

Като човек Жечев е кротък и добродушен. Готов е на самопожертвователност към приятелите си. Услужлив до прекаленост. По тази причина е търсен извънредно много от най-различни хора от провинцията и от много младежи-студенти. Услужва на всички, на които може, с пари и тичане без разлика на убеждения. Често закъсва без стотинка.

През 1945 г. Жечев прояви големи грижи към приятелите си от Сърбия. Изпращаше им колети с първокачествени цигари. Казваше: „Нека видят, че ние имаме“. Дори се разори и мизерстваше. Миналата учебна година постъпиха много сръбски девойки – главно по медицина. Жечев като най-свободен (други-

те четирима са партийци), почна да им услужва и завърза приятелски връзки (Круница Мишич от Белград, Олга, на която брат ѝ бил шеф на Югославската ДС).

Не представлява политическа опасност в университета. Решително не! Ние му влияем, не той на нас. Сред хората от факултета също няма влияние. Той дружи повече с външни лица. Безпорно оказва влияние на някои студенти с проявите си, за което му обръщаме внимание.

Разсилните във факултета постоянно се събират в телефонната и Жечев им е любим гост. При всяко отиване Жечев започвал разговор, а и те го разпитвали за политиката. При много от разговорите Жечев развращава разсилните и политически и служебно.“

С помощта на Татяна Бурцова успях да открия последната квартира на Марин Жечев. Известният ми адрес, бул. „Толбухин“ № 34, се беше изменил на бул. „Васил Левски“ № 59. Тази промяна доста ни обърка. Само ние си знаем колко кооперации обиколихме и колко пъти се изкачихме пеш до 6-тия етаж, където е била стаичката на Марин. Но имаше защо – на тавана открихме три негови публикации с химични изследвания. Ето и наименованията им по хронология на издаването им:

1. БАН, Известия на Химическия институт, кн. втора, С., 1953 г.

„Върху елиминирането на арсена от фенарсазиновия пръстен. Нов начин за получаване на тетрахлорфентиазин.“

Ал. Спасов, М. Жечев.

2. БАН, Известия на Химическия институт, том III, С., 1955 г.

„Върху един нов начин за образуване на 9-алкилакридин-N-халогеналкилати“

Ал. Спасов, М. Жечев, С. Върбанова.

3. Годишник на Софийския университет, Физико-математически факултет, том 54, 1959/60 г., кн. 3 (химия), С., 1961 г.

„Върху получаването на N-ацилови производни на Ас-субституираните дихидрофенарсазини.“

Ал. Спасов, М. Жечев.

В „Кратка автобиография“ Марин Жечев пише:

„... Научни публикации имам две – в „Известия на БАН – химическа секция“. На печат е трета работа в „Доклади на БАН“. Готова за печат е четвърта работа, а други две работи с малка обработка също ще бъдат дадени за отпечатване.

От 1950 г. научният ми интерес е насочен в областта на химиотерапията, като крайната ми цел е претворяването на някои бойни отрови в целебни средства. В това отношение имам обнадеждаващи резултати.“

От досието на Марин Жечев научаваме, че на 14 юли 1954 г. имало заседание на Вedomствения комитет по рационализации при МНО. Жечев присъствал и се бил изказал. Взети били следните решения:

1. Авторът да подготви подробно описание и да го изпрати в СССР.

2. Да подготви описание като лечебно средство.

3. Да се отпуснат необходимите на автора средства.

В агентурното донесение на „Селяшки“ от 1 април 1954 г. пише:

„Марин обича химията, гладува, но си набавя необходимите химикали. Препаратът „9,10“ не се задържа от противогазов филтър. Предизвиква кихане, кашляне, сълзене на очите и принуждава да се смъкне противогаса. Аз лично съм му изпитвал действието.“

Друг агент, „Верин“, пише, че на 16 април 1954 г. Марин Жечев и Петър Димитров пиели чай. Присъствали агентът и приятелят му. Жечев извадил стъклено шишенце с червеникаво-оранжева гъста течност, която, поставена на върха на молива, веднага изсъхвала и преминавала в оранжево. Жечев поднесъл под носа на приятеля на агента върха на молива и казал: „Помириши малко от този оранжев прах да видиш какво е химия.“ Бил го дал в ИСУЛ и всички сестри започнали да кихат около един час. Марин казал, че е отровно, но няма да има вреда (съдържа арсен).

Според агентурните донесения Жечев и Димитров замисляли да разпръснат от праха на манифестацията на 1 май. Затова започнали да ги следят.

За работата си в Университета и за препаратите „Въбелин“ и „9,10“ Марин Жечев бил разпитван през ноември 1956 г., преди да бъде изпратен в Белене. Във втората част на книгата прилагам пълния текст на трите протокола от разпитите.

За съдбата на лекарството „Въбелин“ научаваме и от две писма – първото от Марин Жечев, а второто – от Министерството на народното здраве.

I-414/30 1980 г.

Ав. З. Николова
и и. Хаджижечев
Авторът на средство
литературно "Вабелин"
включва за "Вабелин"
Шифър № 10-11
Другари,

ВЪЗВИШИЯ МЕДИЦИНСКИ СЪВЕТ ПРИ МНЗСР
СОФИЯ

Преди 3/три години предложих на Вашето внимание препарат с условното наименование "Вабелин" и състав $[H_2N-H_2O]_2T$, предназначен като превантивно н е с п е ц и ф и ч н о средство срещу инфекциозни заболявания, специално грипозното заболяване. Отговорено ми беше от д-р. З. Николова /от Ен-русологическия институт/ и то устно, че разтвор от предложеното средство почти няма никакво влияние върху грипозния вирус/на кокоши ембрион/. Аз не знам защо е трябвало да се изследва "in vitro" предложеното вещество срещу грипозния вирус, когато в заявката ми беше посочено изрично че то се предлага "като неспецифично превантивно средство". Механизма на действието на "Вабелин", като живачно съединение, съдържащо двойна връзка в молекулата си, е ф а т о ц и т о з н о, т.е. засилващо фагоцитозата на отбранителната система на организма и като такова се отразява върху имунните реакции на организма. В тази насока именно е трябвало да се насочи проверката на "Вабелина" и да се отчетат положителните резултати, както и проверката за токсичността на това живачно съединение/. Ето защо аз отново моля да се предложи на проверка в посочената от мен насока това надеждно съединение, описано още в научната литература.

1. III. 1980 г.
София

С почитание: *Мерин Илиев Хаджижечев*
Мерин Илиев Хаджижечев
бул. Толбухин № 34, София

Следващото писмо е от 2 юли 1987 г., от Министерството на народното здраве, с изходящ № А-IV-313:

Съобщаваме Ви, че решението на Т...С при МНЗ, взето с протокол № 6 от 31 март 1987 г., одобрен от зам. министъра на народното здраве по вашето предложение „Профилактич-

но средство срещу грипни заболявания“ е следното: За окончателно решение по смисъла на чл. 31 от ППЗИР, авторът следва да поднови предложението си от 1977 г. като опише подробно същността му и даде конкретни указания за възможността за внедряването му в системата на здравеопазването, съгласно чл. 52 от ЗИР.

Гл. специалист на направление
„Изобретения и рационализации“
(М. С. В. Велчев)

Проф. Иван Димов – лекар, специалност „Уши, нос, гърло“, родом от с. Светлен, Поповско е прилагал друго лекарство, създадено от Марин Жечев. Той го нарекъл „МЖ“ на името на Жечев. **През юни 1996 г. разговарях с него** в дома му в София. Той вече не беше в добро здраве, но тъй като ставаше дума за Марин, ме прие. Това стана с помощта на сина му – Вергил Димов.

Лекарството помагало при гнойни ангини, гнойни абсцеси, повърхностни рани в устната кухината. Съдържало арсен. Марин му го давал в много разреден разтвор. То спирало развитието на гнойния процес. За да докаже, че лекарството не е отровно, пиел от него. Марин е работил и върху лекарство против рака, което да спира развитието на раковите клетки.

Проф. Димов беше първият, който ми каза, че Марин е работил в Боянската църква заедно с Драган Чавдаров. Той бил принуден да се крие, да бяга. Надявал се, че политическата ситуация ще се промени. И се пазел от хората. „С мен беше близък, но не предан, както с Йосиф Петров“.

Посетих църквата в Бояна, но освен два статива не открих други свидетелства за работата на химиците.

Според проф. Димов Жечев бил гениален, несравним, с необятен кръгозор в областта на химията. Четял денонощно. Цитирал френски и немски автори в оригинал. „Неговият умствен багаж го няма никой, но не искаше да бъде известен“. Ходели на разходки до Витоша. Опитвал се да го откаже от политическите идеи, но Марин бил категоричен – не! Иван Димов се познавал и с брат му Жечо. Към Марин се обръщал с името Страхил.

Марин се разбираше отлично с по-големия син на Иван Димов – Петър. Той бил лекар по ушни болести.

През март 1998 г. се срещнах с Досю Бакалов – също асистент на проф. Александър Спасов. Когато постъпил в катедрата на ул. „Московска“ 49 през 1943 г., заварил Марин Жечев там. Това е времето, когато ремонтирали сградата, тъй като била пострадала от бомбардировките.

Проф. Бакалов помни Марин като добър човек с широка душа, но невъздържан в приказките си. Дружал с много студенти от Югославия, между които и дъщерята на Ранкович, важен кадър от тяхната Държавна сигурност.

По това време купували за лабораторията епруветки от Чехия, които често се чупели. Жечев, разбира се, не премълчал този факт и срещу него започнали доноси. След като се върнал от концлагера, бил постоянно гладен и без средства. Бакалов му давал млякото, което му се полагало от службата като противотрова. По политически теми не говорили, тъй като Бакалов бил член на БКП, а Жечев симпатизирал на земеделците.

Проф. Николай Йорданов е другият ученик от Сливен, с когото Марин станал приятел. Те си допаднали поради общия интерес към химията. Дружбата им продължила и когато Йорданов работел в БАН. Жечев ходил при него с епруветки и вземал различни реактиви, които му трябвали за опитите.

Според проф. Николай Тютюлков – колега на Марин, Жечев е бил приятел с Мирослав Парушев – един от първите химици по каучука в България. Парушев бил директор на Каучуковата фабрика на гара „Искър“ и когато Марин излязъл от концлагера, той му помогнал да си намери работа в цех за галванични покрития на гара „Искър“. Парушев споделял, че „Жечев е щял да бъде един от водещите химици на България, ако не са му пречили“.

През юни 1996 г. **гостувах на проф. д-р Ганчо Папуров**, който е родом от с. Вардун, Търговишко в дома му във Варна. Ето какво прочетох в автобиографичната му книга „Мечти и живот“:

„Записан съм студент по медицина в Софийския университет през 1947 г., но бях учител, за да припечеля още средства. Брат ми Христо, който учеше за агроном, ходеше вместо мен на занятия. Всичко е наред, докато брат ми не отива на практическо занятие по химия при асистента Марин Жечев. Той го познава и трябва да му обясни какъв е случаят“.

На първото упражнение Жечев казва: *„Две неща създават тайнственост и авторитет на лекаря: неразбреният му почерк и латинският език. Ако дойде при лекаря болен от с. Гол Тупан, той благоговейно ще сгъне на четири предписаната му рецепта като скъпа реликва, но ако знае, че лекарят му е предписал „камък“ – калциум карбоникум преципитатум, ще се обиди“. Наред с умни шеги ги въвеждал в трудната наука.“*

Познанството му с Жечев е от 1946 г. Като гимназист Ганчо Папуров бил представен на Марин Жечев и Николай Зидаров като пишещ събрат. По това време те били изтъкнати земляци, с изяви в литературното поприще. Марин прочел стихотворението му „Среднощна среща“ и го одобрил. След това Папуров изпратил творбата си на Николай Зидаров.

По-късно проф. Папуров прилагал лекарството „МЖ1“ и „МЖ2“ на пациенти. Използвал го при възпаление на средното ухо и резултатът бил положителен. Няколко пъти Папуров бил предупреждаван да не поддържа връзки с Марин Жечев. В досието на Жечев има справка до окръжния началник на МВР-Търговище, от която научаваме, че през есента на 1954 г. е изпратил 2 шишенца до д-р Г. Папуров – с лекарство против червенка по свинете и синусит.

Според проф. Папуров, ако Жечев беше жив, щеше да бъде сред елита на България. „За Жечев може да се каже, че е с донкихотовски морал, или преведено за българските условия – като Левски.“

В разговорите ни Йосиф Петров също твърдеше, че ако Марин Жечев беше жив, щеше да бъде депутат във Великото Народно събрание, щеше да пише за в. „Земеделско знаме“. С подобни думи се изказваха за Жечев неговият приятел Станчо Петров, роднини и колеги.

Според някои спомени, към края на живота си Марин Жечев бил представил в Патентното ведомство (тогава ИНРА) своите изследвания. На 5 октомври 1998 г. получих писмо от Патентното ведомство на Република България, с което ме уведомяват, че на името на Марин Илиев Хаджижечев са регистрирани три заявки за изобретения и всичките са отказани:

1. № 42897 Изомери на амидомеркурихалогенидите и метод за получаването им. 16 март 1979 г.;

2. № 44414 Метод за получаването на иминомеркурихалогениди. 20 юни 1979 г.;

3. № 46043 Метод за пречистване на фентиазин и фентиазинови производни. 25 декември 1979 г.

Беше ми разрешено да прегледам досиетата на заявките. Те не са публикувани, тъй като са отказани. В папките открих две писма от Марин Жечев, в които опровергаваше доводите на експертите, но отговор не е последвал. Една от причините за отказ е липсата на Образец № 2 от социалистическа организация, която да потвърди ефекта от съединенията. Жечев е бил два пъти в Белене и е лесно обяснимо защо не е желан от никоя организация. В доклада на експерта е записано:

„По думите на автора съединенията са получени в домашни условия и ето защо не могат да бъдат представени никакви анализни протоколи, което поставя под съмнение възможността за получаване въобще на такива съединения“.

За мнозина е известно, че в историята на химията има редица примери, когато учени са работили в дома си, но това в никакъв случай не е омаловажило труда и постиженията им.

Или как да тълкувам едно от заключенията на експертите при положение, че във всяка аптека се продават лекарства, съдържащи живак:

„Поради токсичността на живака, съединения, съдържащи го, едва ли ще намерят приложение в медицинската практика“.

Факт е, че предложен от Жечев препарат е имал приложение в практиката. В протокола от разпита на 14 ноември 1956 г. е записано:

„След положителните резултати от опитите „ин витро“ предложих препарата „9,10“ на Министерството на Народното здраве, отдел „Рационализации“ за внедряване, като съм обстойно описал начина на получаването му и всичките бактериологични данни за него. В МНЗ погледнаха благосклонно на предложението и сега в няколко поликлиники в София се прилага като заместител на риванола.“

Марин Жечев е бил на 65 години, когато е решил да се обърне към Патентното ведомство. Явно, защото е имал какво да каже, искал е да представи резултатите от работата си. Той има зад гърба си научни публикации, денонощна работа в лаборатории и у дома, следен е от Държавна сигурност за създадения от него боен газ.

Не мога да дам каквато и да била оценка на предложените заявки, тъй като не притежавам необходимото специално образование. Това не може да направи и никой друг, защото правото да поиска нова експертиза е единствено на автора. Ето защо предложенията на Марин Жечев ще си стоят в папките в Патентното ведомство! Така въпросът дали заявките наистина не представляват интерес или съдържат ценни изследвания, непознати на науката днес, остава без отговор. Надявам се, не за дълго.

На 1 юли 1999 г., в сградата на Института по органична химия към БАН, се срещнах с химиците **ст. н. с. Божидар Йорданов**, **доц. Любомир Лилов** и **ст. н. с. Димитър Цанков**. Разговорът съживи образа на техния колега Марин Жечев. Бързаха да споделят за неуморните му експерименти, да ми опишат дългата до глезените бяла престилка, да ми покажат шкафчето му. Нямамо друг, който да знае с толкова подробности кой и кога е избран за ръководител на катедрата, какво е станало преди тридесет и повече години и защо. Бай Марин, както го наричали, разказвал любопитни случки не само за професорите, но също за техните жени и дори за рода на жените им.

Доц. Любомир Лилов сподели, че познавал Марин Жечев от 1946 г., когато бил студент по химия. Според него Жечев бил от хората, които „правят наука в епруветка“, работил подобно на вълк-единак. Споменът за него е свързан с неизменната епруветка в ръка, в която разбърквал поредният разтвор. Постоянно търсел, „човъркал“, работел с отрови, без да мисли за опасностите. Синтезирал органични съединения и ходел в Института по органична химия, за да ги изследва. Получавал съединенията по оригинален начин, за който никой или малцина биха се сетили. Казвал, че прави химия на масата, на която се храни. Става дума за дома му на бул. „Голбухин“ 34, където превърнал кухнята в лаборатория.

В началото на учебната година, започвал първото упражнение с въпроса към студентите „Къде сме ние?“. Обяснявал, че това е лаборатория, в която се прави наука. Говорел за лабораторията като за светилище.

Колегите му го оприличиха на фантастичен компютър, а като човек го определиха като чист и свят.

Ст. н. с. Божидар Йорданов е запазил следното писмо от Жечев.

„16 октомври 1989 г.
Търговище

*Драги Божидаре,
Пиша с последни сили. Съм пред своя край! Замолвам те да
довършиш онази работа така, както намериши за добре.
Сбогом! Твой Марин Жечев.
P. S. Специални поздрави на Димитър и Митко.“*

Писмото остава без отговор, тъй като пристига в София след смъртта на Марин Жечев (1 ноември 1989 г.). Поздравите са били за Димитър Колев и Димитър Цанков.

Божидар Йорданов изясни, че „онази работа“ са опитите на Марин върху аминокерурихалогенидите. Запазени са два ръкописни листа, писани от Жечев за получаването на съединенията. Божидар Йорданов има идеята да бъдат извършени нови опити. Резултатите ще бъдат публикувани и името на Марин Жечев ще бъде включено посмъртно. Така трудът му ще получи признание, а за науката ще стане достояние непознато досега съединение.

За аминокерурихалогенидите вече стана дума в текста. Заявка № 44414 до Патентното ведомство е озаглавена „Метод за получаването на аминокерурихалогениди“. В основата на лекарството „Въбелин“ са пак аминокерурихалогенидите.

Ст. н. с. Димитър Цанков разказа за конфузната ситуация, която предизвиквал Марин Жечев по време на избори. Когато комисията откривала по списъка, че Жечев не е гласувал, бързали да изпратят човек да го доведе, защото не могли да отчетат стопроцентно участие в изборите. Марин обаче не се връщал в дома си, докато изборният ден не приключи. Това може би е било неговото отмъщение към властта.

На 12 юли 1999 г. **се запознах с доц. Георги Демиров**, когото Марин Жечев редовно посещавал в Института по молекулярна биология към БАН. Той определи Жечев като много способен и инициативен човек, но който не могъл да се изяви заради „особнячеството“ си. Жечев открито демонстрирал антикомунистическите си настроения, „дърпал лъва за опашката“. Според Демиров, със солидните знания, енергия и упоритост Марин е щял да се реализира успешно. Властта обаче му „прекършила крилето“. При разговорите на тази тема Марин отговарял: „Компромис със съвестта си не правя“.

ЛЕКАР НА ВСИЧКИ

Жителите на село Вълбел уважават Марин Жечев като умен човек. Наричали го „професора“. По пътя за съседното село Момино се издигала могила, в която предполагали, че има руда. Кмет по това време бил Петър Бонев. Той заръчал да повикат Марин Жечев, за да проучи камъните. Това била т. нар. „Италианска кариера“ (около местността „Ямата“). Църквата „Света Троица“ във Вълбел била построена с камъни от кариерата. Според различни сведения Марин наистина е изследвал минерали, които не се рушат от мраз.

Хората от Вълбел си спомнят, че Марин Жечев винаги носел шишенца в джоба си. Помагал им с лекарства, които сам правел.

От писмото на Радка Топалова от Плевен от 22 февруари 1955 г. става ясно, че е ползвала лекарството му.

„С моето лечение приключих в събота след десетдневни промивки. Изследвах под микроскоп и даде отрицателен резултат. Оставям се 1 – 2 седмици на почивка, след което ще го изследвам отново. Ако даде пак отрицателен резултат те провъзгласявам за професор доктор. След това ще ти пиша благодарствено писмо. Лекарите останаха учудени и заинтересовани.

Ако се популяризира твоето лекарство ще станеш известен, макар че ти си доста безкористен. Ще ни изпратиш ли във вид на мехлем още разтвор, защото аз ще го дам на инж. Григорова и на моята акушерка за една нейна близка, която е очарована.“

Златка Фикова от Търговище имала гинекологични проблеми и Жечев ѝ дал лекарство. Било течно и трябвало да се взема по една супена лъжица на ден. Според нея то приличало на мравчена киселина.

В неподписано писмо от 17 март 1955 г. пише:

„Марине,

Прати веднага едно шише, добре опаковано, от лекарството „МЖ“ за Стефания – жената на Милчо Митев. Д-р Танев казал, че това лекарство само може да помогне в сегашната фаза на болестта. И заради това го търсят под дърво и камък.“

Най-обстойна в спомените си беше Иванка Братоева. През 1956 г. била увита с три шала, с ужасни болки, на 22 години и с

диагноза синусит. Майка ѝ била съученичка на Марин и го помолила да помогне, но той отказал с обяснението, че му било забранено. След няколко дни Марин минал покрай къщата им. Взел една соена шичка (малко шише) и заминал за Търговище. Като се върнал, оставил шишенцето, а на въпроса „Колко струва?“, отговорил, че нищо не струва. Завели Иванка при д-р Ганчо Папуров – лекар в Търговище, специалист „Уши, нос, гърло“. Започнала да прави пункции. През цялото време имала сополи и сълзи, но след 12-та пункция ѝ олекнало, прочистила се.

Според Иванка Братоева Марин Жечев бил добър и сърдечен човек, демократичен. Спомените ѝ от квартирата му в София са легло и етажерки с много книги. Винаги бил усмихнат, заговарял се с всички хора от селото.

Такъв го помни и Димо Радев: „С малкия малък ставаше, със стария – стар, с циганите – циганин. Харесваше ми двора. Казваше ми да насяя 120 орехчета и все един щял да поникне“.

Друг случай, когато лекарството на Марин Жечев помогнало, е със **семејството на Друми и Марийка Теневи** (роднини по бащина линия). Синът им бил на три години, но не му растяла коса. На главата му имало пъпка. Жечев донесъл малка кутийка с жълто лекарство като крем. Намазали го 2 – 3 пъти и детето оздравяло, израстнала му коса.

Марин Жечев помогнал да бъдат спасени прасетата от комплексната опитна станция в Търговище (1956 г.). Ветеринарен техник там бил **Илия Иванов от Вълбел**. Около 100 прасета имали атрофичен ринит – хронична хрема с образуване на сухи кори и изтъняване на носната лигавица. Иванов отделил болните свине и започнал да ги инжектира с лекарството, което му дал Марин Жечев. Някои прасета се оправили. Съдържанието на лекарството обаче останало тайна. Марин само споделял, че взимал съединения от Гиньо Мирев – роднина, който работил в Химико-технологичния институт в София.

Илия Иванов се оплаквал от псориазис – кожно заболяване, което се причинява от гъбички, устойчиви на лекарства. Марин му дал жълтеникаво течено лекарство, с което мазал гърба си и получил голямо облекчение.

Самият Марин Жечев, според **Труфи Йорданов – негов роднина и ученик**, всяка сутрин вземал по една лъжица царевично олио. Това обяснявал с факта, че в Румъния, където отглеждали

много царевица, няма атеросклероза. Според други пиел сироп от дюлеви листа, който сам приготвял. Предписанието било: против захарна болест.

Тук е мястото да припомня, че Марин Жечев е нямал възможност да се изяви и развива професионално. Най-умният студент и търсен асистент е нежелан след 1949 г. В научните институти нямало място за него. Той бил принуден да обикаля своите познати, за да си набавя нужните реактиви и епруветки. Трябвало да се крие. Няма изход и няма алтернативи, когато си обявен за „враг на народа“. Започва да търси успокоение на творческите си идеи у дома. Създава препарати, но и те са обречени на забрана. Всичко е тайна. Тайна е и самият Марин Жечев, останал непознат за роднини и колеги.

ЛЮБИМИ МОМИЧЕТА

Вече споменах, че през лятото на 1940 година Марин се запознал с Олга Тодорова. Срещата била на плажа във Варна. Марин по това време бил на стаж в града като фелдфебел-школник от ШЗО-София. Той бил силно впечатлен от красивото момиче с руски произход. Връзката им продължила чрез писма, тъй като Марин се върнал в София. Кореспонденцията между тях била особено оживена през 1946 г. Във всяко писмо имало стихотворение за Оля.

*Каква случайност в тоя ден
под небеса оловно-сиви
да срещна, тръпен и смутен,
едно прекрасно, топло име.*

*И ето: спирам се за миг –
това си ти, това си ти!
В очите с блясък от челик
и оня пламък пак трепти!*

*Здрависваме си с жар-ръце
и погледа покри,
припламва твоето лице,
а мойто в нежна свян гори.*

Над нас небето – тъмна паст,
но нищо: по е светло в мен
сега, когато твоя глас
трепти до мене вдъхновен ...

(„Сонет“, 29 август 1946 г.)

Няколко пъти **разговарях с Олга Тодорова** във Варна. Тя е запазила само едно писмо:

21.4.1947 год.

София

Олга,

За Великден утрея да прес-
кога до нашето село само за
два дена - и се въртам наоколо
шуба без да мога да се оидия в
Варна. А тогава ми се иска да
те видя! Вярвам, че си получила
на ушите, за колко бях топъл.
Аз, обаче, още не съм получил така
вашия сичка.

Писмото продължава така:

Днес изпращам нещо, което да закусваш, за да бъдеш все
толкова хубава, както в оня юлски ден на 1940 г., когато из-
плува като найяда от вълните с всичката прелест на младото
си тяло. Аз няма да забравя това първо виждане. И не бих мо-
гъл да повярвам, че времето ще нащърби някога разкошните
дарове, които богинята, наречена Красота, е изсипала тъй
щедро върху ти.

Не можеш ли да дойдеш някак си към София? Аз не мога по-
рано от 12 юли (Петровден) да бъда във Варна.

Най-топли поздравии на теб и майка ти!

Страхил

Във Варна той е гостувал на своята близка Станка Труфева. Нейните дъщери – **Иванка и Николинка Панайотови си спом-
ниха** за чудака, който ходел бос, а обувките връзвал на пръчка. В писмата си до Иванка Жечев изпращал пари, с молбата да купи
цветя и да ги поднесе на Олга от негово име.

През август 1989 г. била последната среща на Марин и Олга. Тя му гостувала заедно с внучката си в тясната стаичка на „Толбухин“ 34. И тогава Марин написал стихотворение за нея.

Общо 36 стихотворения и 3 поздрава преписах от тетрадката на Олга Тодорова, която тя пази като безценна реликва. Стихотворенията са свидетелство за тяхната голяма любов, макар че, както пише Марин:

*Има думи – скъпи, съкровени –
не ги шепнат ничии уста!
На сърцето думите свещени,
никой не е писал на листа!*

(„Неказаните думи“)

Марин бил отлепил от албума на Олга нейна снимка, правена на плажа във Варна и я уголемил в портрет.

*Сто пъти съм го, вярвай, съзерцавал,
сто пъти пред него съм мълчал,
и сто усмивки съм му давал,
усмивки с нескривана печал.*

(„Пред портрета“)

Някои от стихотворенията са писани в акростих, а други са с мотиви от приказки. Марин умело вплита в рима сезоните в природата:

*Прибягват тръпки над невястата-земя,
април като жених пристъпя с властни стъпки
и вятърът от юг гальовен, мил повя
и топла длан погалва студентите пъпки.*

(„Пролет“)

*Огнен змей е лятото в просторите:
люспите му – сто слънца запалени,
греят му устата – ярко алени,
ах, със пламък пълни му са взорите!*

(„Лято“)

*Сега навън е слезла есента
и с жълти чехли броди из градините,
окапват бавно сетните листа
и вятърът пробегва низ долините.*

(„Есенно настроение“)

Олга го запознава с **братовчедката си Татяна Бурцова**, която живее в София. От материали от досието разбираме, че Юри Бурцов – съпруг на Татяна, е превеждал научните публикации на руски език. Татяна Бурцова е запазила четири стихотворения от Марин Жечев, писани през 1960 – 1961 г.

Във втората част на книгата публикувам някои от стихотворенията, писани за Олга Тодорова и Татяна Бурцова.

В Югославия Марин Жечев се запознал с момиче, за което искал да се ожени. Това така и не станало. Гинка Тенева, племеница на Жечев, ми предостави 24 писма, писани от Любица Равори от гр. Нови сад в периода 30 октомври 1972 г. – 10 април 1973 г. От тях става ясно, че тя е актриса и рисува. Писмата са на сърбохърватски, а обръщението е официално – на Вие. В почти всяко писмо тя пише: „Нямам никакви радости, освен твоите редки и кратки писма“, също че писмата му я вълнуват и понякога разплакват. Марин винаги намирал успокояващи думи. Предполагам, че това е момичето, с което Марин се е запознал по време на мобилизацията в Югославия. В едно от писмата, в което се урежда гостуването ѝ в България през юли 1973 г. тя предупреждава, че за 28 години двамата са се променили.

Марин намирал начин да ѝ изпрати мартеница, бутилка вино, розова вода, парфюми. Започнал да учи сърбохърватски.

От писмо от 4 декември 1974 г. научаваме, че Любица се е върнала от София и благодари за гостоприемството му. Тя е била там служебно, на театрален фестивал. Дома му на бул. „Толбухин“ 34 Любица е сравнила с малко гнездо.

От наличните писма не става ясно дали Марин е гостувал в Нови сад. Споменава се за почивка през лятото на 1975 г., но не е известно дали е осъществена. В едно от писмата си Марин ѝ предложил да превеждат заедно от английски език новата пиеса, в която участвала Любица.

За още едно момиче ставаше дума в разговорите ни с родните на Марин Жечев. Това е Слава Семирова, родом от Провадия. Тя е присъствала на празненството, организирано от Марин след като получил наградата за стихотворението за мира. Според някои спомени Марин е събирал пари за своя приятелка, която била болна от туберкулоза (1955 г.). Тя починала и Марин казал, че никога няма да се ожени.

Дали заради това или и поради други причини, но Марин Жечев не се жени. Казвал е, че не иска и друг да страда, затова е по-добре да остане без семейство. Може би е предусещал трудния си живот и е решил да бъде сам. Споделял е, че Никола Петков също не е създал семейство.

На въпроса ми „Защо Марин не се жени?“, Йосиф Петров ми отговори, че това е неговата голяма драма – необикновената му почтеност и принципност. Сякаш роден за друг свят.

ПУБЛИЦИСТИКА

За своите публикации в печатни издания Марин Жечев пише в „Кратка автобиография“:

„Сътрудничил съм със статийки, разказчета и стихотворения още като ученик в следните издания: „Младежко знаме“, „Народно земеделско знаме“, „Победа“, „Кавал“ (Пловдив), „Светлоструй“, „Време“. Като ученик съм сътрудничил в следните ученически вестници: „Струя“ (София), „Виделина“ (Варна), „Лъчи“ (Бургас), „Устрем (Пловдив) и в ученическото списание „Българска реч“ (София). Участвах със стихове в антологията „Светлоструй“ (с. Щръклево, Русенско). Бил съм литературен сътрудник на в. „Литературен глас“, „Хоризонти“ и на „Стожер“. Отделни книги със стихове не съм издавал. Също не съм издавал книги с политическо съдържание.

Под моя редакция са излезли един брой на в. „Шипка“ (1939 г. в Провадия) и един брой на в. „Българка“ (Сливен).“

Най-плодотворна на литературни изяви за Марин Жечев е 1936 година. Изминали са само четири години от първите стихотворния в сп. „Българска реч“ и в. „Лъчи“. Вече студент по химия в Софийския университет, Марин Жечев навлязъл в дебрите на политиката. И ако първите опити били отражение на носталгията по родното място, впечатленията от чуждия град и описание на трудния селски живот – сега публикациите били само на политическа тематика. Обединяващата линия между творчеството от двата периода е вярата в бъдещето, увереността в предстоящите нови дни.

Трудните политически времена след преврата на 19 май 1934 г. намират отражение в статиите на *Страхил Селяшки*, псевдоним на Марин Жечев. Други негови псевдоними са *Светлин Долински*, *Марин Ерусалимов*, *Марин Марев* и *Марин Хаджижечев*. Не

е искал да се представя Жечев, тъй като имало човек със същите имена и ставали обърквания. Това е писателят Марин Жечев, който е брат на Тончо Жечев.

Когато подредих откритите материали по хронология, с учудване установих, че почти през брой във в. „Нива“ има публикувана статия от Марин Жечев. Първата е от 30 ноември 1935 г. и носи заглавието „Ведрина“, а последната – от 28 ноември 1936 г. със заглавие „Младите“. Или цяла година студентът по химия бил активен сътрудник на вестника, без това да се отрази на учебните му занимания.

Главен редактор на вестника бил Сава Чукалов. Той е земеделец и Марин и Йосиф се чувствали в редакцията на в. „Нива“ като у дома си.

Една след друга следват статиите „Борци и ренегати“, „Победа“, „Възродени балкани“. Някои са посветени на младите хора: „Третото поколение“, „Верни народу“, „Мирът и младежта“.

ТРЕТОТО ПОКОЛЕНИЕ

За него заговориха след 19 май, когато нямаше какво друго да се говори. Заговориха няколко лупмени от София, приютени в редакцията на едно столично списание. Те – ренегати от движения – поискаха да отъждествят себе си с българската младеж. Напразно!

Третото поколение, което се роди и израстна сред вихрите и пожарите на две войни и две граждански междуособици, което изпита целия товар на едно болно време, което и днес пъшка и страда под една непосилна криза, не е и няма нищо общо с няколко разглезени синчаги „мамини детенца“, самодоволни в своето благополучие и блазнени от призраците на власт и слава. То е пръснато на дълж и шир по родната земя, оросява със своите потни капки благословения чернозем; пече се под слънцето и мръзне под ветрове и студ; пълни работилниците, вдига тежки чукове, наведено е над иглата по цели дни.

Ето – това е третото поколение!

То носи върху си всички неправди, стоварени от вчерашния ден, понася стоически всички неволи на днешния и със собствени ръце поправя пътя на утрешния ден.

Едно борческо, бунтовно поколение!

(в. „Нива“, бр. 52, 3 април 1936 г.)

Преклонението към борците за по-добър живот Марин Жечев изразява в статиите си „Безсмъртния Сергей“, „Окървавена земя“, „Райко Даскалов“, „Александър Димитров“.

Литературните му изяви се подновяват през 1941 г. в сп. „Народна просвета“. Тук той публикува стихотворенията „Син“ и „Пролетно писмо“. Във в. „Литературен глас“ отпечатва „Писма от юг“, подписани с псевдонима Марин Марев. От 1942 година има само едно стихотворение – „Бъдеще“ (На В. Г.).

БИБЛИОМАН И ОРАТОР

Марин Жечев бил чест посетител на Народната библиотека. Там той намерил много приятели – Йосиф Разсуканов, Стефан Великов, Емил Спанчев, Милен Куманов. Според тях Марин най-често е бил в читалня № 3 – с вестниците и списанията. Четял е стенографските протоколи на Народното събрание – от Освобождението до последните заседания.

От досието на Жечев научаваме, че чрез отдела за международен обмен той поръчвал книги от Швейцария, Швеция, Холандия и САЩ (29 април 1955 г.).

Марин Жечев сътрудничел на някои известни личности. Помагал е на Иван Богданов за съставянето на Речник на българските псевдоними (1961 г.). Жечев открил неизвестен псевдоним на Елин Пелин.

При **разговор с проф. Михаил Геновски през юни 1995 г.** той сподели, че Марин Жечев му бил помагал с издирването от Народната библиотека на статии с историческа тематика.

Сред **писмата, които ми предостави Димитър Ралов** – приятел на Марин Жечев, има и две, които са свързани с исторически личности и събития. Представям ги във втората част на книгата за хората, които биха се заинтересували и проучили верността на изложението.

Според Труфи Йорданов, Марин имал запазено място в библиотеката и казал, че три пъти я е прочел.

Библиотеката станала втори дом на Жечев през зимата. Тук той бил почти всеки ден. И като мнозина други световноизвестни личности и заради... топлината. В последните години от своя живот вече не четял, но пак ходел в библиотеката, за да види прия-

телите си. Заедно обсъждали политическата обстановка в България и на Балканите.

Където и да бил Марин Жечев, винаги около него имало много книги. Още като ученик не се отделял от книгите, като студент „спял на катедрата“, на война – легло, покрито с книги, в тясната стаичка на „Толбухин“ поддържал богата библиотека. Книги на различни езици. Книги от различни области.

По време на лятната ваканция, когато бил във Вьбел, излизал пред къщата в 8 часа сутринта с учебниците по немски език, сядал на един стол и не ставал до обяд. Племенниците му разказаха, че така учел и други езици. Във военната книжка на Жечев е записано, че владее руски, френски и немски език.

Емил Спанчев ми разказа следната случка. Имало честване за проф. Асен Златаров. След като минали традиционните приветствия на професорите, които чели от предварително написаните си доклади, на трибуната застанал Марин Жечев. Той държал дълга реч, без лист в ръката. Така спечелил аплодисментите и уважението на аудиторията.

Друг случай ми разказа Йосиф Петров. Действието се развило по време на защитата на дисертацията на гл. ас. Георги Едрев (сега проф. д-р Г. Едрев – директор на Транспортно-медицинския институт в София). Сред присъстващите били Марин Жечев и Йосиф Петров. Първата помощница на Едрев му прошепнала:

„Всичко върви добре, ама виж ги тия двамата, дето са седнали горе на банките. Страхувам се от десностоящия – Марин Жечев, защото може да провали цялата работа по дисертацията. Неведнъж в такива случаи той се е изказвал и неговото мнение е натежавало.“

Георги Едрев отговорил: „Бъди спокойна. Другият до него е Йосиф Петров, който е мой кум, а Марин Жечев е мой приятел.“

Жечев произнесъл забележително надгробно слово на погребението (1965 г.) на известния химик проф. Димитър Баларев.

Повечето от жителите на село Вьбел, с които разговарях, си спомниха за речта на Марин, която той произнесъл на погребението на директора на училището Миро Айладъмов. След нея всички заплакали.

За ораторските му умения има и други свидетелства. Около него винаги се събирали много хора, които с удоволствие го слушали. Така било и през 1965 г. пред Окръжната народна банка в Тър-

говище. **Станчо Петров, касиер, ми разказа**, че дори полицаите напусkali постовете си и заемали място близо до Марин Жечев. Нямаo тема, по която той да не говори компетентно и пълно.

Неговата изключителна памет и интересни подробности, които знаел за живота на големи хора – българи и чужденци, се потвърждава със следната случка. Веднъж попаднал в компания с проф. Михаил Арнаудов. Проф. Арнаудов бил съден като министър в правителството на Иван Багрянов. Получил 15-годишна присъда.

Жечев напомнил на проф. Михаил Арнаудов за кожухчето, което Багрянов му подарил преди да бъде разстрелян. Проф. Арнаудов бил забравил за това и възкликнал: „Бре, вярно! Къде остана това кожухче?“

Веднъж на вечеря се събрала следната компания: Вергил Димов, Марин Жечев, Йосиф Петров, Иван Димов и някои други. Станало дума, че Сергей Румянцев има прекрасно стихотворение – „Гърмиш и жигосваш“ по повод убийството на Петко Д. Петков. Тогава Марин припомнил, че Вергил Димов също е написал много хубаво стихотворение за П. Д. Петков, което е не по-слабо, и го издекламирал. Самият автор бил забравил стихотворението и помолил Марин да му го запише. По-късно, пред Йосиф Петров, Жечев споделил, че е научил стихотворението, когато е бил ученик в IV отделение и го помни оттогава.

В агентурното донесение от „Добромир“ се казва: *„Имало е слуцаи, при които, за да се припомни някой факт от току-що казаното, Димитър Сираков и Иван Страхинев са прибегвали до помощта на Жечев. Според двамата Марин имал доста добра памет, бил „твърд“ човек и добър земеделец. На Марин Жечев винаги можело да се разчита, както за помощ, така и за добър съвет.“*

От донесение на агент „Еленков“ научаваме и неговото мнение за Марин Жечев:

„Неговият ум съчетава три неща паралелно развити: химика, писателя и земеделеца и всичко това го прави да е странно разсеян и да не може да се спре в една област от трите. В тия три области може с дни да ви говори и дава най-изчерпателни отговори на всички въпроси, които му се поставят. Наред с химическите и литературните, знае с всичките му подробности събитията, борбите на БЗНС и биографиите на всички малки и големи величия от миналото и в настоящето е близък и поддържа връзки с много земеделци.“

ПОЛИТИКА, БЕЛЕНЕ, ДОСИЕ

Марин Жечев винаги изразявал недоволството си и от свои, и от опоненти, от властващи и от опозиция. След 9 септември 1944 г. това недоволство се засилило. Верен на истината, той не можел да не реагира, когато нещо не било правилно: „Не мога на черно-то да казвам бяло.“

В протокола от разпита на 13 ноември 1956 г. е записано:

„В миналото аз съм имал изказвания прякопротивоположни на правителствения курс по отношение на много страни от културния ни живот. Например аз съм критикувал почти всяка година, в качеството си на асистент в Университета, начина на приемане на студентите, програмите и методите на обучението, формирането на младите научни кадри. Това мое отношение към правителствени и партийни подходи съм го изразявал в остра форма, често с раздрознителен тон. Аз съм на публично място обиждал академик Лисенко, академик Цицин, Ольга Лепишинская, Бошан – във връзка с проблеми в биологическата наука. Дори и да не бях никак замесен в политиката, моето отрицателно отношение към много страни в културния ни живот пак би ми дало образът на един отрицател на доста почини в културния фронт.

По стопанския сектор имал съм и имам не по-малко отрицателно отношение. Няма здрав (нормален) ум, който да бъде против масовите агротехнически мероприятия в селското стопанство. Изказвал съм, обаче, често пъти мнения, че машинният парк (трактори, плугове, редосеялки) трябва да бъде предаден към всяко ТКЗС, вместо да бъде събиран в околийски МТС-та. Изказвал съм мнения, че цената на житото е ниска в сравнение с цената на другите продукти. Изказвал съм се против ръководителите на някои ТКЗС-та, като например това в родното ми село Въбел (където в селското стопанство като ръководители бяха взели един железар, един бръснар и един шофьор).

Имам изказвания и против политиката на БКП по отношение на нейното държане към хората от Земеделския съюз, поспециално към водачеството (ръководството) на Съюза. Говорил съм, че това е вмешателство в чисто вътрешния живот на Съюза. Говорил съм, че неправилно много пъти са налагани неподходящи лица на ръководни постове...“

Марин Жечев никога не направил компромис с политическите си убеждения. Неговият съселанин Николай Зидаров – поет от Въбел му казал: „Хората ти даваха хляб, и то намазан с масло. Ако си кротуваше, и сега да го имаш“. Позицията на Жечев е:

„Не съм изповядвал никога комунистическо (монархическо) верую. Не съм бил, обаче, кръвен враг на комунистическия мироглед. Много мои изказвания против обществените порядки у нас са резултат: 1. на огорчение от отстраняването ми от Университета, 2. изтъкване за ръководство на Съюза на лица, към които и по-рано съм имал отрицателно отношение и 3. нанеси в душата ми, които още не са отнесени от пороя на времето – нанеси, резултат на моето политическо оформяне в редовете на доста пъстроцветния по хора, по манталитети и настроения Земяделски съюз.“

Карали го да подпише декларация, с която да се откаже от политическите си убеждения, а той отговорил с въпрос: „Защо партизаните не подписаха? Така и аз няма да подписа“.

Срещи, на които се обсъждали политически въпроси се провеждали при Йосиф Петров, Димитър Ралов, Иван Делийски. През лятото посещавали открития плаж в Овча купел. Марин го наричал „катедра“. Там се събирал елитът на София, но хора, които не са във властта. Марин винаги бил в центъра на компанията. Отивал още от сутринта и се прибирал късно следобед. Неговият приятел Йосиф Петров го сравни с гръцкия философ Платон, който провеждал занятията на студентите на открито. Така и Марин говорил пред присъстващите. Някои от слушателите влизали в дискусия с него, но пред компетентността и знанията на Жечев бързо отстъпвали. В споровете той бил силен, убедителен и унищожителен.

Пред своя съученик Йордан Братоев Марин споделял, че не обича министрите, които се хвалят. Те отивали само за „кокала“. Познавал ги всичките. Според Братоев Марин бил канен в правителството на Константин Муравиев, но отговорът му бил: „Те сбъркаха, а аз трябва да плащам сметките“.

В донесение на „Стрела“ от 24 ноември 1946 г. пише:

„Жечев се върна от дома на Димитър Гичев в 13.30 ч. Запrikaзва ме сам. Работата била следната: опозицията решила бившите министри като Христо Стоянов и други да се кандидатираат по на 3 места. Например Хр. Стоянов – Шуменско,

Преславско и Търговишко. От Търговище имало две листи – едната Гичева, другата Николапетковистка. Гичев искал да стъкми по-добрата и да я противопостави на Николапетковистката. Нямало обаче подходящи хора и Гичев предложил на Жечев да се съгласи да се кандидатира. Жечев обаче категорично отказал. Заяви ми точно така: „На такава въдица не се ловя“.

При разговорите ми с Йосиф Петров той отхвърли твърденията, че на Марин е предлагано участие в правителство. Според него те са били твърде млади за министерски постове. Освен това имало достатъчно много земеделци от Постоянното присъствие, от ръководството на Земеделския съюз, които били с опит. Те били само министериабли – кандидати за министри. Всички ги знаели.

Друг приятел на Марин и Йосиф е Милан Дренчев. Въпреки че той не е бил от крилото на Гичевистите, те се разбирали добре. Повече от 20 години заедно с Иван Бояджиев (казвали му Ванко Бояджиев) – зет на Александър Стамболийски, те ходили на гости в дома му, за да празнуват имения му ден. Събирали се 20 – 30 души – земеделци и разговаряли до късно през нощта.

През юли 1996 г. **имах възможност да прочета записките „Спомени на Иван Делийски“**, със съдействието на по-голямата му дъщеря д-р **Емилия Делийска**. За съдебното дело срещу Гичев пишеше:

„Провокатор отишъл при Димитър Гичев и му казал, че скоро ще го пуснат. Тогава Гичев написал две бележки. Първата – до Д. Аргиров, да каже истината, и втора – до семейството си с молба да намерят Владо Хр. Честеменски от Перушица, Марин Жечев и Петър Димитров, които да установят като свидетели пред съда, че Д. Аргиров никога не бил ходил без тях в дома на Гичев.“

Пак от „Спомени на Иван Делийски“ научих, че Марин Жечев е бил помолен от Минчо Дръндаревски да ходатайства, като бивш асистент по химия, дъщеря му да може да кандидатства (поради политически причини тя не била допускана на приемния изпит).

От друг цитат научаваме:

„След преврата на 19 май 1934 г. Йосиф Петров и Марин Жечев срещат Стефан Цанов в Градската градина и го питат:

– О, бай Стефане, какво правиш? Разказвай какво е положението?

– *Положението е следното: Кой има работа, да я гледа, а кой няма – да дири!*“

Действителността на тази среща потвърди Йосиф Петров при разговора ни през лятото на 1996 г. Такива срещи имало много. Те били като попарени от думите му, понеже били млади, кипели за работа и очаквали някакви инструкции, а получили такъв отговор.

Иван Делийски запознал Марин Жечев с **Иван Гинчев, от с. Обнова, Плевенско**. Това научих от писмото на Гинчев до мен от 12 февруари 1999 г.:

„Марин Жечев ми е скъп на сърцето като всеотранно образован връстник, с отворена душа към съдбата на българското село. През 1937 – 1938 г. бях временно в София. Близкият приятел на министър Константин Муравиев – Иван Делийски ме запозна с Марин Жечев. Направи ми незабравимо впечатление. Той беше бликац и неизчерпаем пропагандатор на земеделските идеи и политически вдъхновения. Сядали сме в Борисовата градина и за него нямаше въпрос, който вълнува обществото, той да е пропуснал да проучи. Като го гледах се чудех от къде черпи сили за нересушилия поток от слово. На кратко казано – той беше един неуморим мисионер. Скромно облечен, но с цветущо научно обосновано слово, той ни обогатяваше в много области на културата.

От него не бяха доволни дипломираните посредствени негови колеги. Българинът не обича блестящия талант на творческата личност. Жечев се извисяваше като връх в планинска верига, но не му разчитваше никой път да твори в химията и литературата. Ако му бяха дали лаборатория, средства и мощен персонал, Жечев би дал много за нашата наука. Животът му е бил синджир от нескончаеми страдания, път, изпълнен с горчивини.“

Със заповед № 198 от 17 юни 1949 г. Марин Жечев бил въдворен в ТВО „Богданов дол“ край Перник по политически причини, считано от 14 май 1949 г. Със заповед № 616 от 26 декември 1949 г. бил превъдворен за срок от 3 месеца и преместен в ТВО „Белене“. По-късно пред приятели Марин се шегувал, че бил един от основателите на концлагера Персин край Белене.

Някои негови колеги го убеждавали да се откаже от политическите си възгледи, за да може да запази работата в лабораторията – това, което го влече и умее да прави. В концлагера Ма-

рин бил една година. За това време научих само една случка, разказвана от **Станчо Петров и Йосиф Петров**. Надзирателите разбрали, че Марин Жечев е умен човек и го изпратили в кухнята на по-лесна работа. Когато режели месо, оставяли повече мръвка по кокалите, а картофите белели по-дълбоко. Отпадъците изхвърляли в яма. След приключване на работата, лагеристите слизали в нея и изяждали останките, за да успокоят поне малко глада си. Около ямата се събирали и кучета. Така в борбата за късчето храна се изправяли един срещу друг хора и животни.

Когато Марин бил в концлагерите, братята му се отказали от него. Това сподели **Гинка Йорданова от Разград, която е жена на брат му Йордан**. Нейният съпруг бил военен и се страхували да не загуби службата си.

Със заповед № 211 от 6 май 1950 г. Марин Жечев бил освободен от ТВО поради изтичане на срока, считано от 18 май 1950 г. Наложило се да се установи в родното си село, тъй като с друга заповед му било отнето правото на софийско жителство „в интерес на обществения ред и държавната сигурност“. Разбира се, той не бил единственият изселен. В досието на Жечев прегледах списъци със стотици концлагеристи, предложени за изселване заедно със семействата им. Децата им, които били студенти, подлежали на изключване. Някои имена бяха зачеркнати – може би им се беше разминало – до следващата заповед за „ограничение заселването в София“.

След като се върнал в София Марин Жечев си намерил нова квартира (май 1951 г.) на ул. „Княз Борис I“ № 71. Негови хазяи били арменското семейство Карагъзрян. През юни 1995 г. посетих тази къща, сега доста изменена. Там открих **Гроник Карагъзрян – син на Манук Карагъзрян**. Той съобщи за посещението ми на съпругата си **Милена Стамболийска, внучка на Александър Стамболийски, и така имах възможност да се срещна и с нея**. Според магистър фармацевт Гроник Карагъзрян Марин е бил препоръчан за квартирант от някого. Семейството било подходящо за бившия концлагерист, тъй като всички умеели да мълчат. Жечев не плащал наем за квартирата. Старият стопанин Манук Карагъзрян дори казвал: „Как ще ми плащаш, аз трябва ти плащам, че живееш у нас“. Той е знаел за възможностите на Марин като учен, за политическата му дейност и за преследванията от Държавна сигурност. Марин ползвал само една

малка стаичка. За да се влезе в нея, се преминавало през стаята на младото семейство Гроник Карагъзоян и Милена Стамболийска. По думите им Марин живеел изключително скромно. Изяждал с тонове боб и нагъвал много хляб. Той казвал, че фасулът е пълноценна храна, но истината била, че нямал пари. Отнасял се с уважение към хазяите си. В стаята му имало часовник, подарен от Манук Карагъзоян. На този адрес Марин живял до 1966 г.

След това се преместил в гарсонирата на своя приятел Димитър Ралов на бул. „Толбухин“ № 34. В домовата книга е отбелязано, че регистрацията е направена на 12 август 1966 г. След време Марин купил гарсонирата от Ралов и живял там до лятото на 1989 г. До стаята му имало 163 стъпала. Когато се разболял, спирал да си почива на всяко пето стъпало. И още една любопитна подробност. Преди да излезе навън, отварял вратата. Така съседите разбирали, че той се готви да излиза. Чак след 15 минути тръгвал. Хората от кооперацията имали доверие на Марин Жечев и го избрали за касиер. Бил привърженик на идеята да се инсталират радиатори за парно отопление, макар самият той да не се нуждаел от него. В стаята му имало акумулираща печка.

От април 1954 г. започнала личната активна разработка на Марин Жечев. Държавна сигурност се опасявала той да не изнесе бойния газ зад граница. От 7 април започнало външно наблюдение в продължение на 10 дни. Такова е направено и от 29 април до 8 май 1954 г., когато в Държавна сигурност се притеснили да не бъде разпръснато от веществото по време на манифестацията на 1 май.

Изчетох доста рапорти, от които стана ясно, че в затруднение са били по-скоро преследвачите, отколкото Марин. Ето как е протекъл един негов следобед, описан от агентите: *„Излезе в 14.00 ч., движейки се по булеварда, спря 2 – 3 пъти и се обърна назад, купи вестник, влезе в сладкарница, Медицинския институт на ул. „Дунав“ № 2, Военно-издателския фонд, Института за изследване на малария, гледа книги, среща се с Ю. Т. Д., с Л., с П. К. П., игра с 2 момчета с футболна топка, ходи на кино.“*

И друг ден:

„Медицинска академия „В. Червенков“, противотуберкулозен диспансер; очно отделение; Министерство на народното здраве; Противобесен институт; срещна се с Любен Стоянов Анастасов – инж., работи в Министерския съвет, гл. управление „Геодезия и картография“, като н-к сектор; с Марин Сто-

янов Димов; аптека; Агрономически факултет; ИСУЛ; Централен земеделски изпитателен институт; Стефан Василев Радоев – военен лекар, майор; Бактериологичен институт; винаги с шишенце или пакетчета; изпускан понякога.“

В заключителния рапорт от 22 май 1954 г. пише: „По време на проследяването обекта много се въртеше и то грубо, от което явно личеше, че си прави проверки. Също така като че ли нарочно се срещаше с много хора, може би с цел ако има хора след него да ги заблуди. При срещите ни правеше впечатление, че той много говори и разговорите му бяха придружени с движения на ръцете. На повечето лица, с които се срещаше, той се оплакваше от това, че химикала, който е дал в МНО за изследване, още не е изследван и много се бави. Неговите въртеливи движения ни дават основание да смятаме, че той върши вражеска работа.“

В справка от 7 май 1954 г. от Любомир Желязков, химик в РНИФИ, относно лекарството със свойства на боен газ се казва:

„Марин Жечев е дал за изпитване на Научно-медицинския съвет при МНЗСГ, който го изпраща на РНИФИ за бактериологично изследване. Лекарството е показало високо бактериологично действие. По същото време Жечев е изпратил от лекарството на военните за изследване като бойна отрова. Пред мен Жечев е казал, че иска да си изтегли предложението за изпитване, тъй като военните искали да запазят действието му като военна отрова в тайна, с което той не е съгласен, тъй като името му щяло да се споменава като на създател на бойна отрова. Технологиата за получаване на лекарството Жечев не бил дал никому.“

На 29 януари 1955 г. Държавна сигурност открила разработка на Марин Жечев под името „Фазан“. Имало предложение да бъде задържан за 48 часа с цел разпит и вербовка. Бил изготвен план, който завършва така:

„Не се ли съгласи да сътрудничи, материалите ще бъдат предадени в отдел I-ви на ДС за подвеждането му под съдебна отговорност.“

На 22 март 1955 г. били задържани хора от Академичния съюз, между които Милан Дренчев и Аврам Петков. Йосиф Петров казал, че тактиката е очертана от Димитър Гичев: „Да се води борба за запазване на торбата, браздата и главата. След като сме

загубили торбата и са ни взели браздата, не остава друго – освен да пазим главата.“

Йосиф Петров бил разпитван заради задържането на Милан Дренчев, за което той казал: *„Държавна сигурност представява една мелница с 10 валца. Тъй като няма работа, едно зърно като попадне в нея, го прекарва през всички валцове. Та попаднах и аз, нещастно зрънце, и четири дни ме въртяха.“*

На 3 юни 1955 г. Жечев посетил агента „Селяшки“ и му съобщил, че са задържали Йосиф Петров. Същото очаквал да се случи и с него. Затова го било страх да замине за село Въбел, за да не се изтълкува като бягство.

Марин Жечев споделял мнението си по много от актуалните теми. За предстоящите преговори в Женева (1955 г.) той казал, че американците са поставили въпроса за Югоизточна Европа и ако не бъде разрешен, няма да водят разговори за разоръжаване и обединение на Германия. Очаквало се да се наложат избори в страните с народна демокрация при участие на всички политически партии. Ако не се създадат достатъчни гаранции за свободни избори, то те щели да бъдат проведени по области под контрол на чужди наблюдатели.

За руснаците Марин казал, че отиват на преговорите, за да печелят обществено мнение и време. Според него за тях това е необходимо, тъй като имат неспокуи в производството на атомно оръжие. Пред агент „Селяшки“ на 7 март 1955 г. Марин Жечев казал, че в Източен Урал е станала голяма експлозия в заводите за производство на атомни оръжия. Били загинали около 5000 души и унищожени почти всички запаси от уран. По-късно в пустинята Каракум били правени опити, но станала преждевременна експлозия, която също причинила щети и жертви.

По повод на хвърлените от чужди самолети позиви с лика на Димитър Гичев (13 октомври 1955 г.) Марин Жечев споделял, че това е провокация от страна на Геметовци с цел да се усилят репресиите по отношение на Гичев, за да се стигне до физическото му унищожение.

В края на октомври 1955 г. се състояли редица срещи на земеделците. В София били Недко Ботев и Петко Стоянов. Провела се среща между Христо Стоянов, Минчо Панов, Марин Жечев и Йосиф Петров. Всички очаквали изясняване на въпросите, свър-

зани с България на съвещанието в Женева и правителствени промени на сесията на Народното събрание.

За емигрантските среди Жечев казвал (донесение на агент „Селяшки“ от 2 ноември 1955 г.), че е настъпило пълно разложение и че на тях не може да се разчита. Оформили се пет центъра. Първият, начело с Мацанкиев, бил изцяло издържан от англичаните и склонен да приеме монархически институт в своята програма. Вторият, начело с Коста Шиваров, който събрал около себе си близките николапетковисти под френско влияние. Третият, около инж. Тенчо Тенев, в който се групирали гичевисти. Четвъртият център бил и най-внушителен, начело с Гемето, а в Европа – представен от братя Баревци. Гемето издавал вестник в Америка. На всеки 6 месеца той идвал в Европа, за да провежда инструктаж на хората си и да изнася доклад. Петият център, начело с Балабанов, бивш дипломат в Париж, обединявал фашистки елементи, цанковисти, легионери и ратници. Емигрантите, под действието на противоречията между английското и американското разузнаване, водели борба помежду си, като особено болезнени били паричните въпроси.

Марин изказвал учудването си за Гемето не е можал да овладее и обедини около себе си поне земеделските емигранти.

През август 1956 г. Марин бил ходил на българо-югославската граница, на събора в Кладово. Казвал, че положението там е по-лошо, отколкото в България.

За конкретния повод, довел до второто задържане на Марин Жечев и изпращането му в Белене разполагаме с четири документа. Това са: донесение от Методи Петров, два протокола от разпити на Марин Жечев (от 13 и 14 ноември 1956 г.) и предложение относно въдворяване в ТВО.

Поради големия обем на донесението и протоколите от разпитите ги представяме във втората част на книгата.

Ето какво гласи предложението за въдворяване в ТВО:

„Марин Илиев Жечев произхожда от богато селско семейство. Преди 9. IX. 1944 г. е бил браннически командир в Сливенската гимназия около 2 месеца, след което е уволнен като гичевист. От 1943 г. до 1949 г. е бил асистент по химия в Софийския държавен университет, от където е уволнен дисциплинарно и въдворен в ТВО. Участвал е като офицер в окупационния корпус в Югославия.

След 9. IX. 1944 г. става член на БЗНС от крилото на Димитър Гичев. В близки идейни и приятелски връзки е с Йосиф Пет-

ров Лалов – злостен гичевист, Петър Михайлов Димитров – гичевист, Милан Дренчев – гичевист, осъден, Пенчо Йосифов, Иван Николов, Любен Гичев и др. лица бивши николапетковисти и гичевисти.

По данни, с които разполага следствието е известно, че Жечев е предал чрез трето лице боен химически газ „9,10“, открит от самия него на лицето д-р Мойс Аврам Леви, което сега се намира в Израел.

По време на публикуването на декларации на някои лидери на земеделската опозиция, Жечев, заедно с гореспоменатите негови съидейници, порицава авторите им, казвайки че извършили политическо самоубийство.

На 22 август 1956 г. Методи Петров, народен представител от БЗНС, дал изложение до др. Георги Трайков, в което изказва своето голямо възмущение от държанието на Марин Жечев, Йосиф Лалов и Петър Димитров, че пред него са подигравали Карло Луканов и други партийни деятели. Жечев се изказал, че само Димитър Гичев останал единствения водач на БЗНС и лежи невинен в затвора, че само след 6 месеца ще бъде освободен, но не от властта, а от други ...

Следствието не разполага с данни за отношението на Жечев във връзка със събитията в Унгария.

Предварителните данни, с които разполага следствието, се покриват с казаното от Марин Илиев Жечев в протокола му за разпит от 13 ноември 1956 г., с изключение на това, че Жечев отрича да е превеждал на английски език документацията за открития от него боен газ „9,10“ и да е предавал същата на лице, напуснало НРБ.

Предвид, че Марин Илиев Хаджижечев е опасен за обществения ред и сигурността на страната, предлагам: лицето Марин Илиев Хаджижечев да бъде въздворено в ТВО.“

Във всички документи от досието му пише, че „произхожда от богато селско семейство“. Едва ли това определение е вярно при положение, че в графата „социален произход“ Жечев е погълнил: *средно селски, с 24 декара ниви и 1 декар лозе, които са включени в ТКЗС – с. Вълбел, Търговишко.*

Оставям на Вас да прецените колко „опасен“ е Марин Жечев. Това задържане отнема 3 години от живота му. Заповед № 4 от 10 януари 1957 г. гласи „... да бъдат въздворени в ТВО „Бе-

лене“ за срок от една година, считано от 23 ноември 1956 г., следните опасни за обществения ред и сигурност на страната вражески елементи...“. Марин Жечев е под № 52.

Бил образуван и процес. Жечев искал да бъде съден, за да не бъде в лагер, а в затвора. Обаче го оправдали. Пред агента „Черкезов“ Марин Жечев споделил, че „са се явили негови добри приятели, а и прокурорът бил в негова защита“. Един от свидетелите – комунист – казал, че Страхил не е бил, не е и никога няма да бъде враг на народа.

В досието на Жечев открих Постановление от 6 февруари 1957 г., подписано от прокурор в Главна прокуратура на НРБ. В него се казва:

„... като проучих материалите по дознанието срещу Марин Илиев Хаджижечев, намерих, че не са събрани достатъчни доказателства за извършено престъпление, поради което

Постанових:

Дознанието да се прекрати и върне на Д. С., а лицето да бъде освободено, ако не се задържа за друго обвинение.“

Така Марин Жечев отива в ТВО „Белене“, на остров Персин като въдворен по политически причини. В концлагера той е заедно със своите приятели Йосиф Петров и Петър Димитров. При проверките ги повиквали един след друг.

Йосиф Петров – „Тук“;

Марин Жечев – „Тук“;

Петър Димитров – „Тук“.

Там са и Константин Муравиев, Иван Делийски, Цоньо Данев, Манол Журналов, Иван Гинчев и много други. Марин Жечев е лекувал д-р Найден Найденов, племенник на Яворов, на когото ампутирали краката.

На инспекция в Белене отишъл полковник Йордан Желев (от с. Конак, Поповско), братовчед на Йордан Братоев (съученик на Марин от Търговищката гимназия). Той разговарял с някои от оформилите се групи в лагера. Когато стигнал до Марин го попитал:

– Защо си тук?

– Заслужил съм да дойда тук!

– От къде си?

– От далеч, никой не знае моето село къде се намира. От Въбел съм, Търговишко.

Полковник Желев го попитал за някои хора, които познавал от Вълбел. Оказали се съседни на Марин Жечев. След това се заинтересувал как се държи Марин. Отговорът бил, че е кротък, не създава проблеми. Когато Йордан Желев се върнал в Търговище, попитал братовчед си що за човек е Жечев. Съученикът му го определил съвсем кратко: „Не може да събаря власт, но на кривите отговаря“ и помолил братовчед си да го запише сред първите за освобождение.

Това обаче не станало. След първата година бил освободен Петър Димитров. Може би за това са помогнали оправдателните думи на Йосиф Петров. При проверка на полковник Михов – „черния дявол“ на Йосиф Петров, той му споменал, че както и да е – те с Марин имат „прегрешения“, но Петър Димитров нито е участвал, нито е способен на това.

Заповед № 91 от 19 ноември 1957 г. за превъдворяване на показалите лошо поведение в общежитието засяга и Марин Жечев. Седем човека са превъдворени за 6 месеца, а 152 – за една година. Марин Жечев и Йосиф Петров са във втората група.

В справката за Жечев от 25 октомври 1957 г. е уточнено:

„В общежитието работи обща работа. В политико-просветна работа не само, че не желае да се включи, но нещо повече – отказва, като заявява, че хората в лагера били достатъчно умни, прозорливи и не било нужно да се възпитават в затвора в това, което те явно не желаят. Намирал е начин и средства, когато се провеждат просветните занимания да пречи, като по време на самите занятия играе карти, говори с други въдворени и пр.

По въпросите за сегашните му позиции спрямо властта безрезервно заявява, че неговото отношение щяло да бъде такова, каквото е на властта към него. С това явно иска да подчертае, че неговия политически мироглед не му позволява да прави завои, тогава когато въпросът се касае до известни обективни закономерности – както той се изразява.

Нашето мнение по отношение на Жечев е, че по отношение на властта неговите позиции продължават да бъдат враждебни.

Предвид горното предлагаме да се превъдвори за срок от 1 година.“

Със заповед № 127 от 15 ноември 1958 г. е превъдворен за още една година. В справката относно поведението на въдворения Марин Жечев четем:

„Редовно излиза на работа. Понастоящем е назначен на работа в ментоварната, където се ползва като специалист химик. Работата там не е тежка и той работи ежедневно. В политико-просветна работа не взема никакво участие. Създал си е среда от въдворени земеделци-гичевисти. Заедно с тях проявява жив интерес по отношение както на вътрешните, така и на външните политически събития. Самият той не е загрижен по отношение на стоенето в поделението, поради което прави изказвания пред други въдворени, че щял да стои тука колкото му кажат и че това на него не му тежи.

На провежданите до сега с него срещи сме се стремяли да го разобличим в неправилната линия на поведение. Определено ни е отговарял, че това той не може да извърши, тъй като тия му идейни чувства и разбирания надделяват над всичко в него.

Пред вид горното: предлагаме Марин Илиев Жечев да се превъдвори за срок от 1 година.“

Племенницата му Ангелинка Тенева също си спомни, че той обяснявал как приготвя от мента спиртен концентрат за служителите в концлагера. Те не се страхували, че може да ги отрови, вярвали му.

През февруари 1999 г. **разговарях по телефона с Манол Журналов**, който живее в Пловдив. По-късно получих писмо, в което разказва за приятеля си Марин Жечев:

„Бяхме с Йосиф Петров на втория етаж в лагерната барака и говорехме за някои негови стихове, писани през 30-те години. Той не може да си спомни едно от тях. Тогава извика Марин. Още качвайки се по стълбата, на въпроса на Йосиф, той изрецитира въпросния стих буквално точно. Говорихме и за други неща и ми стана близък и симпатичен. Разбрах, че по идеи е земеделец. Започнахме да дружим, въпреки че аз бях с различни идеи. Сподели с мен безпокойството си по един наказателен процес, в който бе замесен и викан от съдебните власти като обвиняем. Повярвах му, че е невинен и исках да му помогна. Тъкмо тогава, ние – лагеристите имахме право да пишем и по едно адвокатско писмо, освен до близките ни. Успокоих го и му казах, че ще го посрещне в съдебната зала мой приятел и състудент – Димитър Шопов – софийски адвокат и да му се довери като негов защитник по делото. Марин нямаше финансови средства и помолих колегата Шопов да се яви по делото без хонорар.

Връзката ми с Марин и Йосиф ни превърна в приятели, въпреки различните идеи. Сега съм горд с такива чисти приятели.“

На 18 юни 1999 г. **получих писмо от Димитър Шопов**, в което той описваше подробностите по съдебния процес:

„В началото на 1959 г. бях помолен от колегата ми Манол Журналов да поема правната защита на сълагерника му Марин Жечев, подведен под наказателна отговорност за съставяне на официални търговски отчетни документи с неверно съдържание с цел извличане на материална облага. Главният подсъдим и работодател на Марин Жечев бил негов студент. Срещнали се съвсем случайно, когато Жечев бил безработен, без средства и никаква перспектива за оправяне. Жечев бил изпаднал в това положение, защото имал дързостта на общо събрание на научния съвет на БАН, в големия салон, пред всички академици, професори, доценти, асистенти и научни работници от всички рангове да направи изказване и то на тържествено юбилейно честване на академик Лисенко, че последният е лъженаучен работник, че теорията му е несъстоятелна и не е потвърдена в практиката. Това предизвикало незабавното му уволнение „завинаги“ от научната работа в БАН и неминуемо произтичащите от това бедни: навсякъде затворени врати за работа и препитание.

Студентът му бил създал работилница за производство на дребна железария и имал нужда от „грамотен човек“, който да му съставя фактурите. Марин приел предложената работа, без да разбира истинската подбуда и цел на своя „спасител“ и дори му благодарил. Едва при идването на органите на МВР в работилницата станало известно, че работодателят му е завишавал цените и нищо незнаещият за това Жечев бил превърнат в най-ниско платения в света съставител на официални документи „с неверно съдържание“, т.е. фалшификати, от които работодателят му обирал незаконната печалба.

Още в откритото съдебно заседание за съда, прокурора и защитата стана безсъмнено ясно, че Жечев е жертва и оръдие на своя работодател Илчо Илчев, сега подсъдим. Илчев призна, че Жечев е изпълнявал неговите указания. Оневиняването на Жечев бе явно и за заместник-прокурора, който промени държанието си към Жечев и позволи да му предам закупена от мен ватирана блуза.

При гледането на делото и разпита на свидетелите се установиха много важни за личността на Жечев факти:

1) Свидетелят д-р Иван Димов, виден специалист по лечението на синузита в Транспортна болница – София каза, че Марин Жечев бил разработил свой антибиотик срещу синузита. Нямал средства и подкрепата на управляващите в БАН и факултета да го патентова, но го носел в шишенца сутрин в Транспортна болница, където се струпували ежедневно болни от синусит ж.п. работници. Този антибиотик надминавал по ефективност и лечебни качества всичко съществуващо тогава в аптеките.

Д-р Димов, помня добре, повтори този факт, защото той падна като гръм от небето в съдебната зала, където съдеха Жечев за „съставяне на официални документи с неверно съдържание с цел извличане на материални облаги“. Тогава последваха допълнителни въпроси от прокурора и стана ясно защо е в ТВО „Белене“, копае диги и изхвърля пясък от Дунав, беззащитен и самотен в живота.

2) Друг свидетел, ако се не лъжа, беше лекарка, активистка на Движението за мир. Тя изясни, че на I-ия Световен конгрес на защитниците на мира в Стокхолм, Швеция журито било определило първа награда за Марин Илиев Жечев от ТВО „Белене“, Свищовско. Водач на българската делегация била членът на ПБ и министър на пощите и съобщенията Цола Драгойчева. Тя поискала да види стихотворението и била озадачена от плика, проверен и подпечатан от ТВО „Белене“, където Жечев бил лагерист-каторжник.

За нещастие по-късно заминах в чужбина за лечение на съпругата ми и не можях да участвам във финала на делото.“

От донесението на агент „Селяшки“ научаваме как е продължил процесът:

„На 16 февруари 1959 г. заранта отидох в съдебната зала, където се гледаше делото и се срещнах с Марин. Казах му, че съм вече адвокат и с Вергил Димов ще го защитаваме, понеже Шопов е на екскурзия. Той каза, че добре е станало, защото му било неудобно от това добро момче, което ще го защитава без пари. Аз му казах, че брат му Жечо е изпратил 200 лв. за делото, но тези пари ще останат за него, тъй като нито аз, нито Вергил ще вземем пари за защитата му. Казах му, че имам син

и че очаквам той да излезе да го кръщава. Той каза, че много щял да порасне дотогава ... Дойде и В. Димов. Марин го посрещна добре и сърдечно поговориха за делото. Вергил го попита как са приятелите, на което той отговори, че са добре – хвърлят по 5 кубика пръст. Вергил му забеляза, че е доста пълн. Марин каза, че е живо опровержение на слуховете, че в ТВО се гладува. Марин каза, че чрез него се мъчели да свият обръчите на Йосиф, но това нямало да стане. Йосиф го натискали да каже къде му е поезията, а него – каква е точно тази поезия.“

От написаното по-горе и други вече посочени документи става ясно, че Марин е бил близък с някои от агентите, натоварени да го следят. Даже е помогнал на „Селяшки“ да си намери квартира. Други агенти са „Верин“, „Проданов“, „Велко“, „Добромир“, „Журналист“, „Еленков“ (който е ученик на Жечев от Провадия) и дори „Страхил“ – какъвто е творческият псевдоним на Марин Жечев.

Цитирайки думите на агентите бих искала да направя уговорката, че това са мнения на хора, които са изпъльнявали поръчение. Не бих могла да кажа дали твърденията им са напълно верни. Прави впечатление, че говорят за Марин Жечев като за човек „изпъкващ с всестранната си култура“, скромен и добър специалист.

Въпреки, че показанията на Марин Жечев са доста обширни, ги представям изцяло, тъй като са показателни за характера му. На гърба на лист 193 от следственото дело четем:

„Илчев ме извика и възложи да препиша фактурите – сметкоразписки по образец, като подписа едно лице за продавач, което не познавам за сметка на едно предприятие, което не фигурираше с фирмата и адреса си във фактурите. Аз не се усъмних в доброто желание на Илчев да изкарам, както казваше той, някоя и друга надница, чрез преписването на фактури или друга писмена работа, без да подозирам за цялата хитрост, с която бях подведен към тоя род действия. Илчев неколкратно ме уверяваше, че работи под кооперативна форма (единствена възможна сега), че не иска да рискува едно завидно материално положение, което е достигнал, че най-малкото на мене може да създаде неприятности, а напротив желае да ми създаде работа. Аз не подозирах сложната игра на Илчевите замисли. Да бъда вpletен в мрежата на една стопанска афера, за да деля срещу

нищожните четири надници и срам, и унижение, и опозоряване. Сега в светлината на следствието аз съм поразен от „добрите намерения“ на Илчев спрямо мен. С факта на подвеждането да препиша фактурите за предприятието, което не е добре познато на мен, да поставя за продавач едно име, което не познавам, аз съм извършил неща, които разбирам това сега са в пълен интерес на Илчо Илчев и на някой друг.

Това, което извърших, ме гнуса сега. Една морална тежест ме притиска. Чувствам се жалък в тази афера. Подбудите да сторя това не бяха мои. Илчев ме покани под благовидния предлог да изкарам няколко надници в едно време, когато бях без работа. (Кооперация „3 март“, където работех като галванотехник чакаше втора партия от болтове за поцинковане от „Вибробетон“ и в това време аз бях свободен). Аз се съгласих дори с известна благодарност към Илчев, да препиша фактурите, които той ми предлагаше, без да подозирам цялата игра. Степента на престъплението, както и неговия характер ще бъдат вярвам преценени от органите на народното правосъдие по буквата на закона и в духа на съдебната практика. Но вътре в мен един неспокоен дух ме гнети, притиска, смазва. Как може да стане всичко това. Аз имах всичкото желание за остана честен в живота си човек, макар и беден. С моите остарели разбирания аз стигнах до безчестие – да дам срещу една надница съгласието си да преписвам документ, който сам по себе си е дълбоко безчестен. Малко осведомен в стопанските хитрини на една категория хора „производственици“ аз бях леко подведен.

С горчилка виждам своето минало пълно с лишения, наситено със заблуди от идейно естество, с доста ръжда от политическо късогледство. Аз платих на идеологическата мътилка, която ме тровеше. И неусетно попаднах в тази стопанска афера, този път резултат на моето доверие в едно лице, което искаше да мине за благожелател. През горчилките на моето страдание аз виждам извора на моите грешки. Те лежат в моята идейна изостаналост, в остарелия морал за честността на хората, недостатъчната идеологическа подготовка. Бях лъган и подвеждан от политически хитреци, сега съм лъган и подведен от стопански. За мен е вече ясно моето отклонение от широкия друм на народните маси, моето уса-

мотение в пустинния остров на безплодието, моята слепота пред образите на доброто и злото ме доведоха през последните години до една нищета, в която едва се гърчех. Полагах за моите възможности големи усилия да работя изолирано в областта на химията. И там резултатите са нищожни. Пред мен течеше широкия поток на организирания вдъхновен труд – аз се задоволих с някоя дребна надница да крета.

Моята основна вина аз виждам в откъсването си от народа. Вместо да дия опора в широкия му гръб, аз потърсих препитание при тоя или оня. Вместо широките и светли лаборатории, които възникнаха на много места по нашата страна, аз потърсих прашни тавани, за да правя лаборатория. Вместо просторни заводски зали аз се свих по разни мазета, за да изкарвам с доста унижение залька си. И ето ме най-после доведен до положение на обвиняем.

Чувствам, че нося вина пред българския народ. Аз можех, а твърде малко дадох до сега за него. Не потърсих неговата десница, когато се препъвах. Живях изолирано. Моята погрешна представа за някаква самоцелна свобода, дошла по навей от поезията на символистите и романтиците, ме направи роб на материалната нищета. При това състояние търсих да изкарам залька си. Включих се на няколко пъти в обществения сектор на производството (кооп. „Възстановител“, кооп. „Нов строеж“ и завод „Учтехпром“, а напоследък кооп. „3 март“), но бях технически неквалифициран работник. Работих някои работи на слуги. Четях доста и половината от припечеленото съм дал за книги. Опитвах се на литературното поприще. Следях и научните списания. Малко внимание отделях за материалното си благополучие.

При това състояние аз приемах да работя всяка работа, която мога. Приех да преписвам фактурите, които Илчев ми предложи срещу заплащането на една средна работна надница на ден. Други подбуди за това не е имало. Вярвах, че Илчев наистина иска да ми помогне.“

На делото присъствали някои от приятелите на Жечев. Ето показанията на двама от тях:

Свидетелката д-р Веселина Лапардова:

„Аз съм акушер-гинеколог. Познавам подсъдимия Жечев от 25 години. Ако мога да кажа нещо хубаво за човек на този

свят, то е само за Жечев. Мога да кажа, че беше много добър като асистент, безкористен. Парите за него не представляваха нищо, външният тоалет – също. До пращането му на лагер сме поддържали връзки. От както го помня все мизерно живееше. Само това мошенничество и фалшифициране не може да направи. Преди паричната обмяна спечели от конкурс за едно стихотворение 100 000 лв. и ги раздаде. Но защо така стана с него не зная. Вярното е, че той е много скромен човек. С официално писмо от Министерството на народната отбрана пратиха до главния лекар на 10 поликлиника и наредиха да изпита донесени препарати от Марин Жечев. Препаратът беше за бялото течение у жените. Този препарат съдържа нещо от арсеновите съединения. Лично ние пробвахме този препарат и даде към 85% положителни резултати. Това беше през 1953 г. Но не се продължи с този препарат. Той даром носеше всичко и никакви суми не му се дадоха за това.“

В досието на Жечев открих писмо от 10 поликлиника в София (23 декември 1954 г.), в което се съобщаваше, че от 97 жени с бяло течение, 73 са напълно излекувани, 12 имат подобрения, 12 – без резултат. Нямамо болни от рак на кожата и затова не могат да изпитат лекарството за рак.

Свидетелят д-р Иван Димов:

„Аз бях асистент в академията, а Жечев – асистент по химия. Аз съм специалист „Уши, нос, гърло“. Един ден получих писмо от МНО с препоръка да се занимая с изпитването на едно лекарство, което лекува синузитите. Това лекарство е много по-силно отколкото ефекта от пеницилина и стрептомицина. Аз виждах, че Жечев нямаше лаборатория, а лекарствата ги носеше в джоба си. Болните започнаха да търсят това лекарство. По този въпрос аз написах статия. Жечев е толкова честен човек, че ако има 2 лв. прекарва с тях и не мисли за никакви печалби. Според мене той е гениален ум, но в него няма никаква практичност. Жечев не може да бъде фалшификатор. Неговата доверчивост го е довела до тази постъпка...“

Никое лекарство до сега не е дало такъв ефект в хроничните възпалителни процеси, защото при тях имаме изразждане на лигавицата в тази област. Тези промени не могат да бъдат възвърнати към нормалното с обикновени средства. Лекарств-

вото на Жечев аз наричам атомна енергия. Нарекъл съм го МЖ – Марин Жечев.

Жечев е услужлив. Той ще даде последната си стотинка на някого, за да му услужи, а след това може би два дни ще гладува. Аз съм реализирал най-малко 50 000 лв. икономии в ушното отделение като съм употребил лекарството на Жечев.“

Йосиф Петров сподели, че Марин Жечев понесъл много тежко обвинението. Бил изпаднал в нервна криза. Когато се връщал в концлагера след съдебно заседание „очите му имали друг цвят“. Приятелите му го успокоявали, че той няма нищо общо с престъплението и не може да бъде съден за стопанска злоупотреба, след като дори не знае какво е фактура.

Марин Жечев бил оправдан и върнат обратно в Белене.

През пролетта на 1959 г. от лагерниците били подбрани няколко души, между които и Марин Жечев. Полковник Иван Тричков, началник на лагера, използвал лагерниците като работници в родното си село Белица, Благоевградско за лични нужди. Марин заминал с група от 40 – 50 човека през май и бил освободен през септември, когато освобождават и концлагеристите от остров Персин. „По случай 15-годишнината от Деветосептемврийското народно въстание“ със заповед № 67 от 5 септември 1959 г. били освободени въдворените в ТВО за контрареволуционна дейност. Под № 193 в списъка е Марин Илиев Хаджижечев, а под № 196 Йосиф Петров Лалов.

На 8 септември 1959 г. агентът „Черкезов“ срещнал на улицата Петър Димитров, а по-късно и Страхил (Марин Жечев), който излязъл от лагер. Страхил споменал, че лагерите се затварят – така им казали, като ги изпращали. Агентът го попитал защо е бил задържан, а Марин отговорил, че не знае защо. Бил доволен, че както той, така и Йосиф Петров са излезли същите, каквито влезли – не се поддали. Идвали в лагера да събират от него данни за „Ивайло“, каквито написал. Учудвали се, че от хората на „Ивайло“ няма почти никой на ръководните места. Разпитвали го за Любен Гичев и Иван Цолов. Отговарял умно и предпазливо. За Гичев казал, че се занимава с обременяване на животните, за Цолов – че се интересува от специалността си по парните котли, че се оженил, направил къща. Подиграл един от ръководителите на лагера, който искал от него обяснение кои земеделци се наричали паписти. Казал му, че уж това са последователите на Георги Драгнев, като съ-

чинил и една история, че Драгнев бил във връзка с папата още от времето, когато Цар Борис се женил за Джована.

На 20 септември Марин посетил агента „Велко“, с когото разговаряли за намеренията му да си търси работа след като се върне от село. На улицата срещнали Велико Великовски, който обвинил Марин, че е станал жертва на своята честност, наивност и че изхабява един голям талант, който притежава.

Пред приятеля на агент „Петров“ Марин споделил: „Още не мога да разбера защо стоях три години в Белене. Мислех, че ще изкарам 1 година и ще ме пуснат, но че ще ме държат 3 години – това не вярвах. Разпитват ме. Питам в какво ме обвиняват – отговарят ми – ти знаеш.“

Пред агент „Верин“ Марин казал, че от 35 години се занимава с политика и два пъти е изпращан на лагер, но едва сега разбрал как трябвало да се отнася с комунистите. Много неща у него се били променили и този му престой в Белене го бил направил сувор, какъвто той не бил по природа.

На 20 декември 1959 г. в дома на агент „Велко“ Марин Жечев казал, че с Йосиф Петров се опитват да организират галваничен цех в една кооперация. Агентът го попитал дали няма намерение да ходи в Съюза и да говори с Г. Андреев или Танчев. Жечев отговорил, че когато почне работа и се пооправи материално, ще отиде. Не искал да отива в това положение, когато могат да му предложат работа. Той от тях не искал нищо и нямало да се съгласи да получи нищо, дори и да му предложат. Марин казал, че не желаел за хляба си да се чувства задължен никому. Станало дума за Христо Стоянов, Вергил Димов и Муравиев. Жечев казал, че колкото човек е по-близо до Муравиев, толкова повече се привързва и започва да го уважава. Когато Муравиев отишъл в Белене нямал около себе си привърженици както Христо Стоянов, но докато бил там, спечелил симпатиите и доверието на всички. В Белене името на Муравиев станало нарицателно за тези, които останали твърди и безкомпромисни.

Марин Жечев посрещнал 1960 година свободен, но без работа. Опитал като строителен работник, бояджия и друго, каквото намери. Помагал на Йосиф Петров в лабораторията му за никелиране на вилици и лъжици. Така и след концлагера двамата приятели били отново заедно. Само, че никъде не се изявявали, „свили се в черупките си“. Държавна сигурност била по петите

им. Веднъж, при една среща те забелязали, че на отсрещния тро- тоар стои младо момче. Започнали да го подозират, че е агент, защото непрекъснато се оглеждал, ту се появявал, ту изчезвал. Оказало се, че чакал приятелката си. Когато тя се появила, мла- дите хора се прегърнали и заминали.

Донесение на агент „Страхил“ от 3 февруари 1960 г. е показа- телно за човека Марин Жечев.

„Познавам Марин Жечев от 1947 г., но без да съм бил в близък контакт с него. Опознахме се по-добре в 1956 г., няколко месеца преди да бъде задържан, тъй като беше близък приятел на Иван Масларов и същия ми го доведе в кооперацията във връзка с него- во производство, което искаше да внедри в нашата кооперация. След известно време се събрахме в Белене и там наново разгова- ряхме за несбъдналото се производство. В Белене Марин изпъкна между другите със своята силна памет, както за миналите съ- бития, така и за отдавна четени книги. Изпъкна също с всест- ранната си култура и добра подготовка, както по химия, така също по медицина, литература, поезия, философия и т.н. Там ми стана известно, че същият имал някакво лекарство, което се употребява при изгаряне, хрема, кръвотечение и други. Чувал съм, че от същото лекарство давал на д-р Димов, брат на Вергил Ди- мов и същият лекувал синусит с него. Аз също изпробвах лекарст- вото му както на мен, така и на мои близки и познати и наист- ина действието му против хрема е удивително. Същият ми разправя, че имало телефонограма от МВР, да даде пояснение за лекарството, дали има от същото в дома си или в близки и да каже как и от какво го приготвя. Той ми разправя, че писал всич- ко подробно, но все пак не казал нещо много несъщественно, което станало причина да не може да се произведе. Сигурен съм, че причината да не съобщи рецептата не е преследването на някак- ви материални облаги, тъй като е изключително скромен и съв- сем не го привличат материалните облаги. За него те съвсем не са проблем в живота му. Той е доволен, когато някой приятел го покани да се нахрани скромно, но добре. Такъв приятел, в когото той се храни редовно, е Йосиф Петров.“

Марин често се обаждал по телефона на Йосиф Петров. Знаей- ки, че приятелят му е гладен, Йосиф казвал: „Страхиле, тръгвай веднага. Имам важни новини за теб.“ И докато разменят информа- ция за последните събития, съпругата на Йосиф поднасяла гозбите

и ги канела на масата. Като си отивал, обикновено получавал съдинка и за следващото ядене. През целия си живот Марин бил чест гост на семейството. Той запознал Йосиф със съпругата му Гинка Калчишкова. **Тяхната дъщеря Звездомира** много обичала чичо Страхил. Това научих при срещата си с нея на 1 юли 1999 г. И не само тя го обичала. Всички вкъщи се радвали на присъствието му. Когато влизал, той винаги събувал обувките си (така го били научили у сем. Карагъзюян). Понякога чорапът му бил скъсан, липсвало копче

или имало някъде разпрано по дрехите му. Майката на Гинка Калчишкова, която живеела със семейството на дъщеря си, тихичко му казвала: „Страхиле, съблечи това да го позакърпим.“

В десети клас на Немската гимназия Звездомира не се чувствала много сигурна в знанията си по химия и тогава Марин Жечев ѝ помогнал да се подготви отлично по този труден предмет. Звездомира Петрова го помни с обич като открит, чист и рядко добродетелен човек.

Друго семейство, в което Марин гостувал в София, е на Петър и Донка Братоеви. Петър Братоев му е съученик от гимназията в Търговище. Всяка събота и неделя отивал в дома на Марин на бул. „Толбухин“ и излизали на разходка. Ходели в художествените галерии. На обяд Братоев го водел у тях, където с нетърпение го чакала дъщеря им Момка. Тя учела медицина и Марин ѝ помагал с книги и съвети. Имали традиция на 24 май, след манифестацията, да се събират в дома на семейство Братоеви.

Чест гост е бил и на Гиньо Мирев във вилата му в Княжево. Дълго стояли отвън и разговаряли по различни теми. Марин споделял, че изгледът прилича на местността „Ямата“ край родното село. Имало и река, както е във Вълбел.

Всички, които са познавали Марин Жечев, казваха, че е имал голям апетит и е похапвал добре. Дори преяждал, защото не знаел кога пак ще яде.

Марин Жечев се изиявявал и като готвач. От царевично брашно правил мамалига (качамак). Тя не била мека, както я пригот-

вяли в Герен, а твърда и затова Марин казвал: „Ще ви приготвя мамалига като с конец да я режеш“. В писмо до Димитър Ралов от 19 април 1982 г. той съобщава:

19. IV. 1982г.
Гр. Ралов,
Знамичам се при своя
Михаил. Сил със Карибска и
тукви Ако бихте сте
аз, като главен бивър, ще ви
показвам с тукви - свое
сво
Създава: Шеру

Чифлик е силно казано, но така Марин е наричал парцела, който купил. Пред съселенияте си той казвал: „Купих си път“. Сутрин излизал от къщи и се връщал късно следобед. Винаги ходел пеш до нивата. След няколко месеца удължил маршрута, който изминавал. Казвал, че човек трябва да върви повече от 10 километра на ден, за да бъде здрав. Затова препоръчвал на приятелите си не мотика, а ходене пеш. До Търговище, което е на 3 километра от село Вьбел Марин ходил винаги пеша.

От агентурно донесение на „Велко“ от 11 август 1960 г. става ясно, че „Марин е научил за пускането на Гичев, но не е ходил да го види и няма да отиде, защото му било неудобно. Първите дни след пускането той принадлежал на домашните си и тяхно било правото да са близо до него. Марин щял да замине на село, а като се върне, щял да отиде да го види. Марин не вярвал в никой случай Гичев да е подписвал декларация, но е пуснат, за да умре в къщи, а не в затвора, което би му създало ореола на мъченик. Сега, след като е пуснат, какво ще бъде отношението към него зависи от нас, неговите приятели, от нашето отношение към него и неговото пускане. Ако ние започнем да плецим, че не е подписал декларация, за да го опровергаят, може да го подложат на натиск да направи такава. Изобицо всяка дума и отно-

шение към негови привърженици ще бъде предмет на преценка. Затова правилно е сега ние да не говорим по този въпрос, за да не му нито помагаме, нито вредим.“

От 1964 г. до 1969 г. Марин Жечев бил учител в първа вечерна гимназия (23 училище) в София. Негов ученик бил Труфи Йорданов – роднина от село Вълбел. Затова Жечев му казал: „Селски, излез на урок“. Когато пътували заедно до село, Марин никога не поръчвал във влака – било много скъпо.

В София нямало и следа от поведението на начинаещия учител в Провадия. Пишел двойки, хвърлял учебника през прозореца. На тези, които не знаели, казал „Тъмна, екваториална Африка“.

Донесенията продължават и през тези години. Според агент „Петров“ (11 юли 1966 г.) Марин казал, че след като се е преместил в таванския апартамент на бул. „Толбухин“ ще може да препише спомените на Коста Муравиев в 5 – 6 екземпляра, без да бъде смущаван. Агент „Велко“ (донесение от 26 април 1968 г.) се бил срещнал с Марин Жечев след посещението му в Югославия. Казал, че сме по-добре от тях, но те имали повече възможности за излизане от страната. В техните училища, въпреки че нямали тези пособия и материална обезпеченост като българските, изискванията за знания били по-големи.

В някои от донесенията името на Марин Жечев само се споменаваше. Той беше квалифициран като „опозиционер, неприобщен, вражески настроен, включен в контингента на Софийското управление“.

ПОСЛЕДНИ ДНИ

През 1988 г. в болницата в Горна баня на Марин е направена операция от рак на бедрения мускул. По-късно получил метастази в белия дроб. Движел се трудно, използвал бастун.

По собствено желание през лятото на 1989 г., Марин Жечев се върнал в родното село Вълбел. За пренасянето на багажа му помогнал Труфи Йорданов. Приживе Марин Жечев не искал да прехвърли жилището си, в което е живял, на никого. След смъртта му апартаментът е продаден от племенниците му.

Радвам се, че успех малко преди всичко да се заличи от новия собственик, да надникна в таванската стаичка на бул. „Толбухин“ 34. Колко ли тайни крие тя? Според Илия Жечев, племен-

ник на Марин, преди да замине за Търговище, чичо му е изгорил всички материали по изследванията, писма и документи.

През последните месеци от живота на Марин Жечев за него се е грижила племенницата му Гинка Тенева. Всички хора от селото разказваха за нейното голямо внимание, когато той е имал нужда от чужда помощ.

С особено възлнение прочетох предсмъртните писма на Марин Жечев до неговите най-близки приятели. Ето писмото му до Димитър Ралов:

4. 10. 1989г.

гр. Търговище, кв. Мех. Петров (бывш. ВЪБЕЛ)

Драги Ралов,

Щур изживявам последните си дни. В последно време болестта се развива бурно, задъшва ме, нямам въздух, нямам сън, нямам никакъв апетит. Сякога, но с болки, чакам последния час.

Книжко бях писалто в София, търсих от то телефона, но не се обади никой. Имах да си кажат последната дума. Повеки си полових век сме дружили, в хубави и горчиви дни, еднакво сме мислили, веднакво сме действували. Лека пътя бже единкавта чужеза в тези последни дни.

Аз обичавам кой щеб лишо задължен, задължения, които не се изкуват с нища. Забави хубави споменни до края на живота си

Поздравя Мария.

Двог. Жечев

Писма с подобно съдържание получили Йосиф Петров, Петър Братоев, Гиньо Мирев. В тези писма с няколко думи е изразена човешката благодарност и обич. След като получил писмото, разстроен, с първия самолет във ВЪБЕЛ пристигнал Йосиф Петров.

Много неща сигурно е имало да си кажат двамата неразделни приятели. И колко ли много се крие в споделеното от Йосиф Пет-

ров: „поприказвахме, посмяхме се, поплакахме“. Марин бил вече на легло, кашлял и храчел парчета от белия дроб. Обядвали заедно, така, до леглото. Дошли и роднини от селото...

Много от приятелите на Марин, с които разговарях, засягаха темата, че той е изпитвал лекарствата върху себе си и така си е навлякъл болестта.

В протокола за разпит от 3 април 1959 г., когато отговарял на кои хора е давал от препаратa „Въбелин“, казал, че го е изпробвал и върху себе си. Пред Любомир Лилов и Божидар Йорданов, Жечев е споделял, че е искал да предизвика кожен рак и сам си е правил инжекции. След това щял да приложи своя препарат, за да се лекува. За съжаление, се убол по-дълбоко и бил засегнат мускул.

В последните дни преди смъртта Марин **бил посетен от Вичка Гайдарова и Донка Братоева**. Разговорът им бил кратък:

– *Стопиха се дробовете ми. Това е краят.*

– *Нали знаеш, че се вземат наркотици против болките.*

– *Не. Искам да умра чист – така, както ме е създала природата.*

Ето и още един прощален диалог **между Марин и Друми Николов**:

– *Моята работа свърши вече...*

– *Как така!? Ти на хората даваш кураж, защо говориш така?*

– *Аз си знам болестта, моите дни са преброени.*

Марин Жечев починал на 1 ноември 1989 г. Оставали само няколко дни до 10 ноември, до промяната, за която мечтаел.

На 2 ноември погребват Марин. В словото си Гиньо Мирев казва, че „такъв човек се ражда веднъж на 500 години“. Речи произнасят племенникът му Илия Жечев, приятелят Станчо Петров, Иван Загоров – земеделец от Въбел.

Сбогом на 2000-та година, сбогом на приятели и близки, сбогом изпитания и несгоди.

Но примерът на Марин Жечев е жив в спомените на хората, които са го познавали. Жив е и за мен, след като се запознах с житейския му път. Нека е жив и за всички българи, които искат да знаят за поколенията преди тях.

ВТОРА ЧАСТ

ДОКУМЕНТИ

I. ЖИВОТЪТ НА МАРИН ЖЕЧЕВ В ХРОНОЛОГИЯ

- 7 декември 1914 г. – роден в с. Герен, Ески Джумайско, сега кв. „Въбел“ на гр. Търговище
- 1922 – 1927 г. – основно училище в с. Герен
- 1928 – 1931 г. – непълна смесена гимназия в Търговище
- 1931 – 1933 г. – мъжка гимназия „В. Друмев“ в Шумен
- 1933 – 1937 г. – Софийски университет, специалност „Химия“
- 1937 – 1938 г. – стаж в Трета Софийска образцова мъжка гимназия
- 4.X.1938 – 15.III.1939 г. – учител в Провадийската смесена гимназия „Цар Симеон“
- 15.III.1939 – 31.XII.1939 г. – ШЗО в София, награден с ръчен часовник
- от 1.I.1940 г. – служи като фелдфебел-школник в 8-ми Приморски полк – Варна
- м. юни 1940 г. – прехвърлен в новосформирания 31 пехотен полк – Варна, с който участва в освобождението на Южна Добруджа (при Силистра)
- 2.XI.1940 – 28.III.1942 г. – учител в Сливенската мъжка гимназия
- 12.X.1942 – 1.VIII.1943 г. – учител в Средно керамично училище – София
- от 12.VIII.1943 г. – асистент по химия във Физико-математическия факултет към Софийския университет
- от м. декември 1943 г. до 9. IX. 1944 г. – мобилизиран в окупационния корпус, 24 пехотна дивизия на гарнизон в гр. Ужице, Югославия; ротен командир
- от м. септември 1944 г. до 13.V.1949 г. – асистент в катедра „Медицинска химия“
- 14.V.1949 г. – уволнен и въдворен в ТВО „Богданов дол“
- 26.XII.1949 г. – превъдворен и преместен в ТВО „Белене“
- 18.V.1950 г. – освободен и се установява в родното си село
- м. ноември 1950 г. – печели конкурс за стихотворение за мира
- от м. май до м. декември 1951 г. – галванотехник в завод „Учтехпром“ – София

- 1952 г. – 1956 г. – работи каквото намери – бояджия в колектив „Република“, в кооперация „Нов стоеж“, галванотехник в кооперация „Трети март“ – София
- 23. XI. 1956 – въдворен в ТВО „Белене“
- 5. IX. 1959 г. – освободен и предложен за изселване в родното му село Вълбел, Търговищко
- 1964 – 1969 г. – учител в Първа вечерна гимназия – София
- 1977 г. – писмо до Висшия медицински съвет при МНЗСГ за признаване на лекарството „Вълбелин“
- 1979 г. – подадени три заявки за изобретения до ИНРА (сега Патентно ведомство)
- 1988 г. – операция на бедрения мускул в Горна Баня
- 1 ноември 1989 г. – починал в родното си село

II. СТИХОВЕ

СУША

(в. „Лъчи“, бр. 5 – 6, 1 юни 1932 г.)

*Два месеца капка дъжд не пада,
Два месеца суша ни мори,
Отлетяха волност и отрада,
Лютя рана в гърди ни гори.*

*Зинали са бездни във земята,
Боже, колко страшно гледат те!
А горят във нивите житата,
И полето странно опустя.*

*Два месеца вече отминават –
Два месеца на огън и мор –
И аз гледам – хората припадат
Под жаркия и червен простор.*

*Пърхат огнени стрели над нази –
Стрелите на оня страшен змей,
Що два месеца ни вече гази
И злорадо се над нази смей.*

*Боже, Боже, чуй ни ти молбите,
Чуй плача на твоите чада:
Да отлитнат, искаме, злините,
Да престане тук всяка беда.*

*Дай поне да падне капка дъжд,
Възвърни ни вярата убита -
И тогаз от златокласа ръж
Ще ти поднесеме кръгла пита.*

НОСТАЛГИЯ

(в. „Лъчи“, бр. 4, 1 април 1932 г.)

*Оставих те, о бедно мое село,
потънало в скърби и беди,
захвърлих те о, дървено орало
сред черните проточени бразди.*

*Оставих ви, о волове свенливи,
на яслите в срутений обор,
и вази, бедни братя, незлобиви,
оставих със посърнал, хладен взор.*

*Оставих ви и днеска съм далече
в пазвите на каменния град,
където злата орис ме довлече
да виждам тук вседневен маскарад.*

*Да чувам с трепет звънките сирени
кога засвирят в утрения хлад,
едните тука тъй да са засмени,
а другите да кроят в студ и глад.*

*Да мисля все кога ще се завърна
под селския ни безметежен свод
и със свята обич нежно да прегърна
на твърди мишици селския народ.*

ПОЛСКИ ПЕСНИ

(сп. „Българска реч“, кн. 4 – 5, м. февруари 1933 г.)

IV.

*Пред мен са родните полета
и родния лазурен свод,
където в грижи и несрета
възхожда моя груб народ.*

*Нивята тук са кадифета,
обкичени с ален мак,
и огненото слънце свети
по бузите на всеки брат.*

*Тук селяните с твърди длани
чертаят дългите бразди
и в зноен труд и пот обляни
протичат тъмните им дни.*

*Но днес аз виждам – нещо грее
на мургавите им лица,
и нова вяра тук люлее
измъчените им сърца.*

*Сега обичам тез размирни
и буйно сбръчкани чела,
които днес във бунт стихуен
разтърсват бедните села.*

СИН

На Илия Цеков

(сп. „Народна просвета“, кн. 4, 1941 г.)

*Макар и толкова далече
от теб да бъда, бащин дом,
пред мен израстваш всяка вечер
със малкия си чер балкон.*

*Градинката, с чемшир покрита,
открай я помня все така.
И лозницата – все увита
с бръшлянни вейки и листа.*

*Нали все тъй сега белее
отсреща къщната стена?
Едно прозорче там светлее
огряно с чудна светлина.*

*Пътеката с тънки плочи
се губят в гъстите тревы –
едно поточе там клокочи,
далечни спомени мъви.*

*И старата череша още
в бял облак сънено лежи –
цъфти през пролетните нощи
и със цветен дъжд дене снежи.*

*На пруста пак стои завита
една старица с вълнен шал
дали за мене пак не пита –
сама потънала в печал?*

*О, колко дълго тя очаква
да хлопнат пътните врати,
да прошуми отново в мрака
гласът на малкия ѝ син.*

*Добро ли, зло ли той научи
далеч от нашите села,
дали гласът му все е ручей
от топли, хубави слова?*

*Ще може ли глава на рамо
да сложи, бедната сега,
да чуе сладки думи: „Мамо,
разбирам твоята тъга!“*

*Макар и толкова далече
да бъда, майко вярвай, пак
сърцето ми не стана гледчер,
а цъфна като ален мак.*

*Отворено за светли мисли,
за бодри чувства и дела –
повярвай, майко, то ще плисне
над нашите хубави села.*

СТИХОВЕ ЗА ЛЮБИМОТО МОМИЧЕ

ЛОТОС

*Смирено ти раснеш в самота,
прекрасно цвете, лотос снежно бял
само, незнайно никому в света,
тук никой твойта скръб не е разбрал.*

*Растеш в печална, бяла красота
с цвета на детската невинност бяла,
и често като пролетна мечта
над теб самата нежност се е спряла.*

*Край теб вихрушки своя танц въртят
и свирят вихри песен мразовита,
но в тебе чудни сънища цъфтят
с надеждата за бъднина честита.*

*Цъфти сега прекрасен, нежен цвят,
сама във своята невинност бяла
макар край теб вихрушки да свистят
една съдба над теб сега е спряла ...*

РЕЗИГНАЦИЯ

*С какво ли да те утеша – не зная!
От край един и същ е все света:
с измамите, с лъжата, с подлостта,
от Каина до днеска все така е!*

*Ти искаш, зная, на правдата гласа,
без страх да съди всекому заслужено,
но правдата да търсиш е ненужно
под българските тъмни небеса*

*И колко пъти ровя в самота
мечтите си и сам дори не зная –
дали изпълва мъката безкрая,
от мъка ли е сътворен света!*

ИЗПОВЕД

(22 ноември 1946 г.)

*Сега аз искам да напиша
най-нежните си стихове –
едно сърце във тях да диша,
да пей, да тръпне, да зове ...*

*И в трепета на буйна младост
да прогърмя с най-светъл химн,
и вдигнал чашата на радост
да любя и да съм любим.*

*Но в грохота на страшно време
какво да любя ми кажги,
когато тегне като бreme
живот препълнен със лъжи!*

*И тоя нежен стих не е ли
една ирония сега
и както старите дантели
навява присмех и тъга!*

*Жесток живот – жестоко време!
Но няма нищо – не скърби,
и ако трябва да умреме
да мрем със стиснати зъби.*

СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ТАТЯНА БУРЦОВА

15 СЕПТЕМВРИ 1960 г.

*Отново блясък в твоите очи,
отново смут, и радост, и тревога!
Пред тебе твоя хубав клас мълчи,
а ти – и нежна, и красиво строга.*

*Отново лееш чудните слова –
на Пушкин и на Лермонтов словата –
и виждаш как пред младите чела
развява светло знаме свободата!*

*О, тоя ден (за кой ли вече път?)
те прави сред покрусите щастлива!
И няма на земята други кът,
където твойта младост да прелива!*

III. ПУБЛИЦИСТИЧНИ ТЕКСТОВЕ

ВЕДРИНА

(в. „Нива“, бр. 34, 30 ноември 1935 г.)

Не е тайна, че политическия живот на страната ни премина под знака на една страшна депресия. Кръстосаха на воля ръжда-салите си шпаги няколко политически пирати, поставили себе си в центъра на Космоса. По-горди от Саваота и по-надменни от Парнаските богове, те създадоха атмосферата, сред която разбойникът можеше да говори за законност, диктаторът за демок-

рация, насилникът за свобода. Една тягостна нощ, беззрачна и глуха, притисна буйния устрем на един богоборчески народ, сподави размирния повик за светли дни, смаза волята за подвиг и добротворство. И от равните поля на Добруджа, през върховете на стария Балкан, до стаените дебри на Родопа, надвеси крила гарванът на мълчанието.

Сега сме в разсвет. Като предутренен звън отеква повика за ясни дни. Гърдите жадуват свежия лъх на ранна утрин. Очите търсят слънчева грейка. Устните тръпнат за жадната напитка на чиста роса. В сърцата зреят надеждите за ведро небе. Кой ще дръзне да смути възделенията на цял народ?

Пред нас се открояват светли хоризонти. Бъдещето чертае красиви перспективи. Да лумне най-сетне светлина в нашата нещастна Гетсимания и прогони хищния викот на бухалите!

БЕЗСМЪРТНИЯТ СЕРГЕЙ

(в. „Нива“, бр. 54, 17 април 1936 г.)

Е д и н а д е с е т години изминаха от неговата смърт, а споменът за него още живее в душите ни, неувяхващ и росен като полско цвете, откъснато от китните губерни на родната земя в ранна утрин. Сякаш вчера беше – още звучи в ушите ни тътнежа на бурята, що премина над смълчаните села и отнесе най-скъпите техни синове. И до днес още небесата поронват сълзи над техните безкръстни гробове, разпиляни по урвите и лаките на тая орисана земя, където всяко кътче е напоено с кръвта на толкова свидни жертви.

Роден под покрива на схлупената селска хижа, закърмен с млякото на безпримерната мъченица – селянка, люлян в люлката на вечната селска немотия, Сергей не видя светъл ден през живота си. Грижата и страданието бяха негови верни спътници по жизнения му друм – те го следваха неуморно през детинството му, ученичеството му и на фронта, и може би, те го вкараха в дългата верига на прокълнати поети. Неговата отзивчива душа не остана заключена за океана на народните болки, а широко се разтвори и братски прегърна всички угнетени и страдающа. От най-съкровения нейни глъбини отзвучаха песните, които навеки ще бъдат заспалото съзнание на роба – селяк.

През една страхотна априлска нощ – тъкмо преди единадесет години, той премина отвъд – в царството на сенките. Кому бе нужна смъртта на тоя светъл син на Бога, чиято ангелска душа тъй много, тъй светло обичаше живота? Може би засега тите от неговите „бодили“ поискаха да изкупят своите грехове с невинната кръв на п е в е ц а и в гъстия мрак му пратиха куршум ...

Сега над него кротко бди Елое – сестрата на ангелите.

ПЕЧАТ И СЛОВО

(в. „Нива“, бр. 55, 24 април 1936 г.)

Последните две години, които преживяхме, внесоха много аномалии в обществения ни живот, подрониха много ценности, опошлиха вековни светини. Но най-страшното поражение бе нанесено върху свободната и честна мисъл, която намираще израз из под перото на неподкупния журналист и чрез устата на вдъхновения оратор.

Както навсякъде, така и у нас, първата грижа на народните узурпатори е бивала да счупят всеки искрен писец и да запушат всяка отворена уста.

И нека се признае от всички, че две години общественият ни живот се движи безконтролно.

Стигна се дори до там, че цензурираха снимките и на членовете от царското семейство и цели пасажи от царски речи!

При туй положение няма защо да се чудим, че българския народ, в своето подавялюще болшинство, гледа с недоверие на родния печат.

Време е товарът от близкото минало да се снее. И чудно е, наистина, как още се държат институциите на това минало, което всички отрекоха.

Свободата на печата и словото е праусловието за нормален обществен живот. Без тях напусто ще търсим рецепта за успокоение. Можем само безвъзвратно да изгубим толкова скъпи минути ...

IV. ПРОТОКОЛИ ОТ РАЗПИТИ И ДРУГИ МАТЕРИАЛИ ОТ ДОСИЕТО

Справка към въпроса за образуването, структурата, идейните насоки и дейността на студентската корпорация „Ивайло“ (1935 – 1938 г.):

„Идейната студентска корпорация „Ивайло“ се формира като продължение на студентската земеделска група „Цанко Бакалов – Церковски“ след деветнадесетомайския военен преврат през 1934 г. и се официално регистрира като юридическа личност – колективен член на ОСО „Христо Ботев“ при Софийския Държавен Университет през 1935 г. Рекрутирането на нейните членове ставаше изключително от студенти съмишленици или симпатизатори на БЗНС-Врабча 1 и в нейната дейност намираха отражение ходовете на тогавашното ръководство на БЗНС-Врабча 1. При тогавашната крайно ограничена възможност за обществена изява на разформираните политически щабове единствено в студентските среди можеше да се акцентират политическите нюансировки в първите пристъпи на настъпващия фашизъм.

Корпорация „Ивайло“ събираше съмишленици от 7-тях тогавашни факултета на Софийския Университет плюс съмишленици от така наречения Свободен Университет. От Варненската и Свищовска търговски академии, както и от Пловдивския, Шуменския и Дупнишкия учителски институти нямаше „ивайловци“.

Корпорация „Ивайло“ представляваше едно-единно организационно тяло без диференцирани секции по факултети или учебни заведения. Нейното ръководство, т.н. настоятелство, се избираше от общо събрание с пряко гласуване по най-проста процедура. Пишуният тия редове е участвувал в първото настоятелство на корпорацията като член на т.н. „редакционен съвет“.

Общият брой на „ивайловци“ се движеше между 60 – 80 члена. Широко място за изява на „ивайловци“ отделяше излизаният тогава в. „Нива“, който отстояваше линията на БЗНС-Врабча 1. Корпорация „Ивайло“ се оформи, разви и завърши като антиавторитарна, антизвенарска, народническа, студентска корпорация. Като малка по численост студентска група, тя не отбеляза почти никаква самостоятелна акция, ако не се смятат традиционните годишни чествувания и празненства (студентския празник на 8 де-

кември, Ботевия ден на 2 юни, празника на Кирил и Методий на 24 май). Доколкото тя осмисли своето съществуване, това беше нейното участие в някои общостудентски политически акции съвместно и по почин на БОНСС-а, проведени в обстановката след решенията на 6-я конгрес на КИМ (младежкия комунистически интернационал). Важно обстоятелство в дейността на „Ивайло“ беше и това, че хората от ръководството на БМЗС-Врабча 1 се включиха или бяха инициатори в начинанията на корпорацията и по този начин дейността на Младежкия Земеделски Съюз (Врабча 1) се почти преливаше или съвпаднаше с дейността на „Ивайло“ по времето, когато се създаваше младежкия народен фронт у нас след отстраняването на левосектантското ръководство на БКП, когато престанахме да бъдем наричани „аграрфашисти“. От своя страна ръководството на старите от БЗНС-Врабча 1 не пречеа в тези начинания и прояви на корпорацията и на мен не ми е известен нито един случай на въздействие или внушение от страна на старите за скъсване на контакта и сътрудничество със студентите от БОНСС-а.

Студентите от корпорация „Ивайло“ бяха в голямото си болшинство и членове на най-големия, най-уреден и най-евтин студентски стол, т.н. Менза академичка, намиращ се в сградата (още недовършена тогава) на официалния БНСС (Български национален студентски съюз) и в сътрудничество с БОНСС няколко години подред държеше ръководството на този стол, което даваше възможност на крайно бедни студенти от народа да се изхранват почти безплатно – било като прислужници в стола, било като административни помощници на ръководството. Дейността на този стол бе остро атакувана от фашизираните елементи на БНСС като своеобразна форма на прикритие на народофронтската младеж, но добрата уредба, организираност и задоволството на членуващите в него намериха подкрепа в няколкото опита за неговото „овладяване“ от чужди на студентството среди.

Съмишлениците и членуващите в корпорация „Ивайло“ образуваха и студентска секция при съществуващата тогава Българо-Чехословакка взаимност при подкрепата на тогавашния пълномошен министър на Чехословакия Прокой Макса и още нефашизирания професор по славянска литература Борис Йоцов.

„Ивайло“ поддържаше тесни връзки с образувания тогава „Младежки национален комитет за мир“ и даваше свой предста-

вители при всички случаи на провеждане акции на младежка или студентска база.

„Ивайловци“ отказаха да членуват в студентската секция на българо-югославското дружество поради доминиращите в него пладнано-звенарски елементи.

Безуспешни излязоха и опитите на хора от българо-френското дружество в София да привлекат хора от „Ивайло“ в студентската секция на това дружество. Познат ми е само един-единствен член на „Ивайло“, който поддържаше връзки с „алианса“ и с хората от българо-френското дружество.

Съвсем слаб контакт поддържаше „Ивайло“ с групата „Младо село“, която включваше студенти-съмишленици на д-р Г. М. Димитров. Тази група по свой път поддържаше връзки с активистите от РМС-а и БОНС-а по общостудентските и младежки акции.

„Ивайло“ набираше своите членове главно в трите факултета на университета: Юридическия, Богословския и Ветеринарно-медицинския. В останалите факултети бе слабо проявен. В „Свободния университет“ студентите-земеделци влизаха в състава на дружество „Васил Левски“ и едновременно минаваха за „ивайловци“.

По-известни активисти-ивайловци от този период, които си спомням сега, бяха:

1. От Богословския факултет: Софроний Начев (известно време беше председател на „Ивайло“) – завърши богословие, сега на служба във Варненската митрополия; Стефан Цочев – завърши богословие, сега на служба в Софийска митрополия; Иванчев (малкото му име не си спомням) – завърши богословие, след това медицина и сега е лекар в някакво село Брезнишко; Илия Нинчев – завърши богословие и сега е свещеник някъде из Белослатинско; Васил Коев – завърши богословие и сега е свещеник в гр. Търговище.

Особено то за дейността на „Ивайло“ в Богословския факултет бе, че държеше под свое влияние почти половината от студентите на тоя факултет и отстояваше бруталните напъни на легионерите и цанковистите за „национализиране“ на църквата. Поради отсъствието на БОНСС-а в тоя факултет прогресивно-борческите почини оставаха изключително върху плещите на „ивайловци“. Линията на поведение на „ивайловци“ намираще одобрение в тогавашния софийски митрополит Стефан. Обяснението е, че в борбата на двата митрополита – софийския Стефан

и варненския Симеон – за и против реформи в църквата, „ивайловци“ поддържаха линията на Софийския митрополит против закостенелите канони, които гъркът Одисей (митрополит Симеон) с подкрепата на дворцовите среди искаше да увековечи. Освен това „републиканизма“ и антикобургското държание на Софийския митрополит импонираше на младите богослови-ивайловци, които мечтаеха за народна българска църква, очистена от византийския дух на старата.

2. От Юридическия факултет: Тодор Лалчев – завърши право и сега е адвокат в София. Един от основателите на „Ивайло“, енергичен, амбициозен. Участва във всички акции по това време, влизахе в управата на Стенографския съюз, в ръководството на „Менза академик“, с изявени франкофилски настроения – организира група за посещение на Парижкото изложение през 1937 г. Поддържаеше тесни връзки с проф. Петър Стайнов. По неизвестни за мен обстоятелства попадна през 1948 г. в ТВО-Белене, където прекара около 3 години; Жеко Тилев – завърши право и сега е председател на Старозагорския окръжен народен съвет; от 9 септември 1944 г. до сега е активен отечественофронтовец; Филип Бозвелиев (Бофим Любимски) – почина още като студент; Желю Лисичков – завърши право и сега е адвокат; Никола Буков – завърши право и сега е адвокат в Пловдив; Никола Запryanов – не успя да завърши; Стоян х. Вълчев – завърши право и сега е в Кърджалийско; Димитър Ралов – завърши право и сега е на работа в София; Яни Янев – завърши право и сега е прокурор в София; Ташко Богданов – завърши право и не го практикува; Тодор Григоров – завърши право и не го практикува; Видин Пейчев – завърши право и сега е адвокат в София; Камен Каменов – деятел в Младежкия Зем. Съюз (Врабча 1) – един от основателите (инициаторите) на „Ивайло“ и участник в създаването на българо-чехската студентска секция, сега е отечественофронтovski активист; Кирил Куцаров – завърши право и не го практикува. Дим. Веселинов – също.

Ивайловците от юридическия факултет бяха и най-активните и най-ревностните сторонници за съвместна дейност с БОНС-а, като поддържаха връзка с изтъкнатия още тогава активист на БОНСС-а Живко Митев (сегашния министър на просветата и културата Живко Живков), който (доколкото на мен бяха известни тогава младежките инициативи) провеждаше новия курс по младежка линия. Дружески връзки се поддържаха и с бонсиста-активист Нарцис Смилков.

3. Във Ветеринарно-медицинския факултет: Любен Гичев – племенник на Димитър Гичев – завърши ветеринарна медицина, след това хуманна медицина, специализира по изкуствено осеменяване на животните, сега е на работа в София; Вълчо Василев – завърши ветеринарна медицина, след това хуманна медицина, сега е лекар в София; Ганчо Ганчев – завърши ветеринарна медицина, след това записа хуманна медицина и още продължава да следва; Иван Дончев – завърши ветеринарна медицина, след това следва в Италия обществени науки и сега е на работа в службите на БТА. Същият е единственият ивайловец, който безрезервно премина в редовете на БКП след 9 септември 1944 г.

4. Във Физико-математическия факултет влиянието на „Ивайло“ бе най-слабо и пишущият тия редове влизаше като единствен член в корпорацията известен в нейните среди като Страхил Селяшки (с което име се подписваше под някои статийки във в. „Нива“).

5. В Агрономолесовъдния факултет корпорацията не разви особена дейност, макар че имаше за председател известно време студента от тоя факултет Димитър Карайотов – сега агроном в Бургаските села.

6. В Медицинския факултет също се брояха на пръсти съмишлениците на „Ивайло“. Между тях бе Веса Лапардова – сега лекар в София и Петър Главчев – също софийски лекар, който още като студент в последните курсове изскочи от редовете на корпорацията.

7. В историко-филологическия факултет активна дейност по линията на българо-чехската студентска секция разви ивайловеца Никола Пенчев – сега учител в Долен Дъбник, Плевенско. Същият в сферата на дейността на младежкия комитет за мир бе в близка връзка с Елена Гаврилова – сега член на ЦК на БКП. Пенчев издаде възпоменателен сборник по случай смъртта на Томас Масарик, организира екскурзия до Чехословакия, прояви антигерманска пропаганда по времето на Судетската криза, за която дейност бе интерниран известно време в Родопските села.

8. В „Свободния университет“ активни членове на „Ивайло“ бяха известните деятели от БМЗС-Врабча 1: Владимир Христов – известно време бе начело на студентското д-во „Васил Левски“ и в изпълнителния комитет на БНСС – човек с търговски контакти, който след студентството се включи в Бакалското сдружение и се занимаваше с търговия. Същият участва в младежкия народен фронт като деятел от БМЗС-Врабча 1. Иван Цолов – също активист по линията

на младежкия фронт, сега е на работа в София. Йосиф Петров – поет, който участва в първото ръководство на „Ивайло“ в редакционния съвет; Трифон Н. Трифонов – единственият ивайловец, който премина по-сетне в „Звено“ и стигна до член на националния съвет на ОФ – сега на работа в „Българска кинематография“; Атанас Атанасов – сега доцент в Икономическия институт „К. Маркс“.

В Художествената и Музикалната академии имаше студенти, които гравитираха към „Ивайло“, но активни членове от тях не можах да излязат.

В младежките и студентски среди по онова време се подвизаваше като „ивайловец“ (без да е бил студент) и като земсист (макар и вече не младеж) лицето Иван Димитров Масларов от с. Таваличево, Кюстендилско, което явно манифестираше своите еднотронтоски чувства и открити симпатии към Съветския съюз и не беше чужд в работите на младежкия народен фронт, като участва дори веднъж в качеството си на младежки деятел в известния младежки конгрес в Брюксел (1937 г.). Същият известно време прекара в ТВО-Белене и сега е народен пенсионер.

Имената на други „ивайловци“ сега не мога да си припомня.

По-съществени прояви на корпорация „Ивайло“ за времето от 1935 г. до 1938 г. включително бяха следните:

1. При празнуване празника на Кирил и Методий (24 май) през 1936 г. студентите от БОНСС-а масово излязоха на манифестация и размесени с членовете на „Ивайло“ преминаха в стегнати редици пред официалните правителствени лица, като издигнаха изневиделица ленти и плакати с лозунгите на младежкия народен фронт, скандираха пред правителствената трибуна призови за възстановяване на Търновската конституция и с песента на Ботев „Тоз, който падне в бой за свобода“ въодушевиха хилядното гражданство, което акламираше манифестантите. Пред военния клуб (сега Дом на народната армия) манифестантите бяха нападнати от конната полиция, разпръснати, бити и една част арестувани в 4 полицейски участък, където прекараха една нощ. Доколкото знам това беше първата широко открита изява на българското студентство след 19 май 1934 г. срещу установения режим на политическо безправие и първия отзвук на създаващия се народен фронт у нас. Помня добре, че няколко дни преди празника Живко Митев Живков употреби доста усилия за организиране на тази акция и поддържаше постоянен кон-

такт с хората от „Ивайло“ (а също и с други студентски дружества). За готвената акция знаеше ръководството на БЗНС-Врабча 1 и одобри лозунгите за възстановяване на Конституцията.

2. „Ивайло“ взе активно участие при провеждане акцията за честване паметта на Ал. Стамболийски и Петко Д. Петков на 14 юни 1936 г. Тази акция събра значителен брой почитатели на двамата покойници и бе брутално разгонена от пешата и конна полиция. Макар че честването бе организирано от близките на покойниците, то се превърна спонтанно в антифашистка единократно акция, в която взеха участие и работници-комунисти от София и селата.

3. „Ивайло“ взе участие и в студентската демонстрация против Ньойския договор на 27 ноември 1936 г. Тази демонстрация бе общостудентска, но с нея се отне възможността на реакционните студентски среди да спекулират на тази дата с общонародните и националните тежнения на българския народ чрез разпалване на див шовинизъм и безогледен реваншизъм.

4. „Ивайло“ взе участие в масовата, грандиозна общостудентска и народофронтиска процесия при погребението на проф. Асен Златаров на 22 декември 1936 г. И тази процесия бе грубо разпръсната от фашизираната полиция, но остави трайни следи в антифашисткото единство на трудещите се от София.

5. Чрез „Ивайло“ бе постигнат първият пробив на народното студентство в цитаделата на фашизираната студентска младеж – БНСС. Това бе сполучено на Видинския конгрес на БНСС през лятото на 1937 г., когато БОНСС-а за първи път изпрати делегати на този конгрес, като „ивайловци“ взеха участие в така наречения „идеен фронт“ (заедно със студентите-земеделци, отецпаисиевци, младите демократи) и отне от ръцете на легионерите ръководството на Националния студентски съюз, като дори вкара свой представител в Изпълнителния комитет на БНСС (Живко Митев Живков), а „ивайловци“ бяха представени в ръководството на БНСС от Видин Александров Пейчев и Владимир Христов.

6. Пак през пролетта на 1937 г. „Ивайло“ взе участие в няколкодневната стачка на студентите от Юридическия факултет по повод грубото вмешателство на тогавашния министър на просветата в автономията на Университета.

7. През същата 1937 г. „ивайловци“ участваха в разпространяването на позивите срещу пристигането на външния министър на Райха – фон Нойрат.

8. По линията на студентската секция при Българо-чехската взаимност „ивайловци“ взеха участие в протестните демонстрации по повод хитлеристкото нахлуване в Судетската област. Особено активен в тази насока бе ивайловецът Никола Стефанов Пенчев.

9. В ръководството на студентския стол „ивайловци“ работиха в тясно другарско сътрудничество с Петър Вутов (сега представител на България в ООН) и Георги Ангелов – сега лекар при Българския Червен Кръст – София.

10. „Ивайло“ престана да съществува формално като студентска корпорация при БНСС, когато така наречените „идейни“ корпорации бяха разтурени и на тяхно място се създадоха т.н. „студентски академични дружества“ при всяка специалност, засъгледена в Университета. Връзката между отделните „ивайловци“ изчезна напълно в годините на Втората световна война.

Студентската корпорация „Ивайло“ има кратък, не особено богат откъм прояви обществен живот. Тя бе едно малко звено във веригата на зараждащия се у нас народен фронт, движи се по линията на БЗНС-Врабча 1, създаде другарски връзки с някои от деятелите на БОНСС-а, отстояваше на авторитарните и профашистките напъни на домораслите идеолози на надпартийността и остави макар и слаби следи в младежкото антифашистко движение. Нейните недостатъци бяха всички недостатъци на БЗНС и ако има някои действително ценни зрънца в идейния път това са ония кръстосани възли в другарското сдружение с БОНСС-а, които ѝ придаваха борческия, народофронтовски, прогресивен характер.

1 ноември 1958 г.

Марин Илиев Хаджижечев
под. 0789 – МВР – Белене

ПРОТОКОЛ ЗА РАЗПИТ

София, 1956 г., XI месец, 13 ген

Име: Марин Илиев Хаджижечев

Роден: 7. XII. 1914 г.

Народност: българин

Вероизповедание: източно-православно

Образование: Висше – химия (Физ. мат. ф-т, София)

Социално положение: галванотехник

Социален произход: средно селски с 24 декара ниви и един декар лозя, които са включени в ТКЗС – с. Вълбел, Търговишко

Партийност: безпартиен

В кои полит. партии е членувал преди и след 9. IX. 1944 г.:
БЗНС („Врабча 1“, „гичевист“)

Семейно положение: неженен

На зададените му (й) от мен въпроси обвиняемият отговори:

Въпрос: Разкажете за връзката си с Гичевият
както закъдему Гичевият и какви връзки и изказвания
сте правили против правителството и БКП.?

Отговор: Още като ученик в гимназията бях в сътрудничеството с
шуми с ситяков и юски ситяков, оформих се политически като съмишленник на БЗНС
Врабча, оформяно неформално в някакви сесии и на други ми срещи. В
независимост бях на БЗНС. съм заминал пощувания на „Врабча“ (Крем. Турел) Като
судей след 19 май 1934 участвах в образуването на студентския корпорация „Нев-
ло“ и в вестник „Акум“. През студентския е ми отичи (1934-38 г.) съм се възпол-
тил в судийно на „Врабча“ и съм сътрудничил с много ситяков в „Жива“ редактор

Сава Чукалов. След завършване на студентството ми и след
стажа в III м. гимназия – постъпих учител в Провадийската
гимназия, където учителствах 6 месеца (до 15 март 1939 г.).
След тази дата постъпих като школьник в ШЗО – София, къде-
то бях произведен в чин фелдфебел в края на 1939 г. и награден
с часовник за първенство. Стажа си като фелдфебел прекарах
в 8 пех. полк – Варна до октомври, 1940 г. От октомври 1940 г.
бях назначен за учител в Сливенската м. гимназия, където пре-
карах до март 1942 г. По време на учителстването ми в Сливен
съм ръководил противогазовото дружество, което включ-
ваше в себе си учениците-легионери, и бях ръководител на уче-
ническата бранническа дружина месец и половина. През време
на учителстването ми в Сливенската гимназия бях уволнен от
учителство по нареждане на военните власти за противо-
държавна дейност. В последствие бях възстановен за учител в
същата гимназия, но я напуснах доброволно и дойдох в София.
През 1942 г. – от м. октомври до 12 август 1943 г. бях учител в
Средно керамично училище – София, а от август 1943 г. до 13
май 1949 г. бях асистент по химия във Физико-математичес-
кия факултет на Университета, като обслужвах упражнени-
ята на студентите от медицинския факултет. От м. декем-
ври 1943 г. до м. септември 1944 г. бях мобилизиран в I бълг.

окупационен корпус в Югославия, в състава на 24 пех. дивизия на гарнизон в гр. Ужице. От м. май 1949 г. до м. май 1950 г. бях въдворен в ТВО Богданов дол и Белене за противоправителствена дейност (изказвания в и вѐн от Университета). От м. май 1950 г. до м. октомври 1950 г. прекарах на село, а след това дойдох в София и работих в кооп. „Възстановител“, в завод „Учтехпром“ (като галванотехник), в колектив „Република“ (като бояджия), в кооп. „Нов строеж“ и най-сетне в кооп. „3 март“, където съм и сега. След излизането ми от ТВО съм се срещал с мои познати от БЗНС-Врабча 1, живущи в София и провинцията, между които има лица също минали през ТВО. В най-близък контакт съм бил с др. Петър Михайлов Димитров, родом от Пелишат, Плевенско, живущ на бул. „Толбухин“ 50. С него се познавам още от 1933 – 34 г., когато живяхме наедно на ул. „Мизия“ 33. С Петър Димитров съм бил съквартирант и през 1943 г. на ул. „Генерал Заимов“ 7. Хранил съм се с него в стола на финансовите служители през 1942 – 1943 г. През 1954 г. работих заедно с него в кооп. „Нов строеж“. Изобщо с Петър Димитров съм близък интимен другар и сме споделяли мисли както от личен (любовен) характер, неща от службата, така също и свои настроения и чувства от обществен характер. Дължа да заявя, че Петър Мих. Димитров се е съгласявал повече с мои мнения, отколкото аз с неговите. Например по вътрешно-съюзни въпроси той е бивал съгласен с мен, че с „бившите пладнари“ все още съществува пропаст, и че на хората от бившата „Врабча 1“, които са се включили през последните години в Съюза и ОФ, не им е дадено подходящо място. От най-изтъкнатите съюзни деятели сме имали предвид Вергил Димов. Също така сме говорили и за нашата обща позната Райна Лапардова, в която сме ходили заедно няколко пъти, когато последната беше тежко болна. Относно преценката на декларациите, които се явиха преди повече от година, аз съм изказвал мнение, че някои от декларациите, като напр. тази на Златан Златанов е пресилена и фактите, посочени в нея не отговарят напълно на истината. Като декларация, честно написана и двамата с Петър Димитров сме посочвали декларацията на Коста Дживанов от Плевен. Кое то харесах в тази декларация, то е че др. Дживанов не смята, че друг някой го е подвел, а сам той лично не е преценил правилно

политическия момент. С Петър Димитров сме се съгласявали и с декларацията на др. Райна Лапардова като честно написана. Като „хитра“ декларация съм преценил декларацията на Петър Сърбински. Срещал съм се с познати от БЗНС, бивши съюзни деятели, които са подали декларации за обществено изясняване, като Йордан Ковачев от гр. Пловдив, Иван Ганев, адвокат от София, Тодор Лалчев, адвокат от София и други. Останал съм с впечатление, което съм споделял с Петър Димитров, че върху никои от декларациите не е указвано насилие и че по свой почин те сами са сторили това. Не съм се сърдил на никого от подалите декларации. Върху декларацията на Вергил Димов, която беше най-дълга и ведуща, аз съм размишлявал няколко пъти, споделял съм мисли по нея с братя на В. Димов д-р Иван Димов и съм останал с впечатление, че В. Димов решително и смело е приобщен към новата действителност. С Петър Димитров, заедно с Йосиф Петров и съпругата му, през м. септември, към 7 ч. вечерта срещнахме на ул. „Денкоглу“ депутатите от сегашния парламент Методи Петров (Волгата) и Боян Ботунски. С Боян Ботунски се познавам от времето след 19 май, а Методи Петров съм виждал в кръга на приятелите на Дим. Гичев около обединението с Никола Петков. Разговор подхвана Йосиф Петров върху злободневната тема: работата на парламента. Методи Петров, който е стар приятел на Йосиф Петров, заяви че работата е приключена, и че е избран нов министър на външните работи Карло Луканов. Към Карло Луканов не съм имал по-рано никакво отношение до времето на отстраняването ми от Университета. Заповедта за уволняването ми от Университета е подписана от него в качеството му на председател на КНИК. Това е оставило в мен неприятни чувства, които съм носил в себе си дълго време и това назначение не ми причини задоволство. След това разговора мина към въпроса за помилванията по случай 9 септември, и специално дали Дим. Гичев не ще бъде помилван, поради спокойната политическа атмосфера, настъпнала в последната година. Въпросът бе зададен от Йосиф Петров. Методи Петров (Волгата) с висок тон се провикна, че Дим. Гичев още трябва да стои в затвора, докато не се изясни, както стори това Вергил Димов. Тогава аз се намесих по-разпалено в разговора и заявих, че Гичев не е бил в минало-

то толкова далеч от комунистите, колкото други съюзни дейатели, и че той, Методи Петров, до 9 септември се е движил под влияние на Гичеви концепции за управление и не е упреждал Гичева за това. Методи Петров призна, че до 9 септември е бил „гичевист“, но след като Гичев отказал да влезе в ОФ той скъсал с него и сега го порицава за неговото държание. Аз разпалено казах, че Гичев е стар, с лошо здравословно състояние и неговото стоене в затвора повече е безпредметно. Към моите изказвания се присъедини и Йосиф Петров. Петър Димитров и Гинка Йосиф-Петрова през време на целия разгорещен разговор не се намесиха. Едно друго лице, млад човек, когото не познавам и който придружаваше двамата депутати, стоеше отдалечено на около 5 – 6 крачки от нас и не се намеси в разговора. Депутатът Боян Ботунски също мълчеше през цялото време на разговора, но с движения и мимики даваше вид, че е съгласен с казаното от Методи Петров. Разделихме се доста възбудени, скарани, като неприятели, макар че преди това никога не е имало ни най-малки спречвания помежду ни. За тоя инцидент, породен случайно между приятели, сме говорили по-късно с Йосиф Петров и не без болка сме се замисляли: как времето и събитията, разделят стари приятели и ги изправят като чужди един на друг.

Аз съм правил изказвания и пред Петър Димитров, и пред Йосиф Петров, а сигурно и пред други хора, че ние „бившите гичевисти“ сме изместени от естественото ни място – там, където Дим. Гичев е бил в началото на своята политическа дейност: блока на труда, формулиран ясно от покойния Дим. Грънчаров. Народният блок (1931 – 1934 г.) съвсем ни откъсна от левия сектор на обществения живот, а за „левица“ в Земеделския съюз се лансираха „пладнарите“. Моето убеждение и порано е било, че съюза „Пладне“ не е никаква левица, а една чуждица в обществения ни живот, чието зачатие е станало в чужда земя. По отношение на съюза „Пладне“ съм запазил това отрицателно отношение, което и сега се проявява в някои мои разговори по отношение на съюзни дейатели, израстнали в тоя съюз. Напр. аз имам в тоя смисъл изказвания против Пею Гаджев, против братя Баревци, против Петър Сърбински, против Никола Пенев, против Тодор Янакиев. Това мое отношение към хората от бившия съюз „Пладне“ се покрива с миналото становище на Дим. Гичев, от когото съм чувал да казва, че с „пладна-

ри на една маса не сядам“. И обединението, което извърши с хората на Никола Петков, не беше негово голямо желание, а поскоро един натиск от страна на негови приятели, които събрани на една конференция в София, дори и при нежеланието на Ник. Петков, внушиха това „обединение“.

Подобно отношение, породено пак от становището на Дим. Гичев, е било и моето отношение към бившето „Звено“, за което той (Гичев) не искаше да чуе (Негови са думите: „В една гробница дори не искам да лежа с тях“).

В миналото аз съм имал изказвания прямопротивоположни на правителствения курс по отношение на много страни в културния ни живот. Напр. аз съм критикувал почти всяка година, в качеството си на асистент в Университета, начина на приемане на студентите, програмите и методите на обучението, формирането на младите научни кадри. Това мое отношение към правителствените и партийни подходи съм го изразявал в остра форма, често с раздразнителен тон. Аз съм на публично място обиждал академик Лисенко, академик Цицин, Ольга Лепишинская, Бошан – във връзка с проблеми в биологическата наука. Аз съм публично и невъздържано обиждал Добри Терпешев през годините 1945 – 48 г. Аз съм говорил доста вицове за него. Дори и да не бях никак замесен в политиката, моето отрицателно отношение към много страни в културния ни живот пак би ми дало образът на един отрицател на доста почини в културния фронт.

По стопанския сектор имал съм и имам по-малко отрицателно отношение. Няма здрав (нормален) ум, който да бъде против масовите агротехнически мероприятия в селското стопанство. Изказвал съм, обаче, често пъти мнения, че машинен парк (трактори, плугове, редосеалки) трябва да бъде предаден към всяко ТКЗС, вместо да бъдат събрани в околнийски МТС-ета. Изказвал съм мнения, че цената на житото е ниска в сравнение с цената на други продукти. Изказвал съм се против ръководителите на някои ТКЗС-ета, като напр. това в родното ми село Въбел (където в селското стопанство като ръководители бяха взели един железар, един бръснар и един шофьор).

Имам изказвания и против политиката на БКП по отношение на нейното държане към хората от Земеделския съюз, поспециално към водачеството (ръководството) на Съюза. Гово-

рил съм, че това е вмешателство в чисто вътрешния живот на Съюза. Говорил съм, че неправилно много пъти са налагани неподходящи лица на ръководни постове, като съм посочвал случаи с Георги Драгнев, Петър Каменов и други. Особено остри изказвания съм правил против д-р Михаил Геновски. Изобщо мен винаги ми се е струвало, че има едно неудачно отношение на Партията към кадровия въпрос в Съюза.

През последната година, след излизането на Константин Муравиев от затвора, съм ходил при него няколко пъти. Той е идвал у нас, като гост (на вечеря) на хазяите ми. С К. Муравиев се познавам от времето след 19 май, но не съм имал близък контакт с него. През 1945 г. го посетих в Александровската болница, където той се лекуваше от заболяване в гърлото (доброкачествено нарастване). След 10 години през м. април го посетих в дома му. Интересуваше ме „ракът в гърлото му“ и здравословното му състояние. Муравиев отбягваше въпроси от политическо естество, като се задоволяваше с приказки от миналото, предимно от живота на Стамболийски, който познава добре. Не говори продължително време понеже страда още в гърлото. Направи ми впечатление, че се интересува повече от културни въпроси, отколкото от обществени. Попита ме за стария литературен критик Иван Радославов. Пописка ми да потърся книгата със стихове на Коста Тодоров. С Петър Димитров на два пъти съм бил след това в дома му – във връзка с лекуване на една гнойна възпалителна рана. Моето убеждение е, че К. Муравиев е вече една история, а и сам той го каза това, като посочи един дневник на д-р Сарафов и прочете един цитат от дневника във връзка с решението на Съюзническата комисия по мирния договор, с което е наредено до българските военни власти да снемат и отделно складират затворите на оръдията – нещо, което той в качеството си на военен министър е наредил, за което е бил в последствие обвиняван, че улеснил по тоя начин заговорниците на 9 юни.

Изказвания по събитията в Близкия Изток съм правил, но никога в полза на Великобритания. И в моите най-остри, злъчни изказвания, не съм правил никаква алюзия за конспирация, подмолие, въоръжена акция, брутални средства. Тези средства, при всички обстоятелства, са били далеч от разбиранията ми за обществени взаимоотношения.

Не съм изповядвал никога комунистическо (монархическо) верую. Не съм бил, обаче, кръвен враг на комунистическия мироглед. Много мои изказвания против обществените порядки у нас са резултат: 1. на огорчение от отстраняването ми от Университета, 2. изтъкване за ръководство на Съюза лица, към които и по-рано съм имал отрицателно отношение и 3. нанаси в душата ми, които още не са отнесени от пороя на времето – нанаси, резултат на моето политическо оформяне в редовете на доста пъстроцветния по хора, по манталитети и настроения Земяделски съюз.

Горното написах саморъчно, за което се подписвам.

Подследствен: М. И. Хаджижечев
Следовател: Д. Маджаров

ПРОТОКОЛ ЗА РАЗПИТ София, 1956 г., XI месец, 14 ген

Въпрос: *Кажете каква е съдбата на препарата „9,10“ и на какви чужди езици е преведен?*

Отговор: *Като асистент във Физико-математическия факултет от 1943 г. до 1949 г. работих върху хетероцикличните арсенови съединения с цел да се получи от тях препарат близък по строеж на атебрина, но съдържащ арсен. За целта изходих от бойния газ „адамсит“, който спада към така наречената фенарсазинова група. В процеса на работата се оказа, че е трудно да се получи арсенов аналог на атебрина, но пък се натъкнах на два интересни факта: 1. адамсита от действието на серния дихлорид разкъсва своята молекула и се сключва пръстена на тетрахлорфентиазина. Тоя нов начин за сключване на фенарсазинов пръстен, публикувах в „Известия на химическия институт на БАН“, съвместно с шефа на хим. институт проф. Спасов.*

Втори интересен факт при разработване на фенарсазиновата група бе, че метилдифенила от действието на арсенов трихлорид не сключва адамситов пръстен, както погрешно твърди в Libigs Annalen лауреата на Нобелова премия Хенри Виланд, а в случая се сключва пръстен на акридина – едно тяло със значение в медицинската практика. Тъй като въпросът е дискуссионен, изп-

ратих моето разбиране до химическия институт на съветската академия на науките по превод извършен от Татяна Тропина и Юри Бурцов – съпрузи, живущи на ул. „Кл. Готвалд“ 54. Получих отговор от д-р Фрейлина от химическия институт на АНССР в положителен смисъл, след което, при още едно повторение на опитите на асистентката Саня Върбанова се съгласих да се печати в „Известия на химическия институт на БАН“, съвместно с проф. Ал. Спасов и Саня Върбанова.

Първо през 1949 г. (м. май) бях отстранен като асистент от Университета и пратен в ТВО, окъдето излязох през м. май 1950 г. При завръщането ми в София поисках да разработвам още фенарсазиновата група с оглед на получаване нови производни в същия институт, в който работих по-рано, а именно – Института по химия, възглавяван от проф. Ал. Спасов, който изцяло бе прехвърлен към Медицинската академия. Макар че проф. Спасов се съгласи на това, асистентът при същия институт Младен Генчев, като партиен секретар, ми заяви, че по решение на партийната група моето присъствие в института е нежелателно, поради което престанах да идвам повече в горепосочения институт цяла година (1952 г.). Аз все пак упорствах върху разработката на тази група, убеден, че от нея може да излезе нещо полезно. Почнах да я разработвам в химичната лаборатория на Археологическия институт на БАН (с. Бояна) при моя бивш асистент Драган Чавдаров, а също така и в малката аматьорска лабораторийка на моя познат Никола Панов, живущ на ул. „Екзарх Йосиф“ № 51. Получените препарати съм давал за бактериологично изследване на следните лица и институти:

1) Препарат под име „9,10“ бе даден първо на завършващия студент по медицина Тодор Янев, живущ на ул. „Генерал Заимов“, който извърши първите ориентировъчни опити в микробиологическата лаборатория на ИСУЛ.

2) Същият препарат бе даден след това на моя познат от Ветеринарния факултет д-р Камбуров, който потвърди неговите бактерицидни свойства.

3) Същият бе даден за ново потвърждаващо изследване на лицата: д-р Тодор Тодоров от Ветеринарно-бактериологичния институт на ул. „Неофит Рилски“, на Елена Илиева, лаборантка в бактериологичната лаборатория на Инфекциозна болница – Со-

фия, на д-р Матова от Вирусологическия институт – София, на д-р Нашков от Института за серуми и ваксини – София, на проф. Ал. Христов от Института по фитопатология в Селскостопанския институт „Г. Димитров“ за микроби по растенията, на проф. Радой Попиванов от Биологическия институт на Медицинската академия против протозои; предадох препаратите и в Института Народно здраве, отдел „Микробиология“, където изследването бе извършено от лаборантката Шейтанова.

След опитите „ин витро“ предприех опити „ин vivo“ на живо в следните институти:

1. РИЕМ – на ул. „Верила“ 7, за действието му върху причинителя на кожния сифилис, като трипанозома еквипердум взех от Института по микробиология на БАН (академик Ст. Ангелов).

2. Във Ветеринарно-бактериологическия институт на ул. „Неофит Рилски“ го изследвах срещу кокцидиоза (с д-р Попов), но без резултат.

След положителните резултати от опитите „ин витро“ предложих препаратите „9,10“ на Министерството на Народното здраве, отдел „Рационализации“ за внедряване, като съм обстойно описал начина на получаването му и всичките бактериологични данни за него. В Министерството на Народното Здраве погледнаха благосклонно на предложението и сега в няколко поликлиники в София се прилага като заместител на Риванола.

Тъй като един междинен продукт на „9,10“ по мое наблюдение се оказа с по-силни дразнещи свойства от адамсита, предложих същия препарат на вниманието на нашето Министерство на отбраната, където след няколко съвещания се реши, че препаратът няма да получи приложение във военното дело и не се секретира.

Препаратите „9,10“ под форма на прах в ампула, с указание за работа с него, изпратих до Онкологическия институт в Ленинград (по превод на Юри Бурцов), откъдето получих отговор от проф. Н. Н. Блохин с някои указания и препоръки.

Предложих едно „предварително съобщение“ върху бактерицидните свойства на „9,10“ в „Доклади на БАН“ съвместно с Тодор Янев, в руски превод, правен от Юри Бурцов.

По-обширно изложение върху бактерицидните свойства на съединенията на феноарсазиновата група съм представил в „Доклади на хим. институт на БАН“ на български език.

Имам готова за печат работа върху „ацетилирането на адамситовите съединения“. Сега е под печат моя работа в „Докладите на БАН“ – Върху хидролитните продукти на адамсита. В чужди научни списания, на чужд език, не съм представял и нямам намерение да представям работи върху „Фенарсазиновата група“, специално за препарат „9,10“.

Горното написах саморъчно, за което се подписвам:

Подследствен: М. И. Хаджижечев
Следовател: Д. Маджаров

ПРОТОКОЛ ЗА РАЗПИТ,

Белене, 1959 г., IV месец, 3 ден, 20 ч.

Въпрос: От кога си в поделението, дата (месец, година)?

Отговор: В поделението съм от 28 ноември 1956 г.

Въпрос: Дайте подробни сведения за т. н. препарат „Въбелин“.

Отговор: Въпросният препарат „Въбелин“ (името е условно, дадено по името на родното ми село Въбел) е един от няколкото препарата от групата на фенарсазина с ясно изразени антибактериални (бактерицидни) свойства. Той представлява производно на бойния газ „адамсит“, от който се получава чрез ацетилиране на последния с оцветен анхидрид в присъствие на фосфорен петоокис; след това третиране с алкалии (10% натриева основа) и прекристализиране из анилин. Прекристализираният продукт се трудно разтваря във вода (в концентрация 1:20 000). По-лесно се разтваря в слабо алкализирана (с натриев бикарбонат) вода. Обаче алкалните разтвори с течение на времето губят бактерицидните си свойства. Най-силна бактерицидност проявяват разтвори с рН между 8 – 10. Спектърът на неговата бактерицидност е твърде широк и обхваща както грампозитивните бактерии (в разреждане 1: 10 000 000), така и грамнегативните (в разреждане 1: 200 000). Слабост на препарата (както и на всички производни от тази група) е, че не може да се прилага *per os*, нито парентерално, а само локално (*in cito*). Използването на препарата би могло да се препоръча в случаи при стари, атонични рани, особено в рани, в които е загнезден ве-

че *protens vulgaris*, където други препарати не помагат. Причинява слаба хиперемия и бърза гранулация на раната. Не хемолузира кръвта.

До сега препаратът е изпробван при остри и хронически възпалителни процеси в следните случаи:

1. В гинекологията – за лечение на трихомонадният колпит (бялото течение в жената) при най-разнообразна вагинална флора – банална инфекция с *trichomonas vaginalis*. Апликация – *in loco* във вагината.

2. В ото-рино-ларингологията – за лечение на някои форми на синусита (максиларният синусит) без полипозно израждане. Апликация – чрез пункции; аерозолна инхалация не е изпробвана.

3. При всички видове отворени рани – с и без гнойни секрети. Добре се повлияват и рани, причинени от изгаряне (от огън, гореща вода, рентгенови изгаряния).

4. При стимулационни опити оказва се, че препаратът действа и срещу причинителя на бактериозата при бобовите растения.

Авторът смята препаратът в този вид за несъвършен и трудно приложим за масова употреба. Негови недостатъци са: трудна разтворимост във вода; инактивиране на неговите дори и слабоалкални разтвори с течение на времето; неподатливостта на анаеробните бактерии към него; неиндиферентността на кръвния серум към него. За елиминиране на някои от тези недостатъци бяха предприети опити за получаване на други деривати от феноарсазинова група. В тази насока най-надежден се оказва N-метил-феноарсазинхлорида (9-хлор-10-метил-9,10-дихидрофеноарсазина).

Въпрос: Кои други лица са запознати с препаратът?

Отговор: С препаратът са работили лекарите д-р Иван Димов – от ушното отделение на Транспортната болница (София); д-р Веселина Лапардова – от 10-а градска поликлиника (София); д-р Ганчо Папуров – от гр. Търговище. Същият е даден за изследване в хирургическото отделение на I-а градска болница (София), в IV поликлиника, XIII поликлиника, XVIII поликлиника; за резултатите от тези поликлиники не съм осведомен.

С препаратът се лекува сама д-р Тамара Спасова от рентгеновото отделение на I-а градска болница (София). От същият съм давал на доста хора от София и родното ми село (при случаи на отворени рани). Изпробвал съм го и върху себе си. Об-

щото ми впечатление е, че препаратът не е пригоден за лека манипулация и изисква допълнителна обработка с оглед отстраняването на посочените дефекти.

Въпрос: Имате ли от същия препарат в квартирата си в гр. София, ул. „Борис Г“ 71, или оставен на друго място при свои приятели и в какво количество?

Отговор: Готов препарат няма в квартирата ми или на друго място (при приятели, познати, роднини).

Горното написам саморъчно и за верността му се подписвам.

3 април 1

Подпис на разпитвания:

Подпис на разпитващия:

Разпитът е приключил в 22.00 часа.

ДОНЕСЕНИЕ ОТ МЕТОДИ ПЕТРОВ

На 18 август 1956 г. се движехме с др. Боян Георгиев из улиците на София. Срещнахме Йосиф Петров, Марин Жечев и Петър Димитров. Като им казахме, че за министър избрахме др. Карло Луканов, се нахвърлиха със злоба и иронично подиграваха др. Луканов, като казаха, че той е добър, знае много чужди езици, а Йосиф Петров каза: „Но най-добре владее и обича волски езици на скара.“

Поставиха въпроса за Димитър Гичев, който за тях невинно лежал в затвора, че само след 6 месеца ще бъде пуснат на свобода, но не от нас, а други ще го пуснат ... Да се внесло предложение в Народното събрание за пускане, защото Народният съд го е осъдил за 1 г., която присъда излежал, но за втората присъда никой не знае какво му монтираха и му дадоха такава тежка присъда. Когато им казаха, че той трябва да излезе в пресата с декларация, да признае пред народа грешките си, както направи Вергил Димов, Асен Павлов и др. пак с ирония казаха: „Да се сметне, че неговите грешки са станали по монтажите на Берия“ и т.н. Няма Земеделски съюз, има нагаждачи пред комунистите и че Стамболийски никога не е обичал комунистите, а Вие го изкарвате най-големия единокронтонец. Верните земеделци ги тормозят и интернират и то без причина, така никой не може да каже защо интернираха Страхил. Една сутрин – дошли джелатите с пищови и заминал, без да знае защо е всичко това.

Нахвърлиха се със злоба към др. Трайков, като го наричаха „фюрер“. Тоя разговор се водеше нервно на площадчето, видимо с желание да се чуе от минавачите, за да подчертае тяхното свободно злобно изказване срещу Партията и властта и някои наши ръководители.

V. ПИСМА

ПИСМО ДО ДИМИТЪР РАЛОВ. НЕ Е ДАТИРАНО

Драги Димитре,

Чаках известно време (да мине сръдната ти), и сега набързо отговарям на забележките ти в изпратеното писмо (бързам, защото довечера заминавам на село за няколко дена). Искам да ти напомня завета на един от бащите на историята – Тацит – към младите историци: когато се преценяват историческите събития историкът да се абстрахира от своите чувства: *Sine ira et studio*. Аз напълно разбирам твоето състояние след загубата на три скъпи същества и затова без сръдня приемам всички твои забележки.

Първо: Че в чужбина се намират много синове и внуци на „пасмината“, която докара погромите на България, но нито един от тях (доколкото ми е известно), не е написал хвалебствена книга за Фердинанд. И внукът на Данев, (който носи името му, и който е правнук на Бурмов) не хвали Фердинанд. Напротив – това личи и от заглавието на книгата му „Фердинанд – лисицата“. От извадките, които на два пъти предаде Б.Б.С., личи обратното: иска да защити дяда си (Данев), като хвърля цялата вина за погрома от 1913 г. върху Фердинанда, като публикувал нови, неизвестни документи (до сега), намиращи се в семейната им архива. За тази книга, която според коментатора на радиото е една интересна книга, може да се дискутира само, когато я имаме на ръка. Аз само информативно съобщих за появата на тази книга (защото повече от 30 години за Фердинанд не е писано нищо ново).

А в миналото са излезли много книги, посветени на тази персона – чужди и наши. Освен отделни книги са излизали много дневници, спомени, бележки и пр., в които се засяга дейността и характера на Кобурга. Всички английски и френски автори са отрицателно настроени към него (и това е разбираемо). Те не са

преведени на български, и ние знаем само откъси от тях, цитирани тук-там в нашата преса. Напр. спомените на английския мощен м-р в София (1903 – 1909 г.) Жорж Бъкоман, френския пълн. м-р Палеолог (книгата „Фердинанд – мечта за Византия“), спомените на вуйчото на Фердинанд Дек д'Омал, брошурата на руския пълномощен м-р Неллгодов „Цар Фердинанд български“, книгата на Ернест Доде „Фердинанд I – цар на българите“, дори и писанията на бившия му секретар Франк Шоел (публикувани във френски списания) – всички печатани в чужбина са отрицателни спрямо личността и политиката на Кобурга. Известна ми е само една книга от чужденец и то немец – Фон Мах, която е хвалебствена за Фердинанд и затова е преведена на български. А в многото спомени на български автори – М. Маджаров, Ал. Малинов и пр., излезли след изгонването на Фердинанда, се прокрадват отрицателни нотки, но дозирани (защото още властодържец е сиът на Кобурга, а всичко, което засяга персоната му, засяга и династията му). Книгата на проф. Кацаров, която също е издадена в чужбина, е отрицателна спрямо политиката на Фердинанд.

По точка втора – относно педерастията на Фердинанд. По този въпрос е малко писано, а повече говорено „на ухо“. Напр. за шофьора Вайс (началник на царския автомобилен парк), за един чиновник при австр. пълн. м-р Фон Масов (който Фердинанд измолвил да го придружава при напускане на България през 1918 г.), за оня стражар, който Стамболов изгонва от трапезата (писано в „Корона и кръв“), за писанията на журналиста Максимилиан Харден, по повод скандала, станал на сватбата на Брауншвайгския херцог. Други обвиняват Фердинанда в обратна посока – твърде голямата му агресивност към жени, дори към жените на своите приближени – генерали и дипломати. А Фердинанд има 4 деца от първия брак, и още много извънбрачни. При него е налице едно особено явление, описано в медицинската литература: мъже между жените и жени между мъжете. Подобна личност е бил Юлий Цезар. Но никой не обвинява Цезара за това. Нито немците обвиняват Фридрих Велики за му сексуално съдържание, нито италианците обвиняват Емануил I и Кавура за еротичните им похождения, нито руснаците обвиняват Екатерина Велика за любовните ѝ похождения. Държавниците се съдят по делата, а не по техните задници. Ако Фердинанд беше получил апоплексичен удар през май 1913 г. никой не щеше да го обвинява в первезните му деяния.

... „Той си назначаваше правителствата, министрите, генералите, като се прикриваше зад тях ... Министрите си избираше Фердинанд и то такива, които провеждаха желаната от него политика“ ... По това спор няма. Както няма спор и за неговата политика на „личен режим“, няма и спор за неговата външна политика. Фердинанд-лисицата използва еднакво и русофилски и русофобски настроени политики за осъществяване на своите амбиции, които прикрива умело с възжеланията на бълг. народ за осъществяване на националните му идеали. Безспорно неговата благосклонност е към русофобските партии и дейци – Петков, Рачо Петров, Генадиев, П. Груев, Радославов и пр., но използва и русофилите Малинов, Гешев, Данев, Т. Тодоров, когато му потрябват. През 31 години царуване русофобите управляват 21 години, а русофилите – 9. И така докара нещата, че русофилите-демократи, прогресисти и народняци – му измениха чл. 17 от Конституцията (либералите, социалистите и земеделците гласуваха против), а след това русофобите либерали му услужиха, за да докара нещата до Ньой.

По точка 3: За Фердинанд, ген. Савов и ген. Фичев. Ти изцяло приемаш написаното от ген. Фичев в книгата му „Балканската война 1912 – 13 г. – преживелици, бележки и документи“ – издадена през 1940 г. от БАН след смъртта на Фичев (той умира 1931 г.). Но приживе Фичев издава и друга книга „Висшето командване през Балканската война 1912 г. (от началото на войната до Чаталджа включително)“, издание на Военно-издателския фонд. Освен това Фичев има ред статии, печатани във военните издания, все във връзка със събитията през 1912 – 1913 г. За тези събития има огромна литература от военни и политически дейци с една-едничка цел: да се отхвърля отговорността от собствените плещи върху други. За голямо съжаление русофилството и русофобството, породило се още в първите дни на III-а българска държава раздира обществения живот и намира отражение в армията. Няма спор, че Фердинанд е фаворизирал русофобите (Рачо Петров, Мих. Савов, Ник. Жеков и др.). Но когато е в негов интерес използва и русофилите (Радко Димитриев). Ген. Фичев е от русофобите – роден в Търново в известното либерално семейство Фичеви, получил солидно военно образование (ген. шабна академия в Италия), и става фаворит на Кобурга. По негови признания Фердинанд се съветва при назначаването на военен минис-

тър след смяната на ген. Дан. Николаев. Знаейки стамболовистката му наклонност Фердинанд разиграва пред него сцената със снимката на Стамболовия ковчег, пред която едва не заплаква. След погрома на 16 юни 1913 г. Фердинанд го включва в състава на делегацията при подписване на Букурещкия договор. А в състава на първия Радославов (1914 г.) кабинет Фичев е включен за военен министър, а Генадиев – за министър на външните работи. Фичев, като началник на Генералния щаб, е изработил военностратегическите планове за военните операции, включвайки и действия не само на Чаталджа, но и в чертите на Цариград. Така че той не е бил непосветен в налудничивите идеи на Кобурга за овладяването на Цариград, макар да е знаел позициите на Великите сили по този въпрос. А как е реагирал на всичко това? С едноединствено: да моли Царя да отложи Чаталджанската операция с няколко дни! За същото моли и Р. Димитриев (командващ съединените I и III армия) и Фердинанд отлага замислената за 1 ноември операция с 4 дни (на 4 ноември). Че Фердинанд е бързал и искал на всяка цена да влиза в Цариград, макар да е знаел много добре становището на Великите сили, най-вече на Русия и Англия, това няма за него значение – иска да постави света пред свършените факти. Дори такива отчаяни русофили като д-р Данев, на когото политиката се изчерпва с прословутата фраза „Аз с Русия политика не правя“, т.е. винаги с нея за всичко, не прави опит да го спре. Всички са дефишисти, т.е. безволни да реагират. И когато катастрофата настъпва, бързат да се обвиняват затова. Стрелите на Фичев са насочени към Савов и Р. Димитриев, но не към Кобурга. Ще цитирам само една малка част от дневника на П. Пешев – министър в Радославовия кабинет, в който е министър и Фичев: „... 15 януари 1915 г. ген. Фичев разказва в Министерския съвет за отношенията на Царя и ген. Савов през време на войната 1912 г. Генерал Савов тероризирал и заплашвал Царя, когото почти не допускат на бойното поле...“. Значи, според Фичев, не Фердинанд командва, а ген. Савов! А защо Фичев говори така? За да остане още министър. И остава. През 1915 г., когато руските войни напират на Карпатския фронт, Фердинанд се откроява пред своя военен министър (Фичев): „Ако руснаците слязат в Унгарските равнини – моята е свършена“. Чак когато Фичев е отпратен от министерството, започва тук-там да шушука против Фердинанд и да минава за негов противник. Затова и Стамболийски (като министър на вън-

шните работи) го назначава за помощен министър в Букурещ, а ген. Савов – в Париж.

Никой не оспорва подготовката и знанията на Фичев като военно лице, макар че е имало доста спорове относно кой да бъде началник щаба на войската: Фичев или Жостов (който също е имал добра подготовка). Фердинанд предпочита „русофоба“ Фичев, а Жостов изпраща при Р. Дмитриев – за началник щаба на III-а армия.

Едно от обвиненията срещу Фичев е загдето не е публикувал своите бележки и спомени още след войните, а чак това правят негови хора след смъртта му. Обяснението е следното: Властта е още в ръцете на Кобургите (синът), а Фичев не иска да има неприятности. Знаел, но си траял. Чисто българска работа!

Когато преди години четох първата книга на Фичев, а след това втората му книга, намерих и някои малки (но тънки хитрини) на Фичев спрямо ген. Р. Дмитриев. Но когато наново прегледаме двете книги (ти имаш само втората) – тогава ще ти посоча.

По точка IV и V: – за ген. Савов и Генадиев. Генерал Савов е помолен да изкаже своето мнение по изхода на войната вече като неприятел на Фердинанд, а Генадиев – като негово протеже. Но за общо учудване, ролите се разминават: фаворитът докладва обратно на очакваното. Много се е спорило върху способностите и изменчивата природа на Генадиева. Ти притежаваш речта му – доклад на парламентарната комисия пред Народното събрание. Преди 10 години ти ми я даде за малко (била на нашия приятел К. Каменов и бързаше да я върнеш). Този доклад-реч е чисто в Генадиевски стил, против заклетите му политически противници – русофилите народняци и цанковисти. С тази именно реч Генадиев получи и министерството на външните работи (макар и за малко) в първия кабинет на Радославов. За това ще поговорим по-сетне, но при условие: *Sine ira et studio*.

По точка VI: Чаталджанската операция е глупост във всяко отношение. След Лозенградската операция в щаба на III-а армия идва председателят на Императорската Руска Дума Гучков, и като вижда на стената оперативната карта, изработена от Щаба на армията (Фичев), в която е включен и Цариград в зоната на военните действия, казва: „Ета не будет, господа!“ (според думите на ген. Соларов, тогава поручик в Щаба на III-а армия). Не случайно Гучков идва да предупреди нашите посолства, че „това не ще бъде“. И въпреки всичко никой не чува.

Обвиняват Р. Дмитриев, че като командващ двете обединени армии (I и III) не е имал добро разузнаване на чаталджанските позиции. Но Щабът на войската има разузнавателен отдел, отговаря той. Обвиняват се взаимно висшите началства в несполуката. А основното, решителното, фаталното отбягват, а именно: грандоманската, болезнено амбициозната натура на Фердинанда, която неотразимо си втълпила в ума, че трябва да става „император балкански“. И никой – нито общественици, нито военни лица – не смеят да му противодействуват. Ако ние, с тебе двамата, сме се наредили под знамето на Стамболийски, то е може би и затова, че бае Сандо, наред с многото недостатъци, има навремето си куража и смелостта да се възправи против тази зловеща личност, която закопа идеалите на един народ може би за векове. Имало и други повици против Фердинанд, но книжни. Аз съм се интересувал колко дела, по печата, за обидата на „Особата“ са заведени, но знам само едно такова: против поета Ив. Ст. Андрейчин. Известни са духовните карикатури на Ал. Божинов против Кобурга, напечатани в тогавашния „Българин“. Известен е и специалният вестник на Ив. Димитров-Строгов, чиито уводни статии са озаглавени „Фердинандики“ (по подобие на „Филипките на Демостен“), но до процес не се е стигнало. За тези „Фердинандики“ по-късно Стамболийски изпрати Строгов в Будапешта за помощник-министър. Фердинанд изобщо е търпял журналистическата „борба“, случая с „Калевана“ на Кр. Станчев е известен. Но тази „лисица“ е лесно спечелвал своите „книжни противници“ за свои цели – известен е документът за дадени пари от дворцовата канцелария за вестника на Геннадиев. След изгонването на Фердинанд от България, всички се надпреварват в хвалби и си приписват заслуги за този акт. Един-единствен Фаденхехт (тогава радикал) заявява: „Ние, радикалите, нямаме никаква заслуга за изгонването на Фердинанд. Той слезе от трона, свален от същите сили, които свалиха Хохенцолерните в Германия и Абсбургите в Австрия, т.е. от „съгласенците“.“ А колко са били парализирани от страх нашите държавници от този „педераст“ (педерастите са изобщо страхливи!), че дори и след като знаят за неговата детронация, не смятат да му го кажат. Известен е историческият факт: когато се връща нашата делегация след подписване на Солунското примирие (1918 г.) и делегатът Андрей Ляпчев докладва в Министерския съвет (в присъствие на Фердинанд) решението на съгласенците, на въпроса на Фердинанд (който по друг канал е вече зна-

ел решението за неговата абдикация), не е ли бил поставен въпроса за него, Ляпчев отговаря: „Аз не допусках разговорите да засягат личността на Ваше Величество, но съюзниците се изказаха ласкаво за престолонаследника“. И е трябвало на другия ден сутринта лично секретарят на американската легация в София Уокър (който е присъствал на приподписването на примиерията) да отиде в двореца и да заяви, че по решението на съюзниците да си стяга багажа за чужбина.

И в Румъния имаше династия от немски произход, крал беше през 1915 г., Фердинанд Хохенцолерни (който гравитираше към Австро-Унгария), но имаше и един Братиано, който му изви врата към Съгласението. И в Гърция кралят беше от немски произход, Константин Ключтсбург (който дълго време през Европейската война прави реверанси на Кайзера), но имаше и един Венизелос, който организира военна съпротива против него, и наложи участието на Гърция на страната на Съгласението. А у нас? Като изключим решителността на екзарха, Стамболийски, Сандански и Мишел Герджиков, всичко се свило на топличко. А после ... всеки се пише за герой.

Че Фердинанд е респектирал хората, които са имали контакт с него, говорят много факти. Дори един непоправим русофил като Драган Цанков заявява: „На този човек дори и ботушите му са царски“ (цитирам по памет). Един такъв хъш като Захари Стоянов благоговее пред особата (не знам доколко са точни думите му, казани за Ботева и Фердинанда). Че Стамболов е интуитивно долавял природата на Фердинанд и е казал (според едни – при пристигането му на българска земя, според други – по-късно): „Тоя ще ебе мамата на България“. Това обаче не попречи на Стамболова за запазване живота и престижа на Кобурга, да прати на смърт най-добрите си приятели (случая Коста Паница и др.). Всички разбират фаталността на този човек, но късно – като падат от власт. На България не е липсвало кадърни хора (с ум и познания), но е липсвало волеви, борчески натури. И ген. Фичев е между ония, които от най-близо са виждали ходовете и машинациите на Фердинанда, но какво прави? Пише и публикува (и то посмъртно) бележки и спомени за трагичните събития. Генерал Савов е също притежавал някакви качества, и не е бил сляпо оръдие на Фердинанда, но с опърничава, чепата натура и ограничен политически хоризонт („Аз

съм войник и изпълнявам само нареждания на началството!“). Способностите на Геннадиев като оратор, адвокат, журналист са неоспорими, но с крайна широка амплитуда на жонгльорство и неустойчивост, и нелишен от користолобие.

Чаталджа е един неуспех, но не и катастрофа. След Чаталджа следва временно примирие и Лондонски „мир“, и България в Лондон е с 10 000 кв. километра по-широка, отколкото България в Сан Стефано (Санстефанска България е около 170 000 кв.км., а България след Чаталджа, по Лондонските решения, е 180 000 кв.км. – приблизително, цитирам по памет). Чаталджа урони престижа на България, но не я осакати. 16 юни 1913 г. е престъпното безумие на Фердинанд и кликата около него, началото на всички по-сетнешни погроми.

Ние не сме военни лица и мъчно можем да преценим някои военни решения на нашите военни ръководители тогава. Не знам защо трябва да бъдем трайни отрицатели на военните ни първенци. Но нашия максимализъм (не само Фердинандов) и липса на чувство за мярка във всички ни (не липса на патриотизъм!) ни е докарвало не малки горчивини и разочарования. И ние, а и поколенията след нас са длъжни да се ровят по-честичко в страниците на политическата ни и военна история. И това, което правиш ти, е похвално. Но ми се струва, че изхождаш само от едни позиции – тия на ген. Фичев. А редно е да погледнем нещата и от другата, противна страна. Ние (нашето поколение) не е причом в онези събития, и можем спокойно да дискутираме сега събитията от онова време. И, разбира се, ние четем, спорим, и щем-не-щем ще правим исторически паралели. Това е цената на историята. Нали историята е учителка на народите!

Много поздрав!

Марин

Р. С. Понеже много бързам (утре заминавам към „чифлика“ си – да използвам хубавото време), затова пиша бързо и нечетливо. Като се върна ще се повърнем към книгата на Готлиб („Исторически преглед“ даде преди 2 – 3 години откъси от нея), за други книги и други преценки. Понеже имах част от показанията на Савов пред парламентарната комисия, стенографирани и печатани във вестника на главния обвинител Петър Янев, в „Нива“, ти ги прилагам. Прилагам и една оценка на Фердинанд (ключителната част), печатана в „Българска енциклопедия“ на

брата Данчови, с молба да не се лютиш като ги четеш. Нали казахме – SINE IRA ET STUDIO!

ПИСМО ДО ДИМИТЪР РАЛОВ ОТ 24 ДЕКЕМВРИ 1980 г.

Др. Ралов,

Вече един месец откак съм на село. Случи се така, че през това време една моя племенница прави сватба и за 2 дена, заедно с момчето ѝ, прескочихме до София за купуване на булчински одежди, и не можах да ти се обадя. Но в това време случайно срещнах на улицата един мой взведен командир от ШЗО през 1939 г. и подхванахме с него интересен разговор. Този бивш офицер е внук на она майор, който пръв е надянал на Фердинанд генералската униформа на борда на парахода „Ориент“ при устието на р. Тимок, когато последният спира на българския бряг. В последствие майорът става генерал и адютант на Кобурга и минава в най-близкото му обкръжение. Неговите потомци (син и внук) също приемат военно поприще, прекъснато от 9 септември 1944 г. В разговора, който водихме около 2 часа, чух интересни неща. Напр. за обкръжението на Кобурга. Първите му любимци са ония офицери, които са участвали в разгромването на офицерските бунтове през време на регенството, когато делегацията на Народното събрание, се спира на Фердинанд. №1 сред тях е Рачо Петров, който провежда разследването на Олимпи Панов и другите офицери-русофили. Той получава всички отличия, орденни и служби, които едно военно лице може да мечтае. Но Рачо Петров, според думите на моя командир, е бил действително глуповат, хитър и ловък човек, който води дружината от Търновския гарнизон, за да срази бунтовниците от Русе. Впоследствие става галено чедо на Кобурга, назначен е в състава на съда, който осъжда на смърт майор Паница, член е на съда, който осъжда на смърт 4 души начело със Светослав Миларов, обвинени, че са готвели заговор срещу Фердинанда и убийството на Хр. Белчев (един позорен процес, защото впоследствие се установява, че убийците са съвсем други лица). Фердинанд го прави личен флигел-адютант, генерал, 2 пъти военен министър (аз знаех, че е само 1 път военен министър), началник-щаб на войската през време на Балканската война. Според моя събеседник, той – Фичев, е настоявал ген. Савов да бъде назначен за пом. главнокомандващ,

участва в конфликта на Фердинанд – ген. Д. Николаев за отстраняване на последния от войската, настоява за назначаване за военен министър ген. Найденов. Срещу неговото назначаване за началник-щаб на войската е имало твърде голяма опозиция от страна на демократите, защото Фичев е участвал в съда, който осъжда Петко Каравелов на 5 години затвор. По време на Европейската война, след отстраняването му от поста военен министър в Радославовия кабинет, Фичев е в управителния съвет на новообразуваната „Българска Централна банка“ и в ръководството на акционерното дружество „Средец“ за търговски сделки с Германия. Едва след падането на Радославов Фичев зашущува там-таме за пълномощен м-р в Букурещ (1921–1923 г.), но след 9 юни е отзован и се спотайва, защото наследника на Кобурга е гледал с подозрение всеки, който се е изказвал критично срещу баща му, като израз на антидинастически настроения. Затова Фичев не е имал кураж да издаде своите „бележки-спомени“ приживе, а ги оставя послесмъртно. В този ред на мисли моя бивш взводен командир ме помоли, като намеря свободно време, да го посети в къщи, където по таваните имало сандъци с книги и други вещи от времето, когато неговия дядо е бил „генерал-адютант“ на Фердинанда и да ги прегледам. Аз ще се възползвам от тази покана и при пръв удобен случай ще се поровя в тези пъртакешии.

Марин Жечев и Атанас Попов (доктор на философските науки, активен участник в акцията по спасяване на българските евреи, съден и осъден от Народния съд като народен представител), в дъното вляво – Иван Делийски (зеделски деятел, прекарал дълги години по концлагерите)

VI. ЛИЦА, С КОИТО СЪМ РАЗГОВАРЯЛА ПРИ ПИСАНЕТО НА КНИГАТА

1. Илия Жечев – Търговище, ул. „Ст. Караджа“ 5А, 2–19–24 д.
2. Ангелинка Жечева – Търговище, кв. „Запад“ 2, бл. 38, вх. В, ет. 4, тел. 4–17–84, 052/ 43–75–05 Красимира (дъщеря).
3. Ангелинка Тенева – кв. „Въбел“, ул. „Герен“ 20, 4–53–09 д.
4. Гинка Йорданова – Разград, ул. „Кракра“ 4.
5. Тодор Тонев – Търговище, ул. „Бенковска“ 10, 2–29–33 д., кв. „Въбел“, ул. „Ел. Пелин“ 15, 4–52–49 д.
6. Гиньо Мирев – Търговище, кв. „Запад“ 1, бл. 21, вх. А, ап. 15, 4–12–34 д., 2–74–78 сл.
7. Миро Труфев – кв. „Въбел“, 4–50–96 д.
8. Златка Фикова – Търговище, 2–60–07, 4–49–65 д.
9. Труфи Йорданов – кв. „Въбел“, ул. „Герен“ 26, 4–40–71 д.
10. Димо Димов – кв. „Въбел“, ул. „Дунав“ 112, 4–40–87 д.
11. Станчо Петров – Търговище, ул. „Бр. Миладинови“ 12.
12. Димитър Марков – Търговище, ул. „Хр. Ботев“ 11, 2–27–97 д.
13. Иванка Панайотова – Варна, ул. „Бр. Миладинови“ 39, 22–49–11 д.
14. Николинка Панайотова – Варна, ул. „Раковски“ 62, 22–43–06 д.
15. Олга Тодорова – Варна, ул. „Раковски“ 50, вх. А, ет. 5, ап. 15, 22–92–02 д.
16. Радой Ралин – София, кв. „Изток“, бл. 4Б, ет. 2, 73–95–73 д. (син).
17. Стефан Великов – София, кв. „Дървеница“, п.к. 79, 72–61–79 д. (дъщери).
18. Татяна Бурцова – София, кв. „Изток“, ул. „Чехов“ 1, бл. 208, вх. А, ет. 8, ап. 12, 71–52–18 д.
19. Гиньо Мирев – София, кв. „Княжево“, ул. „Радин дол“ 2А, 57–28–65 д.
20. Цветана Лазова – София, бул. „Васил Левски“ 59, ет. 5, 89–56–57 д.
21. Пена Георгиева – София, бул. „Васил Левски“ 59, ет. 6.
22. Емил Спанчев – София, кв. „Яворов“, бл. 22, вх. В, 46–59–16 д.
23. Йосиф Разсуканов – София, бул. „Пенчо Славейков“ 32, ет. 3, 54–15–79 д.
24. Милен Куманов – София, 76–42–50 д.
25. Проф. Николай Йорданов – София, кв. „Изток“, бл. 2, вх. Б, ет. 7, 72–30–01 д.
26. Проф. Стефан Робев – София, Медицинска академия, катедра „Химия“, 51–73–91 сл.; 58–66–52 д.
27. Цоньо Данев – София, ул. „Ив. Вазов“ 38, ет. 1, 89–43–50 д.

28. Димитър Ралов – София, ул. „Ситняково“ 63, ет. 7, 43–02–42 д.
29. Йосиф Петров – София, ул. „Раковски“ 137, 986–53–15 д.
30. Проф. Михаил Геновски – София, 87–88–88 д.
31. Донка Правдомирова – София, 79 – 11 – 60 сл., 36–99–30 д.
32. сем. Гроник Карагъзян и Милена Стамболийска – София, ул. „Княз Борис I“ 71, 81–41–09 сл.
33. Проф. Добринка Каличина – Варна, 88–38–56 д.
34. Мара Узунова – Провадия, ул. „Кирил и Методий“ 37Б, 995121/ 67–26 д.
35. Генчо Батанов – Провадия, ул. „Г. Димитров“ 36, 62–22 д.
36. Станьо Станев – Провадия, ул. „Кирил и Методий“ 8, вх. 2, ет. 3, 37–84 д.
37. Стефанка Христова – Провадия, ул. „Янко Сакъзов“ 69, 33–18 д.
38. Митю Жечев – кв. „Въбел“, ул. „Адигея“ 32, 4–86–71 д.
39. Минчо Братоев – кв. „Въбел“, ул. „Беброво“ 4, 4–74–96 д.
40. Стефана Георгиева – кв. „Въбел“, ул. „Мануш войвода“ 1, 4–40–96 д.
41. Радка Стефанова – кв. „Въбел“, ул. „Ал. Стамболийски“ 76, 4–49–50 д.
42. Николинка Донева – кв. „Въбел“, ул. „Адигея“ 42А.
43. Николай Стефанов – кв. „Въбел“, ул. „Стамболийски“ 68, 4–76–93 д.
44. Илия Иванов – кв. „Въбел“, ул. „П. Берон“ 20, 4–48–09 д.
45. Йордан Братоев – Търговище, ул. „Сливница“ 11, 4–41–92 д.
46. Вичка Гайдарова – Търговище, ул. „В. Левски“ 32, 2–78–41 д.
47. Иванка Йорданова – кв. „Въбел“, ул. „Адигея“ 43, 4–49–37 д.
48. Тодорка Илиева – кв. „Въбел“, ул. „Ст. Заимов“ 3, 4–40–19 д.
49. Йордан Митев – кв. „Въбел“, ул. „Ел. Пелин“ 3, 4–48–69 д.
50. Друми и Марийка Теневи – кв. „Въбел“, ул. „Йордан Йовков“ 2, 4–90–97 д.
51. Димитрина Кръстева – кв. „Въбел“, ул. „Асен Златаров“ 20, 4–41–36 д.
52. Георги Георгиев – Търговище, ул. „Н. Петков“ 7, 2–45–73 д.
53. Никола Колев – Варна, ул. „Ангел Кънчев“ 24, ап. 33, ет. 2, 25–17–70 д.
54. Марко Колев – Варна, кв. „Чайка“, бл. 54, вх. Б, ет. 6, еп. 45, 88–11–36 д.
55. Стоян Стоянов – Варна, ул. „Ген. Столетов“, бл. 47, ет. 2, ап. 18, 25–17–07 д.

56. Жечка Стоянова – кв. „Въбел“, ул. „Баба Тонка“ 4.
57. Атанас и Калинка Нейчеви – кв. „Въбел“, ул. „Кочо Честименски“ 10, 4–53–70 д.
58. Неделчо Петров – Търговище, ул. „Митрополит Андрей“ 1, вх. Д, ап. 10, ет. 3, 2–11–64 д.
59. Иванка Митева – кв. „Въбел“, ул. „Дунав“ 61, 4–49–33 д.
60. Проф. Ганчо Папуров – Търговище, ул. „Братя Миладинови“ 44, 2–27–60 д.
61. Димитрина Митева – кв. „Въбел“, ул. „Герен“ 40, 4–63–54 д.
62. Димитър Панайотов – кв. „Въбел“, ул. „Герен“ 34, 4–50–36 д.
63. Петър и Донка Братоеви – София, ж. к. „Хаджи Димитър“, бл. 112, вх. В, ет. 7, 47–16–41 д.
64. Димитър Стойчев – София, ул. „Тракия“ 23, 43–09–34 д.
65. Тодоричка Димитрова – София, ж. к. „Надежда 2“, бл. 253, вх. Е, ет. 2, ап. 119, 37–85–90 д.
66. Николай Зидаров – София, ул. „Московска“ 29, вх. 4, 87–78–76, Баня, ул. „Майор Будинов“ 21, 33–86 д.
67. Проф. Иван Димов – София, ул. „Сан Стефано“ 25А, ет. 1, 44–24–41 д., Вергил Димов (син) 44–87–52 д.
68. Санка Върбанова – София, ул. „Оборище“ 34, 44–65–39 д.
69. Емилия Делийска – София, ул. „Аксаков“ 52, ет. 5, 89–96–81 д., Жулиета Делийска – бул. „България“, 26, 89–86–14 д.
70. Проф. Александър Рождественски – Варна, ул. „Аспарух“ 21, 25–24–56 д.
71. Проф. Евгени Головински – София, ул. „Денкоглу“ 18, 980–88–15 д., Институт по молекулярна биология, 713(2667), 72–22–03 сл.
72. Проф. Младен Генчев – кв. „Сердика“, бл. 5, ет. 1, ап. 12, вх. Б, 29–33–89 д., Славянско дружество, ул. „Славянска“ 3
73. Милан Дречев – София, ул. „Евлоги Георгиев“ 7, ет. 5, 65–10–08 д.
74. Проф. Николай Тютюлков – 20–68–11 д., Химически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.
75. Димитър Харизанов – Търговище, ул. „Лилия“ 6, вх. Б, 2–14–16 д.
76. Красимир Герджиков – Варна, ул. „Генерал Киселов“ 8, ап. 8, 23–71–23 д.
77. Христо Папуров – Търговище, ул. „Ст. Караджа“ 7а, 2–48–66 д.
78. Дафинка Йорданова – Русе, ул. „Мидия енос“, бл. „Дунавски строител“, вх. Д, ет. 3, ап. 1, 082/ 23–04–89 д., 23–52–77 сл.
79. Проф. Досю Бакалов – София, ул. „Фритьоф Нансен“ 5, ет. 1, 87–89–11 д.

80. Маргарита Дупаринова – София, ул. „Ив. Вазов“ 29, ет.1, 81–34–32 д.
81. Тодор Кавалджиев – вицепрезидент, София, Бояна, вила 25, тел. 980 28 58.
82. Манол Журналов – Пловдив, ж. к. „Тракия“, бл.7, вх. Д, ап. 6, 83–23–61 д.
83. Иван Гинчев – с. Обнова, община Левски, Плевенско.
84. Петко Огойски – София, кв. „Чепинци“, ул. „Надежда“ 3, 996–24–19 д.
85. Димитър Шопов – Австрия, Виена 1110, ул. „Симмерингер Хаупт“ 108-С/4
86. ст.н.с. Божидар Йорданов – София, 73–04–11 д., 7334135 сл., БАН, Институт по органична химия.
87. доц. Любомир Лилов – София, ул. „Асен Златаров“ 19, ет. 2, 44–20–83 д.
88. ст.н.с. Димитър Цанков – София, кв. „Дианабат“, бл. 60, вх. Г, 62–36–66 д., 73344262 сл.
89. доц. Георги Демиров – София, ул. „Добри Христов“, бл. 146, вх. В, 59–69–75 д., 052/87–18–85.
90. Звездомира Петрова – София, ул. „Раковски“ 181, ет.3, 986 21 41 д.

Накрая искам да се обърна към всички, които са познавали или слушали за Марин Жечев. Очаквам Вашите писма и препоръки, за да обогатим този ръкопис с още неизвестни факти или да потвърдим вече изнесените. Всички събрани материали ще се съхраняват в Държавния архив в Търговище.

Даниела Александрова Начева
кв. „Въбел“, ул. „Вежен“ № 6
гр. Търговище 7700
е. mail: d.nat@usa.net

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор от Йосиф Петров.....	3
ПЪРВА ЧАСТ – ПЪТЯТ НА ЕДНА ЛИЧНОСТ.....	5
Защо написах тази книга?	5
Последният анонимен конкурс	7
Родно място	10
Първи стихотворения	14
Студент и учител.....	19
Бойно кръщение.....	28
Химик-изследовател	30
Лекар на всички	41
Любими момичета.....	43
Публицистика.....	47
Библиоман и оратор	49
Политика, Белене, досие	52
Последни дни	76
ВТОРА ЧАСТ – ДОКУМЕНТИ	79
I. Животът на Марин Жечев в хронология.....	79
II. Стихове.....	80
III. Публицистични текстове.....	86
IV. Протоколи от разпити и други материали от досието.....	89
V. Писма.....	109
VI. Лица, с които съм разговаряла при писането на книгата ..	119

Даниела Начева

РОДЕН ЗА ДРУГ СВЯТ
Документален разказ
за живота на Марин Жечев

Редактор – Лъчезар Вачков

Предпечатна подготовка

Звезди

Народност българска. Издание второ.
Формат 60×84/16. Печатни коли 7,75.

Издавателство „Звезди“

София, 2009 г.

Неизгратеният тиema

Тв стоятъ на масата отдавна-
мойтъ неизгратени тиema,
пожълтаватъ листоветъ бавно
и изграватъ тоянитъ слова.

Во какви надежди съ заключени
въ тѣзи мисли, бѣли плакове!
Во тѣбъ едно сърдце-плахики рудей-
въ самотата твояни и зове.

Тв не ще прѣстигнатъ тамъ далече
и не ще се чуе твояний зовъ
да разтроснатъ ледениа глѣбчери,
да разплъснатъ жаръ и благословъ.

Твѣ отдавна въ сивята неуждѣни
и жълтеятъ въхититъ листѣ-
мигаръ тѣзи редове съ нужди
не не сѣбя съ плакъ да ги четѣ!

